

**EVİLİLİĞİN İLK YILLARINDAKİ
BOŞANMA VE NEDENLERİ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ:
BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

Gülay ÖNCİN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL
Temmuz, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLERENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANSTEZİ

**EVLİLİĞİN İLK YILLARINDAKİ BOŞANMA VE
NEDENLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ:
BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Gülay ÖNCİN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

AFYONKARAHİSAR, 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Evliliğin İlk Yıllarındaki Boşanma Ve Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Bursa İli Örneği**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

03/07/2023

İmza

Gülay ÖNCİN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Gülay ÖNCİN
	Numarası	200642114
	Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Sosyoloji
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Evliliğin İlk Yıllarındaki Boşanma Ve Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Bursa İli Örneği
Tez Savunma Sınav Tarihi		03.07.2023
Tez Savunma Sınav Saati		11:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

EVLİLİĞİN İLK YILLARINDAKİ BOŞANMA VE NEDENLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

Gülay ÖNCİN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Temmuz, 2023

Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

Evlilik kararıyla kurulan aile birlikteliği alınan boşanma kararıyla bitirilmektedir. Özellikle son yıllarda boşanmalar dünya çapında giderek artmaktadır. Türkiye genelinde ise son yıllarda hızlı bir şekilde artış gösteren boşanma oranlarının özellikle evliliğin ilk yılları yani 1-5 yılları arasında olduğu gözlenmektedir. Yapılan literatür incelemesi sonucunda hazırlanan çalışmaların çoğunda genel boşanma olgusu ve nedenleri ele alınmış bulunmaktadır. Evliliğin ilk yıllarındaki boşanma ve nedenlerine ilişkin birkaç çalışma dışında bir veriye ulaşılmamıştır. Bu nedenle araştırmanın temel amacı, evliliğin ilk yılları olan ilk beş yılda son bulan evliliklerdeki boşanma ve nedenlerinin araştırılmasıdır. Çalışmada boşanma nedenleri kavramsal ve kuramsal çerçeve ile temellendirilerek katılımcıların anlatılarından elde edilen verilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Saha araştırması kapsamında Bursa'da ikamet eden evliliğin ilk yıllarında boşanan 9'u kadın 6'sı erkek olmak üzere toplam 15 katılımla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Verilerin yorumlanmasında içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak araştırma da erkeğin ve kadının boşanma süreçlerine etki eden faktörlere ilişkin toplanan veriler, incelenerek kategoriler belirlenmiştir. Bu kategoriler doğrultusunda boşanma olgusunun süreci ve nedenlerine ait temalar oluşturulmuştur. Bursa ilindeki evliliğin ilk yıllarındaki çiftleri boşanmaya götüren sebeplerin neler olduğu incelenerek, evliliği olumsuz olarak etkileyen ve boşanmaya götüren faktörler, oluşturulan temalar dâhilinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, boşanma, erken boşanma kavramı ve boşanma nedenleri

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON DIVORCE AND ITS REASONS IN THE FIRST YEARS OF MARRIAGE: THE CASE OF BURSA

Gülay ÖNCİN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

July, 2023

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet ERKOL

The family union established by the decision of marriage ends with the decision of divorce. Especially in recent years, divorces have been increasing worldwide. In Turkey, it is observed that the divorce rates, which have increased rapidly in recent years, are especially between the first years of marriage, that is, between the years 1-5. In most of the studies prepared as a result of the literature review, the general divorce phenomenon and its causes have been discussed. Apart from a few studies on divorce and its causes in the first years of marriage, no data was available. For this reason, the main purpose of the research is to investigate the reasons for divorce in marriages that end in the first five years, which are the first years of marriage. In the study, the reasons for divorce were tried to be explained with the data obtained from the narratives of the participants, based on a conceptual and theoretical framework. Within the scope of the field research, in-depth interviews were conducted with a total of 15 participants, 9 women and 6 men, who were divorced in the first years of marriage, residing in Bursa. Content analysis technique was used in the interpretation of the data. As a result, the data collected in line with the purpose of the research on the factors that cause the divorce processes of men and women were examined and categories were determined. In line with these categories, themes related to the process and causes of divorce were created. By examining the reasons that led the couples in the first years of marriage in Bursa to divorce, the factors that negatively affected the marriage and led to divorce were tried to be interpreted within the themes created.

Keywords: Family, divorce, early divorce concept and reasons for divorce

ÖN SÖZ

Sebepleri sonuçları, etkileri zamandan zamana, toplumdan topluma ve kişiden kişiye değişiklik gösteren boşanma olgusu aile ve evlilik kadar eski olmasına rağmen günümüzde hızla artan bir eğilim içerisinde. Bu nedenle boşanma günümüz sosyal problemleri içerisinde değerlendirilmektedir. Türkiye genelinde son yıllarda hızlı bir şekilde artış gösteren boşanma oranlarının özellikle evliliğin ilk yılları yani 1-5 yılları arasında olduğu görülmektedir. Evlilik süresi 1-5 yıl olan bireylerin boşanma ve nedenlerini araştıran bu çalışmayla Bursa ilinde evliliğinin ilk yıllarında boşanmış kadın ve erkek katılımcıların boşanma nedenleri araştırılmıştır. Yapılan çalışmayla boşanma olgusunun süreci ve nedenleri araştırılmıştır. Evliliğin ilk yıllarında boşanmış bireylerden elde edilen veriler evlilik süreci, boşanma süreci ve boşanma sonraki süreç olmak üzere 3 kategori altında değerlendirilmiştir. Araştırma üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konu ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmuştur. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgiler verilmiş, üçüncü bölümde araştırma bulguları aktarılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılmıştır. Çalışma sonunda görülmüştür ki boşanmaların altında yatan çok çeşitli bireysel ve sosyokültürel faktörler bulunmaktadır. Bu nedenle boşanma bu boyutlarıyla ele alınarak incelenmiştir.

Literatürde yer almak, okyanusta bir damla olmak anlayışıyla çıktığım bu tez sürecinin başında ne yapacağım, nereden başlayacağım ve nasıl ilerleyeceğim konusundaki kaygılarımı, engin bilgi ve tecrübeleriyle bana yol göstererek gideren, tez süresi boyunca da her yardım istediğimde elinden gelen her türlü desteği veren, hoşgörüsü ve halden anlayan destekleyici tavrıyla kendilerini tanımaktan mutluluk duyduğum çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez savunma sınavında görüş, öneri ve eleştirileri ile tezime katkı sunan Dr. İslam CAN'a, araştırmamda her çıkmaza girdiğim konuda tüm yoğunluklarına rağmen zaman ayırıp değerli görüş ve önerileriyle çalışmama yön veren, fikirleriyle katkı sağlayan, desteklerini esirgemeyen, çalışkanlıkları ve disiplinlerini örnek aldığım, değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Mücahit GÜLTEKİN ve Dr. Öğr. Üyesi Meryem ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Tez araştırmamın çeşitli süreçlerinde hem kaygılarıma hem de heyecanıma ortak olan, görüşme gerçekleştirilebileceğim ortama ulaşmamda desteğini eksik etmeyen, bilgi ve tecrübesini yorumlarıyla esirgemeyerek benimle paylaşan değerli Uzm. Klinik psikolog Hasan KUL'a

Yüksek lisans sürecimin her aşamasına tanıklık eden iş hayatımı kolaylaştıran kıymetli Elif ARICI ve Nezahat ŞENGÜL arkadaşlarıma ve yardıma ihtiyaç hissettiğim her an fedakârlıklarıyla yanımda bulduğum bilgi ve deneyimleri ile tezime katkı sunan sevgili tüm iş arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Zaman ayırıp görüşmeyi kabul ederek sorularımı cevaplayan, Heinrich Heine'in ifade ettiği *'evlilik hiçbir pusulanın işlemediği derin bir okyanustur'* sözünün can bulduğu katılımcılarıma, girmiş oldukları okyanusta hangi zorluklarla karşılaştıklarını, problemlerini, evlilik hayatlarının özel ve kıymetli anlarını benimle paylaşarak bu tezin oluşumuna katkı sunan, esas aktör olan onlara teşekkürü bir borç biliyorum.

Kardeşleri olmanın ayrıcalığını her daim hissettiğim, bana her zaman yanımda olduklarını hissettiren canım kardeşim Fırat ve tez sürecinin tüm aşamasında her türlü sıkıntılarıma, kaprislerime, stresli hallerime katlanan, her daim yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen canım ablam Sevilay'a ayrıca her başım sıkıştığında imdadıma

koşan, tez sürecim boyunca hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen canım Elif NASIR'a ve teknik desteğe her ihtiyaç duyduğumda yardımını esirgemeyen eniştem Nurettin Aras'a ve her daim yüzümü güldüren, varlıkları ile hayatıma mutluluk ve neşe katan yeğenlerim Berkay, Ege ve Ömer Yağız'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tezimin başlangıcından son aşamasına kadar pek çok kişinin maddi ve manevi desteğini yanımda hissettim öğrencilik hayatım da yolumun kesiştiği ve bana katkı sağlayan tüm hocalarıma ve dostlarıma birçoğunun ismini burada zikredemesem de hepsine minnettarım.

Son ve özel teşekkür ise beni bilgisayar ve kitaplar karşısında her gördüğünde müşfik gözlerle bakarak daha bitmedi mi diyen, hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini eksik etmeyen, dualarını her daim üzerimde hissettiğim canım ve biricik anneme...

Gülay ÖNCİN
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YAZIN TARAMASI VE KURAMSAL ARKA PLAN.....	4
1.1. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK EVLİLİK VE BOŞANMA.....	9
1.1.1. Evlilik Biçimleri.....	12
1.1.2. Boşanma Tipleri.....	19
1.1.3. Türkiye’de Evli Çiftlerin Boşanma Nedenleri.....	21
1.1.4. Evliliğin İlk Yıllarında Boşanma.....	28
1.2. AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	34
1.2.1. Yapısal İşlevselcilik ve Aile.....	34
1.2.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Aile.....	38
1.2.3. Çatışma Kuramı ve Aile.....	41
1.2.4. Feminist Kuram ve Aile.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA TASARIMI.....	48
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	48
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	49
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE DESENİ.....	49
1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	52
1.5. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	53
2. ÇALIŞMA GRUBU.....	53
3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	54
4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	57
2. EVLİLİK SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	60
2.1.EVLİLİK BİÇİMİ VE KARARINA İLİŞKİN TERCİHLER.....	60
2.2.EVLİLİK BİLİNCİ VE BEKLENTİLERİ.....	62

2.3.EVLİLİK YAŞI İLE İLGİLİ İZLENİMLER	66
3. BOŞANMA SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	68
3.1.SORUNLARIN İLK ORTAYA ÇIKIŞ DÖNEMİ.....	68
3.2. BOŞANMA SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER, BOŞANMA NEDENLERİ	69
3.3. EVLİLİĞE BAKIŞ AÇISINA BAĞLI FAKTÖRLER	89
4. BOŞANMA SONRASI SÜRECE İLİŞKİN BULGULAR	93
4.1. BOŞANMA KARARININ ALINIŞI	94
4.2. BOŞANMA DENEYİMİNE YÖNELİK DUYGULAR.....	96
4.3. BOŞANMA DENEYİMİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELER.....	98
4.4. YENİDEN EVLENME BEKLENTİSİ	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	105
KAYNAKÇA.....	118
EKLER	126

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Bazı Avrupa Ülkelerindeki 1964-2021 Yılları Arası Kaba Evlilik Hızı İstatistikleri.....	28
Tablo 2. Bazı Avrupa Ülkelerindeki 1964-2021 Yılları Arası Kaba Boşanma Hızı İstatistikleri.....	30
Tablo 3. Türkiye’de Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Oranları (2001-2022).....	31
Tablo 4. Evlilik Süresine Göre Boşanma Sayısı (2022)	32
Tablo 5. Evliliğin İlk Beş Yılında Gerçekleşen Boşanma Oranları (2010-2022).....	33
Tablo 6. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri.....	59
Tablo 7. Evlilik Biçimi ve Kararına İlişkin Tercihler Teması ve Alt Temaları.....	60
Tablo 8. Evlilik Bilinci ve Beklentileri Teması ve Alt Temaları.....	63
Tablo 9. Evlilik Yaşı ile ilgili izlenimler Teması ve Alt Temaları	66
Tablo 10. Sorunların İlk Ortaya Çıkış Dönemi Teması ve Alt Temaları.....	69
Tablo 11. Boşanma Sürecine Etki Eden Faktörler ve Boşanma Nedenleri Alt Temaları	70
Tablo 12. Boşanma Sonrası Deneyimler Teması ve Alt Temalar	94

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

% : Yüzde

‰ :Binde

ASP: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,

Bkz.: Bakınız

f: Frekans.

PDREM: Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi

TAYA: Türkiye Aile Yapısı Araştırması

TDK: Türk Dil Kurumu

TMK: Türk Medeni Kanunu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TBNA: Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması

GİRİŞ

Aile çok eski tarihlerden bu yana varlığını devam ettiren bir kurumdur. Geçmişten günümüze var olmaya devam eden aile gerek insan ilişkilerimizi gerekse sosyal hayatımızı düzenleyen bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun en küçük ve en özel birimi olan aile evlilik akdiyle oluşturulmaktadır. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu topluluk içindeki en küçük birlik olan bu birim, toplum için büyük bir öneme sahiptir. Çünkü toplumlar ailelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Toplumsal yapıdaki en ufak bir değişiklik toplumun herhangi bir katmanındaki aileyi derinden etkilemektedir. Sürekli değişen gelişen bir dünyada yaşamaktayız. Bu değişim ve dönüşüm süreçleri kimi zaman olumlu bir yönde kimi zamansa olumsuz yönde bir seyir izlemektedir. Tamda bu noktada toplumun en küçük yapısı olan aile kurumu da bu değişim ve dönüşümlerden nasibini almaktadır. Türk aile yapısı geleneksel yapıdan çekirdek aileye, yaşanan boşanmalarla beraberle de tek ebeveynli bir yapıya doğru dönüşmektedir. Dünyadaki genel eğilimlere bakıldığında istatistikler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde boşanma oranlarının iki kat artmış olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği istatistik ofisi Eurostat'ın verilerine göre 1964'ten bu yana verilerin mevcut olduğu ilk yıl AB' deki kaba evlilik oranı görece olarak %50'den fazla azalmıştır. 1964'te bin kişiye 8,0'dan 2021'de 3,9'a düşüş eğilimi göstermiştir. 1989'da bin kişiye 6,4'e, 2000'de bin kişiye 5,2'ye, 2007'de bin kişiye 5,0'a ve 2018'de bin kişiye 4,5'e düşmüştür. 2019 yılından 2020 yılları arasında bin kişiye 4,3'e düşmüştür. Bununla beraber 2020 yılı Avrupa Birliği devletlerinde yaklaşık 1,4 milyon evlilik yapılırken, 700 bin ise boşanma gerçekleşmiştir. Boşanma oranları 1964'ten 2020 yılına kadar iki katına çıkmıştır. Kaba boşanma oranları ise iki katına çıkarak 1964'te bin kişiye 0,8'den 2021'de bin kişiye 1,7'ye yükselmiştir (Eurostat, 2022).

Türkiye'deki tabloya bakıldığı zaman ise Türkiye'de henüz birçok Avrupa ülkesine kıyasla çok daha düşük olduğu görülmekle birlikte boşanmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek artan bir seyir izlemektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar boşanma istatistikleri incelendiği takdirde, boşanma oranındaki sürekli ve hız kesmeyen artış, sorunun boyutlarını gözler önüne sermektedir. 2001-2021 yılları arasında kapsayan ve son 20 yılda 1000 kişilik nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade eden kaba evlenme hızı %20 düşerken kaba boşanma hızı ise %47 artmıştır (TÜİK 2022). Türkiye'de son 20 yılda evlenme oranları düşerken boşanma oranı

ise hızla yükselişe geçmiş bulunmaktadır. Verilere göre 2021'de 574 bin evlilik yapılırken 180 bin de boşanma gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre kaba evlenme hızı 2001'de binde 7,96 iken 2021 yılında binde 6,68'e düşmüştür. Bu da son 20 yılda %21'lik bir düşüş anlamına gelmektedir. Evliliğin ilk yılları olarak tabir edilen 0-5 yıl arası evliliklerdeki boşanma oranlarının yıllara göre seyri incelendiği zaman ise en yüksek oranın %40,3'le 2013 yılında en düşük oranın ise %32,7 oranıyla 2022 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Verilerinde göstermiş olduğu gibi on yıldan fazla bir süredir boşanma oranları evliliklerin 1-5 yani ilk yılları ve 6-10 yılları arasında olduğu görülmektedir (TÜİK, 2001- 2022).

Bu verilerden hareketle boşanmaların dünya üzerinde her geçen gün artış göstermesi modern toplumlarda boşanmanın giderek yayılan bir olguya dönüştüğünü göstermektedir. Bu artışın seyri aile ve dolayısıyla toplumun geleceği açısından kaygı verici bir durumu gündeme getirmiştir. Günümüz ailesini kuşatan sorun alanlarına bakıldığında boşanmanın ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Evlilik kurumunu sarsan boşanma toplumların geleceği için uzmanları bu etmenler üzerinde düşünmeye ve nedenlerini incelenmeye sevk etmiştir. Ülkemizde giderek sosyal bir sorun halinde gelen evlenme oranındaki azalış, buna karşın boşanma oranlarındaki artış Türkiye'de aile kurumunun önündeki en büyük sorunlardan birini oluşturmaktadır. Ailenin bölünmesine veya bütünüyle dağılmasına yol açan bu kaygı uyandıran olgu, bütün aile üyelerini ve hatta yakın çevresindeki kişileri dahi etkileyebilmektedir. Boşanmaya sadece çiftler arası ayrılık penceresinden bakmanın oldukça sığ, basite indirgenmiş, eksik bir bakış açısı olacağı ortadadır. Çünkü boşanma olgusu birey olarak doğrudan eşleri, çocukları, aileyi ve dolaylı olarak da toplumu etkileyen çok yönlü bir süreçtir. Günümüzde boşanma olgusuna evlilikte yaşanan sorunların çözümü olarak bakılmaktadır. Bu kısa vadede bir çözüm gibi görünse de uzun vadede beraberinde getirdiği duygusal, sosyal ve ekonomik sorunlarla toplumsal yapıda onarılması güç problemlere yol açabilmektedir. Bir başka ifadeyle boşanma bireysel bir konu olmaktan öte toplumsal bir konu olarak dikkat çekmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi boşanan çiftlerdeki artışın özellikle son yıllarda büyük bir hız kazandığı görülmektedir. Türkiye'de yayınlanan boşanma istatistikleri ilk beş yılın boşanma açısından riskli bir dönemi yansıttığını göstermektedir. Türkiye'de ilk beş yıl içinde gerçekleşen boşanmaların toplam boşanmalar içindeki payı oldukça yüksektir. Veriler her üç boşanmadan en az birinin hatta daha fazlasının evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiğini göstermektedir. İstatistikî verilere göre 2010 ve 2022 yılları

arasındaki boşanmalar evliliğin ilk beş yılında daha fazladır (TÜİK, 2010-2022). Evlilik süresine göre boşanma oranları incelendiğinde, 2021 yılında gerçekleşen boşanmaların %33,6'sı evliliğin ilk 5 yılı içerisinde %20,9'u ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

Yapılan literatür incelemesi sonucunda boşanmanın nedenlerini, sonuçlarını ve hukuki yönünü inceleyen birçok araştırmanın olduğu görülmekle birlikte yapılan çalışmaların çoğunda genel boşanma olgusu ele alınmış bulunmaktadır. Bu nedenle konunun sınırlandırılması ve özellikle son yıllardaki boşanma oranlarının evliliğin ilk yıllarında yapılmış olması hasebiyle evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenleri incelenmek istenmiştir. Konu ile ilgili sosyoloji bölümünden Yasemin Bucak'ın 2020 yılında hazırlamış olduğu "Evliliklerin İlk Yıllarındaki Boşanmaların Feminist Kuramlar Çerçevesinden Sosyolojik Analizi: İstanbul İli Örneği" başlıklı bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Ayrıca Sare Terzi İlhan ile Şerife Işık'ın kaleme aldığı "Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar ve İhtiyaçlar başlıklı bir araştırma makalesi bulunmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında boşanmayı doğrudan konu edinen bir başka makalede Kâmil Kaya ile Gizem Tan Eren'in "Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri" isimli makalesidir. Belirtilen çalışmalar dışında başka bir veriye ulaşılmamış olunması bilimsel verilere katkı sunmak açısından önemli görülmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyolojik açıdan evlilik ve boşanma kavramlarının analiz edilmesine ayrılmıştır. Bu bölümde ayrıca boşanma ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar en genel hatlarıyla ortaya çıkarılarak konu ile ilgili literatür ortaya konulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümü araştırmanın desenini ortaya koymaktadır. Araştırmanın amacı, önemi, yöntemi ve veri toplama tekniği bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır. Evliliğin ilk beş yılında boşanmış kişilere ulaşılarak boşanma deneyimleri ile ilgili veriler toplanmıştır. Bu verilerin analiz edildiği üçüncü bölüm çalışmada bulguların analiz edildiği kısmı oluşturmaktadır. Oluşturulmuş olan üç kategori ve bu kategorilere ait tema ve alt temalar ile boşanma öncesi, boşanma deneyimi ve boşanma sonrası süreçler bu bölümde ele alınarak analiz edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YAZIN TARAMASI VE KURAMSAL ARKA PLAN

Boşanmaların son yıllarındaki artışına paralel olarak Türkiye’de boşanma olgusu, akademik dünyanın gündemine girmiş, boşanma temelli araştırmalar uzun yıllar devam etmiştir. Buna paralel olarak konu kurumlarında ilgi alanı içinde yer almıştır. Nitekim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aileyi konu alan raporlar hazırlamış, düzenli olarak evlilik ve boşanma ile ilgili verileri toplayarak evlilik ve boşanma olgusuna dair projeksiyonlar geliştirmiştir.

Evliliğin ilk yıllarında boşanma olgusunu analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma literatürde yer alan çalışmalardan elde edilen verilerden hareket ederek, mikro ölçekli bir bibliyografik analizle aileyi ve dolayısıyla toplum hayatını etkileyen boşanma ile ilgili gündeme gelen, tartışılan konularını, boşanmaya yol açan nedenleri ve ortaya çıkardığı sonuçları ve özellikle evliliğin ilk yıllarını konu alan çalışmaları analiz etmektedir. Bu noktada yapılmış olan akademik çalışma ve tespitlerin hepsi olmasa da bir kısmının mikro ölçekte de olsa ortaya koymaya çalışarak hazırlanacak tez çalışması için bir arka plan oluşturulmaktadır. Bu anlayıştan hareketle yapılan inceleme sonrasında boşanma konusu kapsamında 1960-2020 yılları arasında üretilmiş 514 esere ulaşılmıştır. Ulaşılan eserlerin 262’si basılı kitap, 225’i tez ve 28’si makale türünde olmuştur. Bir araya getirilen eserlerin dönemlere göre dağılımlarının belirlenmesi boşanma olgusunu konu alan çalışmalarda dönemsel olarak nasıl bir değişim yaşandığı ve bu değişimin ne şekilde yorumlandığını ve özellikle evliliğin ilk yıllarını konu alan bir çalışmanın olup olmadığını ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Bu kapsamda elde edilen eserlerin dönemlere göre tasnifi sonucunda üretilen eser sayısının her dönemde artış gösterdiği tarihsel olarak geçmişten günümüze doğru seyreden bir ilgi ve üretim artışı dikkat çekicidir. Eser türlerine ilişkin değerlendirmelere bakıldığında aşağıdaki hususlar dikkat çekicidir.

Yapılan çalışmada YÖK tez kataloğundan elde edilmiş boşanma konulu 317 tezden konuyla en ilişkili olduğu düşünülenler arasından 225 tez çalışması değerlendirmeye alınmıştır. Ele alınan bu tezlerden en çok çalışmanın yapıldığı anabilim dalları sırasıyla Hukuk (68), Psikoloji (28), Rehberlik ve psikolojik danışmanlık (28), Sosyoloji (22), Aile danışmanlığı (19), Sağlık (14), Sosyal hizmet (10), Çocuk gelişimi ve eğitimi (5), Eğitim (4), Çalışma Ekonomisi (2), Ekonometri(2) , Felsefe (6) İşletme (4), İktisat (3), Kültürel çalışmalar (2), Kadın çalışmaları (2) ve diğer (6) olduğu tespit

edilmiştir. Doktora türünde eserlerin 25, yüksek lisans türünde eserlerin ise 198 olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar akademik disiplinler planında ele alındığında ise en çok çalışmanın hukuk alanında yoğunlaştığını, görülmüştür. Daha sonra ise sırayla psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyoloji, aile danışmanlığı, sağlık ve sosyal hizmet alanlarının geldiği tespit edilebilmiştir. (Tez.yok.gov.tr, 2022).

Konuya ilişkin en yoğun yüksek lisans ve doktora çalışmasının ise 2019 yılını da yapılmış olduğu görülmektedir. 1960-1980 yılları arasında yapılmış olan bir teze ulaşılamamıştır. 1980-2000 yılları arasında ise yapılan ilk çalışma 1981 yılında bilim uzmanlığı dalında sağlık bilimleri fakültesinde üretildiği tespit edilmiştir. Daha sonra 1986'dan 1998 yılına kadar olan tezlere YÖK tezin veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmadığı için ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan tezlerin künyeleri incelendiğinde yine en fazla eserin hukuk alanında ikinci olarak da sosyoloji alanında eserlerin üretilmiş olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında adli tıp ve psikoloji alanında da eserler üretilmiştir. 80'li yıllardaki çalışmalar genellikle boşanma sebep ve sonuçları üzerinde dururken 90'lı yıllarla beraber toplumsal değişme ve boşanma olgusu, anlaşmalı boşanma, tazminat, boşanmanın kadın ve çocuk üzerine etkisi konularında olmuştur. 2000-2020 yılları arasında ise yine boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler, boşanmanın hukuki sonuçları, boşanma süreci, boşanmanın çocuk, ergen, kadın, erkek üzerine etkileri, boşanmış ailelerden gelen çocuk ve gençler ile annesi babası boşanmamış aileden gelen çocuk ve gençlerdeki farklılıkları konu alan çalışmaların olduğu görülmüştür. Ayrıca dikkat çeken bir gelişme olarak tezlerin büyük bir çoğunluğunda geçen evliliğin ilk 1-5 yıllarındaki boşanma artışına dair yapılmış olan yorumlara karşın bu yıllara ait tez çalışmasının sadece 2020 yılında evliliğin ilk yıllarındaki boşanmaların feminist kuramlar çerçevesinde değerlendirildiği bir tez çalışmasının olduğu tespit edilmiştir.

Tezler konularına göre değerlendirildiğinde boşanmanın nedenlerini içeren tezler ağırlıklı olarak hukuk, sosyoloji ve aile danışmanlığı bölümleri tarafından çalışılmıştır. Hukuk bölümü daha çok evlilik birliğinin temelinden sarsılması, terk, aile içi şiddet, pek kötü veya ağır derecede onur kırıcı davranış ve zina konularında eser üretildiği görülmektedir. Bu eserler arasında yoğun olarak evlilik birliğinin temelinden sarsılması ve terk konuları çalışıldığı görülmüştür. Bahsedilen boşanma sebepleri hukuki olarak ele alınarak hangi şartlarda meydana geldikleri üzerinde durulmuştur. Medeni Kanun'da yapılan düzenlemeyle beraber boşanma sebepleri genel ve özel sebepler olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüştür. Özel boşanma sebepleri olarak zina, hayata kast, pek kötü

veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı olarak belirlenmiştir. Genel boşanma sebepleri olarak ise evlilik birliğinin temelinden sarsılması, anlaşmalı boşanma ve ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) olduğu görülmüştür. Genel boşanma nedenlerinden evlilik birliğinin temelinden sarsılması aynı zamanda özel boşanma nedenlerini de kapsadığından, özel boşanma nedenlerine dayalı olarak açılan davaların nadiren ortaya çıktığı görülmektedir. “Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması, eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması, sorumsuz ve ilgisiz davranma” ekonomik yoksulluk, işsizlik, karı koca arasındaki cinsel problemler sayılan diğer nedenler arasındadır. Boşanmanın etkileri ve sonuçları içeren tezler kategorisinde ise üretilen eserler hukuk, psikoloji, sosyoloji alanlarında olmuştur. Yine hukuki eser en fazla üretilen eserler arasında olmuştur. Boşanmanın sonuçları arasında daha çok boşanmanın hukuki, mali ve kişisel sonuçları konularında eserler üretilirken; boşanmanın etkileri arasında ise çocuklar, gençler, kadın üzerindeki etkileri konularında eserler üretilmiştir. Boşanmanın mali sonuçları nafaka, maddi tazminat, manevi tazminat, çocuğun velayeti konularında olurken, velayette temel ilkenin “çocuğun yararı” ilkesinin olduğu, bu ilkenin de hâkimin takdir yetkisine bağlı olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra velayet hakkına sahip olmayan ana veya babanın nafaka ödeme yükümlülüklerinin olduğu görülmüştür (Tekin, 2019: 37-48).

Boşanmanın etkileri konusunda üretilen eserlerde özellikle, boşanmış ailelerin çocuklarında ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek olduğu, (Türkgüzeli, 2019: 67) bu uyumsuzlukların arasında en önemlileri olarak okul başarısızlığı, ruhsal çökkünlük, kavgacı olma gibi çeşitli davranış bozukluklarının geldiği görülmüştür. (Öztürk, 2006:45-47). Ayrıca tezler incelendiğinde evlilik yaşantısı içindeki sorunlu cinselliğin boşanmayı başlatan önemli faktörlerden biri olduğu görülmüştür (Abalı, 2006: 56). Boşanmanın eşlerle ilgili kişisel sonuçları açısından ele alınan çalışmalarda ise ele alınmış olan konular; evlenmeyle kazanılan kişisel durumun değişmesi ve korunması, eşlerin yeniden evlenebilmeleri, kadının bekleme süresi şeklinde olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde boşanmanın kadın üzerindeki etkileri başlığında kadınların çalışıp çalışmadığı üzerinde durulmuş olup, ekonomik bağımsızlığı olmayan bir kadının boşanmadan en zararlı çıkan taraf olduğu ve geçim sorunlarıyla karşılaştığı, bunun yanı sıra ekonomik özgürlüğü olan kadınların ise boşanmaya daha çabuk karar verebildiği görülmüştür (İdil, 2020:2). Bu kategorideki tezler ağırlıklı olarak eğitim ve psikoloji bölümleri tarafından çalışılmıştır. Boşanma olgusunun anne babası boşanmış ve

boşanmamış ailelerden gelen ergenler ve çocuklar üzerinde bırakmış olduğu psiko-sosyal etkiler ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Çalışılan konular, benlik, öfke kontrolü, okula uyum, depresyon düzeyleri, narsizim düzeyi, özgüven ve şiddet eğilimi olmuştur. Ayrıca tez çalışmalarında anne babası birlikte olan ergenlerin birlikte olmayan boşanmış ailelere göre benlik saygıları, özgüvenleri, okula uyum düzeyleri daha yüksek; boşanmış ebeveynlerin çocuklarının, boşanmamış ebeveynlerin çocuklarına göre sosyal uyum düzeyleri; öz yeterlilikleri ve benlik saygıları, okula bağlanma ve uyum düzeyleri düşük; buna karşın öfke, anksiyete düzeyleri ve şiddet eğilimlerinin ise daha yüksek olduğu görülmüştür (Fiyakalı, 2008: 55). Ayrıca boşanmanın çocuklarda depresyon düzeyini arttırdığı, konuyla ilgili olarak incelenmiş olan her tez çalışmasında boşanmış ailelerin çocuklarının en dezavantajlı grup olduğu görülmüştür (Türkgüzeli, 2019: 86). Bu ürkütücü sonuçlar her yıl artarak devam eden boşanmalarla beraber toplum hayatımızda da mutsuz ve sorunlu bireylerin artmasına işaret etmektedir. Çünkü boşanmalar sadece eşleri etkilememekte kurdukları aileyi oluşturan ve ileride aile olacak çocuklarını da doğrudan etkilemektedir. Bu etkinin topluma yansımaları ise uyumsuz bir topluma zemin hazırlayacaktır.

Makale türünde üretilen eserler ise konuyla doğrudan ilişkili 28 makale incelenebilmiştir. Makalelerin genel itibarı ile boşanma başlığı altında yazılmadığı boşanma kavramının ele alınan konunun içinde geçtiği ve konuyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan makalelerde tezlerle paralel olarak genellikle boşanmanın nedenleri, sonuçları ve etkileri üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Ama genel itibarı ile ekonomi ve işsizlik gibi önemli toplumsal sorunlara yol açan unsurların boşanmaya etki ve ilişkisini konu aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca boşanmaların büyük bir çoğunluğunun evliliğin ilk yıllarında olduğu tespitine yönelik 2 eserin ortaya konulmuş olduğu görülmektedir.

İşsizliğin birey ve toplum üzerinde güçlü etkileri olan sosyal bir sorun olduğu görülmüştür. İşsizlik, boşanma ilişkisine bakıldığında ise işsizliğin aile ilişkilerinde bozulmaya ve geçimsizliğe neden olduğu. Sonuç olarak işsizliğin geçimsizliğe neden olduğu. Geçimsizliğinde bir müddet sonra boşanmaya yol açtığı görülmüştür. Ayrıca boşanma ve ekonomik nedenler arasında pozitif bir ilişki olduğu da görülmüştür. Bunun yanı sıra boşanma, kişinin verimliliğini ve işe bağlılığını da azaltmaktadır. Böyle bir durum, boşanmış bireyin işsiz kalmasına veya üretkenliğinin düşmesine neden olduğu sonucunu doğurmaktadır. İşsizlik-boşanma ilişkisi bu sonuçlarıyla beraber

değerlendirildiği zaman kendisi bir ekonomik kayıp olan işsizliğin kısa ve uzun vadede dolaylı olarak da ekonomik kayıpları da beraberinde getirdiği söylenebilir. İşsizliğin artması, kapanan işyeri sayılarında yaşanan artış, borçların artması evlenmelerin azalmasına, buna karşılık boşanma ve intihar sayılarının artmasına neden olduğu görülmüştür. Türkiye’de, yine 2001 krizinin hemen ardından evlenme sayıları da azalmış, boşanma sayılarında ise artış yaşanmıştır. Kadın istihdamının yanında kadının eğitim düzeyi, işsizlik ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik faktörlerin de boşanma üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi yükselen kadınların işgücü içerisinde önemli mevkilerde yer almaya başlamalarıyla görece bir gelir elde etmeleri cinsiyetler arası ücret farkının ortadan kalkmasına yol açtığı tespit edilmiştir. İşgücü piyasasında gelir düzeyi yüksek işlerde giderek kendisine daha fazla yer edinen kadınların doğurganlık hızları azalırken, boşanma hızlarında artış gözlenmiştir.

Bunun yanı sıra evliliğin ilk yıllarındaki boşanmayı diğer boşanmalardan ayırmak için erken boşanma” kavramının kullanıldığı görülmüştür. Boşanma ve erken boşanmaların artışında modernleşme bağlamında bireyciliğin toplumsal açıdan kişiler için temel değer haline gelmesi, ilişkilerin hızlı bir şekilde tüketilmesi, geleneksel değerlerden uzaklaşılması, boşanmanın normalleştirilmesi, hukuki açıdan anlaşılabilir boşanmaların yaygınlaşmasıyla birlikte boşanma gerekçelerinin artması, feminist hareketlerin de etkisiyle toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişimlerin olması, kadınların kamusal hayat içerisinde yer almaya başlamaları, şiddet karşısında sessiz kalınmaması, medyanın aile yapısını sunma biçiminde çarpık ilişkilere yer verilmesi ve Türk aile yapısını bu anlamda olumsuz etkilemesi gibi pek çok unsurun boşanmalarda etkili olduğu görülmüştür. Tüm bunlar, evliliğe olan bakış açısını değiştirmiştir.

Yaşanan boşanmalar toplumumuzun ve dolayısıyla hepimizin geleceği olan bizi bir ve bütün olarak ayakta tutan ailemizin daha fazla koruma altına alınmasının gerektiğini göstermektedir. Boşanma olgusu her ne kadar iki kişinin fiziksel, fikirselsel ve duygusal olarak birlikteliklerinin sona ermesi olarak algılansa da yapılan çalışmalar aslında durumun hiç de böyle olmadığını göstermeye çalışmıştır. Boşanma olgusunun büyük çapta toplumsal bir etkisi olduğu bir nebzede olsa ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de gündeme gelen ve önemli bir toplumsal soruna dönüşmeye başlamış olan boşanmalara yönelik birçok yönden bir bakışla hazırlanmış eserler incelenerek boşanmaya dair sorunlar etkileri ve sonuçlarıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

İncelenen eserlerin büyük çoğunluğu ve TÜİK verileri boşanmaların evliliğin ilk beş yılı içerisinde yoğunlaştığını ifade etmektedir. Ama bu konuyu gündeme alan çok az sayıda esere ulaşılmıştır. Sonuç olarak söylenebilir ki yapılan bibliyometrik incelemede evliliğin ilk yıllarını konu edinen toplam 3 esere ulaşılmıştır. Bu eserlerden birinin tez diğer ikisinin ise makale türünde kaleme alınmış olduğu görülmüştür. Bu durum genel anlamda boşanma özel anlamda ise evliliğin ilk yıllarını kapsayan erken boşanma olgusuna dayalı sorunların doğru tespit edilmesi açısından, konuyla alakalı daha fazla çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. İşte bu ihtiyaçtan hareketle bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

1.1. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK EVLİLİK VE BOŞANMA

İnsanın en önemli özelliğinden biri de onun sosyal bir varlık olmasıdır. İnsanoğlu olarak nitelendirilen bu sosyal varlık yaşamını küçük ya da büyük birçok grubun üyesi olarak sürdürmektedir. Bu grupların en önemlilerinden birisi de ailedir. Aile, insanlığın başlangıcından bu yana varlığını devam ettirmektedir. Gerek sosyal hayatımızı gerekse insan ilişkilerimizi düzenleyen bir kurum olan aile insan yaşamında çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü insan türünün devamını sağlamak gibi son derece hayati bir sorumluluğu taşımaktadır. Bir ailenin kurulabilmesi için bazı niteliklere sahip karşı cinsten iki bireyin birbirini eş olarak seçmeleri gerekmektedir. Bu seçimle beraber aileyi oluşturmak için gerekli olan akrabalık bağlarını geliştiren bir kurum olan evlilik kurumu karşımıza çıkmaktadır.

Evliliğin birçok tanımı mevcuttur. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir;

Bir kurum olarak evlilik eşlerin hayatları boyunca sürdürecekleri mahrem bir ilişkidir (Aksu, 1998). Cin'e (1988) göre evlilik farklı cinsten iki insanın devamlılığı olacak bir şekilde müşterek bir hayat oluşturmak adına hukuka uygun olarak birleşmeleridir (Cin, 1988).

Geçtan'a göre ise evlilik; arkadaşlık, güvenlik, beraber çocuk büyütmek, cinsellik gibi biyolojik ve toplumsal gereksinimlerin karşılandığı toplumsal bir kurumdur (Geçtan, 1984).

Günümüze kadar var olarak gelen evlilikle ilgili ilk belgelere milattan önce 2000 yılında Mısır'da rastlanmıştır. Bunun yanı sıra Babil'de Hammurabi'nin çıkarmış olduğu düşünülen 252 maddelik 16 yasanın 64 maddesin de aile ve evlilik ilişkilerine yer verilmiştir (Özgüven, 2000). Eski Türklerde Oğuzlarda ve diğer Türk boylarında tek eşli

evlilik vardır. Geleneklerinde başlık parası vermişlerdir. Çiftler evlenirken mallarını birleştirerek ortak ev kurmuşlardır. Ortak evdeki erkeğe ev ağası kadına ise ev kadını denilmiştir (Süzer, 2003). Ayrıca tarihsel veriler bize eski Türk topluluklarında ailenin babanın reisliğine dayanan ataerkil bir yapısı olduğunu göstermektedir. Bunun yanında kadın ailede seçkin bir yere sahiptir. Yeni bir aile kurmak için nişan ve düğün gibi bazı törenlerin yapıldığı, evlilikle oluşan akrabalık ilişkilerinin de önemsendiğini görülmektedir (Aslan ve Gürel, 2021:16). Türk Medeni Kanunu'nun kabulüne kadar Türk toplumunda evlilik kurumu imam nikâhı ile gerçekleştiriyordu. 1926 Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile evlilikler yasalar çerçevesinde resmi evlenme töreni ile yapılmaya başlandı. Medeni kanunuyla beraber artık karı koca evlilikte birbirlerine yardımcı ve bağlı olmak, çocukların geçimini ve eğitimini beraber sağlamak ve mutlu olmanın yollarını birlikte bulmak durumundadırlar (Maden, 1991: 499-507).

Ortak bir hayat kurmak için yaşamlarını birleştirmeye karar veren insanların nikâhlanmaları ile başlayan evlilik süreci bazı durumlarda boşanmayla sona ermektedir. Boşanma aile sosyolojisinin incelediği önemli kavramlardan biridir. Evlilik kadar eski bir olgudur. Çağlar boyu evli çiftlerin ve ailelerin bulunduğu yerdeki ihtimallerden biri de boşanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Son zamanlar da ailelerde sıklıkla rastlanan bir parçalanma şeklidir. Literatür incelendiği zaman boşanma kavramına ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir. Boşanma kavramı TDK sözlüğünde eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Sucuya (2007) göre boşanma, eşlerin ilişkilerini karşılıklı bağlılık, güven, sevgi, saygı ve hayat boyu mutluluk beklentileri üstüne kurmuş olmaları fakat bu beklentilerinin birtakım nedenlerle karşılanmaması neticesinde evlilik birliğinin yasal olarak sonlandırılması ile ortaya çıkan bir olgudur (Sucu, 2007: 37). Aydınalp'e (1981) göre boşanma " geçerli bir evliliğin kanun öngördüğü sebeplerden biriyle, eşlerin sağlığında mahkeme kararıyla bozulmasıdır" (Aydınalp, 1981: 4). Arıkan'a (1996) göre boşanma, "hukuki, psikolojik ve sosyal yönleri olan bir süreç olup, hukuki kurallar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin, tarafların karı-koca olarak bağları kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargıç kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenebilmesine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996: 24). Boşanma taraflardan birinin veya her ikisinin kendi arzusu ile toplumda geçerli norm ve adetlere göre evlilik birliğini sona erdirmesidir (Özkalp, 2011: 141) Tüm bu tanımlamalarla beraber boşanmaya neden olan unsurlar kültüre ve

zamana göre değişiklik gösterse de modern toplumlarda gittikçe yayılan bir olguya dönüşmüştür. Boşanma her aile için adeta bir kriz durumudur, bir stres kaynağıdır. Sonucunda tekrar uyumu gerektiren bir süreçtir.

Boşanıyorum açıklaması Antik Roma Cumhuriyeti döneminde aile birliğinin bozulması için kâfi bir açıklama iken sonraları boşanmaya ait bazı dini ve yasal düzenlemelerin yapılmış olduğu görölmektedir. Önceleri yalnızca 7 şahidin huzurunda boşanabilirken daha sonraki dönemlerde resmi olarak bu tanıkların imzasıyla boşanma gerçekleşebilmekteydi (Coontz, 2006: 8). Ayrıca antik Roma'da boşanma yaygın olarak zengin kesiminde görölmektedir. Bunun yanı sıra antik dünyanın ataerkil uygarlıklarında boşanmaya ilişkin öncelik erkeğe aitti. Liberal düşüncenin ilerlemesi ve Reform hareketleri ile birlikte idarenin yavaş yavaş kiliseden yerel otoritelere geçmesiyle dini boşanma metotlarından vazgeçilmeye başlanmıştır. Boşanmada dini otorite yerine artık yasal otorite egemen olmaya başlamıştır. Bu dönemde yine de çocuksuz çiftlerin boşanabileceğine ilişkin yaygın bir kanı hala mevcuttu. Aynı zamanda kadınların ise boşanması neredeyse imkânsızdı (Day ve Hook, 1987, Akt; Arıkan, 1996: 3). Eski Türklerde ise boşanma toplumda var olmakla beraber yine hoş karşılanmayan bir olgudur. Kadınlar için Moğol yasalarına göre frengi ve iktidarsızlık kocasını boşaması için yeterli bir nedenken, erkek için ise kadının evinden 3 kere kaçması ve kısır olması ondan boşanması için yeterliydi. Sayılan tüm bu sebepler dışında karısını boşayan erkeğe ölüm cezası bile uygulanabilmektedir (Adak, 2018: 206). Bugün olduğu gibi eski dönemlerde de boşanmanın eşlere yüklediği bazı mesuliyetler bulunmaktaydı. Örneğin boşanmaya sebep olan erkek ve kadın evlilik sürecinde eşinin kendisine verdiği hediye iade etmek zorunda olduğu gibi eşinin ailesine verdiği hediye i de geri isteyemeyecektir (Cin, 1976: 29).

Boşanmaların iyi karşılanmaması genel olarak farklı dinlerce savunulan bir görüş olmakla birlikte aynı bakış açısını İslam dini içinde geçerlidir. İslam dinin de boşanma ilişkisine bakıldığında evlilik kutsal bir kurum olarak görölmekteydi. Bunun yanın da evlilik eşler arası ebedi yaşam ortaklığı olarak görölmekle beraber boşanma tamamen yasak olmayıp önemli sorunlar karşısında gerçekleştirilebilmektedir. İslam hukukunda evlilik ve boşanmaya ilişkin temel kaynak Kur'an-ı Kerimdir (Adak, 2018: 206). Arıkan'a (1996) göre her ne kadar boşanma tamamen yasak olmasa da dini otoriteler ve toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Boşanmanın kabul edilmesine rağmen istenmeyen bir durum olmasına ilişkin hadis örneklerine bakıldığında'' Allah katında en sevilmeyen

muhabbet talaktır’’ . Evlenin boşanmayın çünkü Allah zevkine düşkün erkekleri sevmez. Kadınlarınızı ancak zina suçu ile boşayabilirsiniz şeklindedir (Arıkan, 1996: 18-19).

Osmanlı döneminde ise boşanma İslam Hukuku çerçevesinde tamamen dini uygulamalar ve şeriat kanununa göre gerçekleştirilmekteydi. Tıpkı evlilik gibi boşanma da İslam hukukunda ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Evliliğin eşlerden birinin kararıyla bitirilmesi talak olarak nitelendirilmiştir. Erkek, karısına benden boş ol! Senden boşandım! Şeklinde açıkça yahut boşanma niyetini belli ederek özgürsün sen! Babanın evine git! Tarzında konuştuğunda talak gerçekleşmiş olmaktadır (Ekinci, 2014: 450-451). Bunun yanı sıra İslam hukukunda evliliğin mahkeme kararı ile sona erdiği haller de vardır. Kadın, kocasının fena muamelede bulunması, ortadan kaybolması, cinsel iktidarsızlığı gibi durumlarda mahkemeye başvurarak boşanmayı isteyebilir (Ekinci, 2014: 455-457 ve Atar, 2010: 200). Boşanma, uzun yıllar devlet sicillerinde yer bulmamıştır. İlk olarak 19 Yüzyıl sonlarında 1917 yılında yasal zorunluluk haline gelmiştir. İslam hukukunun evlenme ve boşanmaya ilişkin esasları yürürlüğe giren hukuki Ali aile kararnamesinde derlenmiştir. (Cin, 1976: 125-126).

Cumhuriyet döneminde ise kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile boşanma ve ona ilişkin düzenlemeler hukuki bir zemine bağlanmıştır. Başta Türkiye olmak üzere tüm dünyada boşanmanın yasal sürece bağlanması, boşanma üzerinde dinin etkisinin azalmasına ve boşanmanın daha kolay bir süreç haline gelmesine neden olmuştur (Arıkan, 1996: 5).

Uzun bir dönem uygulanan 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu TBMM tarafından 22.11.2001 tarihinde yeni Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesiyle birlikte yürürlükten kalkmıştır. Yürürlüğe giren yeni medeni kanun ve eskisi arasında birçok benzerlik bulunmakla birlikte özellikle kadın erkek ilişkisi açısından yeni kanun çok daha eşitlikçi ve demokratiktir. Evliliğe ilişkin kriterler artık eşitlik ilkesi ile belirlenmiştir (Aslan ve Gürel, 2021: 28-29).

1.1.1. Evlilik Biçimleri

Toplum sürekliliğini ailelerle, aile ise sürekliliğini ve birlikteliğini evlilik kurumuyla sağlamaktadır. Bu nedenle evlilik, bir erkek ve bir kadın arasında toplumca onaylanan özel bir ilişki türüdür. İster ilkel ister modern olsun her insan evlenmek için bir eş seçeceği zaman karşısına bazı kaideler çıkar. Bu kaideler bireylerden ziyade daha çok toplumun taleplerinin birer göstergesidir. Örneğin çoğu toplum da kimin hangi

koşullar altında kiminle veya kaç eşle evlenebileceğine dair bazı kurallar oluşturulmuştur. Evliliğin işlevleri hemen hemen tüm toplumlar için aynı olduğu bilinirken, evlilik türleri ise kültürden kültüre toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin bazı toplumlarda kadın birden çok erkekle evlenirken kimi toplumlarda ise bir erkek birden çok kadınla evlenebilir. İşte bu noktada evliliğin toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılaştığı görülmektedir.

Evlilik ve evlilik türleri eş sayısına, oturulan yere, soy ve secere ilişkisine göre, otorite ilişkisi ve eşin seçildiği gruba göre sınıflandırılmaktadır.

Ölçütün eş sayısına göre yapıldığı evliliklere bakıldığında zaman poligami ve moligami olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Poligami çok eşle evlenmek anlamına gelmektedir. Poligaminin kendi içerisinde polijini ve poliandri olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Az rastlanır olan poliandri evliliğinde aynı anda bir kadının birden fazla erkekle evlenmesi söz konusudur. Genellikle Alaska ve Tibet'te görülen bir evlilik türüdür. Polijini türü evlilikte ise erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi söz konusudur. Daha çok orta doğunun bazı bölgelerinde ve Afrika'da görülmektedir. Bunun yanı sıra çok eşli evliliklerde en fazla rastlanılan zengin nüfuslu ailelerde aynı anda birden fazla kadınla yapılmış olan evliliklerdir. Bu evliliklerin yapılmasındaki yerleşik kanı aileye bir prestij sağladığı inancıdır. Bunun haricinde birden fazla kadınla evlenme de rol oynayan unsurlardan biri; kısa sürede çok sayıda çocuğa sahip olmak isteği burada özellikle erkek çocuk sahibi olma isteği önemlidir. Bu istekte toplumun değerleri önemli yer tutmaktadır. Toplumun gelişim düzeyi ve ekonomik yapısı da erkek çocuğun önemini ortaya koymaktadır. Temel ekonomik faaliyetinin tarımın olduğu ve yaşlılık sigortasının bulunmadığı toplumlarda bireyler artık çalışamayacak hale geldiklerinde erkek çocuk onlar için adeta bir sigorta olmaktadır. Ayrıca bazı toplumlarda erkek çocuk ailenin saygınlığını arttırmaktadır. Bunun yanı sıra da erkek çocuk isteği toplumdaki evlilikte yerleşme biçimi ve miras sistemini de ilgilendiren bir konudur. Örneğin mirasın yalnızca erkek çocuklara bırakıldığı toplumlarda aile tüm mal varlığını koruyacak olan bir erkek çocuğuna gereksinim duymaktadır. Kadının kocasının ailesi ile kalmasının yaygınlaştığı toplumlarda ise erkek çocuğu bu defa karı ile kocanın yaşlılığının teminatı olarak görülmektedir.

Tek eşle evlilik yani monogami de ise bir kadının bir erkekle veya bir erkeğin bir kadınla evlenmesi söz konusudur. Bu evlilik türünde hem çiftler arası ilişkiler hem de

çocuk ebeveyn arasındaki ilişki daha düzenli bir şekilde yürütülebilmektedir (Kasapoğlu ve Kalkıner, 2011: 31-32).

Ölçütün oturulan yere göre yapıldığı evlilikler ise patrilokal, neolokal ve matrilokal evlilik olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır. Patrilokal evliliklerde kadının erkeğin evinde oturduğu bir evlilik türüdür. Matrilokal evlilikte ise halk dilinde erkeğin iç güveyi olarak yaptığı bir evlilihtir. Yani erkek evlendiği kadının ailesinin evinde oturur. Neolokal evlilik türü ise evlenecek çiftlerin her ikisinin de evlerini ailelerinin yanında değil onlardan ayrı farklı bir ev açarak yaptıkları bir evlilik türüdür (Kasapoğlu ve Kalkıner, 2011: 31-32).

Ölçütün eşin seçildiği gruba göre yapıldığı evlilikler egzogami ve endogami olmak üzere ikiye ayrılır. Dış ve iç evlilik olgusu olarak nitelendirilen bu evlilik türlerinin ortak özelliklerinden birisi soy, kabile, toplumsal sınıf, mezhep ve köy gibi farklı sosyolojik grupların iki evlilik türünde de belirleyici olmasıdır. İkinci ortak özellikleri ise bireyin kendi grubundan ya da bu grubun dışından evlenmek mecburiyetinde olmasıdır. Egzogami yani dış evlilik. Kadın ya da erkeğin evleneceği insanı ait olduğu grubun dışından seçmesidir. Tarihimizde Oğuz Türkler arasında yapılan en ideal evlilik modeli halaoğlu ile dayıkızı arasında yapılan evlilihtir. Baba soyu sistemine göre dışarıya gelin veren halaların çocukları başka soydan geldiği kabul edilmektedir. O nedenle bu evlilik tipi kültürel açıdan dış evlilik grubun da değerlendirilmektedir (Güvenç, 1984: 258-260). Başka bir deyişle dış evlilikte kişinin eşini ait olduğu grubun dışından seçme prensibi vardır. Bu duruma en güzel örnek on dokuzuncu yüzyılda Kazak Başkurtların da dış evlilik kuralına aykırı davranışların toplumdan dışlanması hatta ölümle bile cezalandırılmasıdır (İnan, 1952: 102, akt. Altunek: 19). Endogami yani iç evlilik ise akraba arası yapılan evlilihtir. Erkek ya da kadının ait olduğu sosyal gruptan biriyle evlenmesinin mecburi olduğu evliliklerdir. Bu evlilik türüne en iyi örnek Hindistan'daki kast içi evliliklerdir. (Wells, 1984, akt. Altunek, 2001: 19). Buradaki ait olduğu toplumsal gruplar; mezhep, soy, kabile, köy ve sosyal sınıf gibi farklı sosyolojik gruplardan oluşmaktadır.

Ölçütün otorite ilişkisine göre yapıldığı evlilikler. Patriyarki ve matriyarki olmak üzere iki gruba ayrılır. Evliliklerde kocanın üstünlüğüne patriyarki yani ataerkil evlilik denirken; kadının üstünlüğü olan evliliklere ise matriyarki evlilikler denir. Burada kadınlarda sadece ideolojik ve kültürel olarak kabul edilen bir üstünlük vardır. Yani

birçok toplumdaki evliliklerde erkek otoritesi ve üstünlüğü daha sık görülmektedir (Özkalp, 2011: 135-136).

Ölçütün soy ve secereye göre belirlendiği evliliklerde mirasın nasıl bölüneceğini noktasında soy ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Burada şu üç kategori karşımıza çıkmaktadır. Biri baba soyunun üstünlüğüne göre yapılan patrilineal (patrilineal) sistem diğeri ise mirasın bölüşümünün ana soyunun üstünlüğüne ağır verilerek yapan matrilineal (matrilineal) sistem ve her iki tarafın da mirastan eşit hak almasını öngören bilateral sistemdir. Buradan da anlaşıldığı gibi ailenin oluşumu farklı evlilik kurallarına bağlıdır. Örneğin matrilineal sistemde baba soyundan gelen kişiler akraba olarak kabul edilmezken; patrilineal sistemde anne soyundan gelen kişiler akraba olarak kabul edilmezler. Yani denilebilir ki evlilik biçimleri ve onlara yönelik yapılan incelemeler benzer olmamakla birlikte her toplum ve kültürde otorite ilişkileri, oturulan yer, eş sayısı ve eşin seçildiği grup gibi kriterlere göre farklılaşabilmektedir.

Bu konuyla ilgili ülkemizde akrabalık ve evlilik üzerine yapılmış araştırmaların bir değerlendirmesini’’Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının bir Değerlendirmesi’’ isimli makalesinde yapan Altunek (2001) şu sonuçlara ulaşmıştır. Türkiye’de soy içi evlilik türü Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde özellikle Arap ve Kürt gibi etnik gruplarda hala devam etmektedir. Bunun yanı sıra kentsel alanlarda bu evlilik türünde bir azalma görülmektedir. Kentlerdeki soy içi evliliğin azalmasında ise eğitim ve meslek gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymuştur (Altunek, 2001: 17-28).

Anlatılmış olan tüm bu evlilik biçimlerinden ayrı olarak başlık parası sorununu çözmek ve miras bölünmelerini önlemekte için Anadolu’nun birçok yerinde sororat ve levirat isimli evlilikler yapılmaktadır. Kadının ölümü halinde dul kalan erkeğin karısının kardeşiyle evlenmesi yani enişte ve baldızın yapmış olduğu evliliğe sororat denir. Kayın birader yenge evliliğine ise levirat denir. Yani erkeğin ölümüyle beraber dul kalmış olan kadının kocasının kardeşiyle evlenmesine denir. Bu tür evlilikler annesiz ya da babasız kalmış olan çocuklara yakın akrabalarının bakıp sahip çıkmaları içinde tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra yine Anadolu’da başlık parasının alındığı yerlerde ise berdel evliliği bulunmaktadır. Bu evlilikte aileler karşılıklı olarak kız ve oğullarını evlendirirler (Yenilmez, 2017: 65- 66).

Evlilik insanların hayatındaki en önemli geçiş dönemlerinden biri olmakla beraber doğumla başlayıp ölüme kadar sürmesi istenen hayatın en önemli kararlarından birini

oluşturmaktadır. İnsanlar evlilik sayesinde neslinin devamını ve toplumun sürekliliğini sağlamaktadırlar. Bu nedenle evlenme kararı için eş seçimi bireyin yaşantısını geleceğini ve hatta toplumdaki yerini etkilemektedir. Verilen kararlar birlikte birey yaşayacağı hayatını kiminle nasıl sürdüreceğine karar vermektedir (Yıldırım, 2017: 1-2). Evliliğin işlevleri hemen hemen tüm toplumlar için aynı olduğu bilinirken evlilik biçimleri ise toplumun, sosyoekonomik yapısına, değer yargılarına kırsal ve kentlerdeki yaşam biçimlerine göre değişiklik arz eder (Sezen, 2005: 185). Sezen'e göre, Türkiye'de geçerli olan otuz evlilik çeşidi bulunmaktadır (Sezen, 2005: 185- 196). Görücü usulü evlenme, kaçarak evlenme, tanışarak-anlaşarak evlenme ve yakın akraba hemşeri evlilikleri bu evliliklerden bazılarıdır. Toplumsal değişim sürecinde endüstrileşme ile gelen kültürel farklılıkların yoğun olduğu kentlerde tanışarak anlaşmalı evlilikler ve seçimin serbestçe yapıldığı aşk evlilikleri de bu evlenme türlerinden bazılarıdır.

Gelenekselliğin baskın olduğu yerlerde görülen görücü usulü evlilik gençler arasında en fazla tercih edilen ikinci evlilik türüdür. Bu evlenme biçiminde evlenilecek kızın erkeğin annesi, babası ve sözü geçen yakınları seçer. Erkeğin kız kardeşi, annesi, akrabaları ve komşularının aralarında olduğu görücü olarak ifade edilen kadınların evlenme işi için kızın evini ziyaret etmesiyle süreç başlatılır. Erkeğin evlenmek için beğendiği bir adayın olmadığı durumlarda evlenilecek kızın uygun bulma yetkisi görücü grubuna bırakılmıştır (Sezen, 2005: 186). Görücüler tarafından ilk önemli değerlendirme kızın güzelliği, huyu, mahareti ve iffeti konusunda yapılır. Bunun yanında akrabalık kurulurken ailenin ekonomik durumu da göz ardı edilmez. Denk aileler arasında olması tercih edilir. Görücü usulü olarak nitelendirilen evliliklerde Nüfusçu ve Yılmaz'a göre şu 3 temel fail bulunur:

“Bunlardan en etkin olan birinci fail, aileleri tanıştırma görevini üstlenen arabulucudur. Çoğunlukla yaşlı ve kadın olan arabulucular benzer sosyoekonomik statüde bulunan her iki ailedeki birbirine uygun eş adaylarını bularak, bu kişileri ailelere tavsiye ederler. İkinci fail olan kız tarafıdır. Erkek eş adayını çoğunlukla birebir tanımadığından erkeğin ailesinin sosyoekonomik sermayesini ve bunu devam ettirme potansiyeline dikkat eder. Üçüncü fail olan erkek tarafı ise, kız tarafının saygınlık ve namus anlamındaki ününü, kızın güzelliğini, ev işlerindeki ve çocuk bakımındaki becerisini dikkate alarak değerlendirir. Erkek tarafının, kız almak için kız tarafına teklif ettiği hediyeler, kız babasının erkek tarafından talep ettiği başlık parası görücü usulü evlilik biçiminin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır” (Nüfusçu ve Yılmaz, 2012:

32). Bu evlilik tipinde evlenecek kızın rızası sorulmaz; çünkü kararı verecek olan taraf kızın yerine ailesidir. Kız tarafı eğer gelen teklifi kabul ediyorsa birkaç gün süre istenir bu süre zarfında erkek tarafı iyice soruşturulur. Eğer olumsuz netice alınmışsa verilecek kızımız yok denilir. Fakat olumlu neticeye varılmışsa evliliğin diğer aşamalarına geçilerek evlilik tamamlanmış olur. Görücü usulü evlenmenin önemi gün geçtikçe azalmış olsa da ilerleyen yıllar içerisinde devam edeceğe benzemektedir. Çünkü hala baskın değerlerin birbirine bağlı olduğu kültürlerde görücü usulü evlilikler varlığını sürdürmektedir. Örneğin 2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda katılımcılara eşinizle nasıl evlendiniz sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplara bakıldığında Türkiye'deki evliliklerin %42,4'ünün görücü usulü ile %41'i ise kendi seçimi ve ailesinin rızası ile yapıldığı görülmüştür (TAYA: 2011). Bunun yanında 2021 yılı TÜİK verilerine göre ise **evliliklerin %56,8'i görücü usulü ile gerçekleşmiştir** (TÜİK, 2021). Elde edilen verilerden hareketle Türkiye'de görücü usulü evliliğin hala çok yaygın olduğu söylenebilir.

Günümüzde kaçarak evlenme (düşünsüz evlenme) de kız kaçırma olayı kırsal bölgelerdeki ailelerin yaygın adetleri arasında bulunmaktadır. Sezen'e göre ailelerin evliliğe kesin karşı çıkması durumunda kız kaçırma olayı meydana gelir. Bu durum, sosyoekonomik ve başka sebeplerle en çok kız tarafının engellemesi ile ortaya çıkar (Sezen, 2005: 187). Bu engeller arasında özellikle kız tarafının başlık parası istemesi önemli bir yer tutar. Kız veya erkek tarafının rızası olmadan evlenecek olan erkek ve kız birbirleriyle anlaşarak kızın baba evinden kaçarak yaptığı zoraki bir evlilik çeşididir. Günümüzde kız kaçırma olayları azalmış olsa da kentsel mekânların gecekondu bölgelerinde, ekonomik seviyesi düşük ve geleneksel değerlerin hüküm sürdüğü ailelerde genç kız kaçırma davranışını görülmektedir. Bunun yanında kentlerde bile sıkça görülmektedir (Tezcan, 2000: 25).

Ailelerin etkisinin azaldığı büyük kentlerde ve eğitim seviyesinin yüksek olduğu çevrelerde evlenme biçimi ise tanışarak / anlaşarak evlenmedir. Ülkemizde gittikçe artan bir evlenme şeklidir. Bireyin kendi kararlarının sorumluluğunu üstlenmesini kapsadığı için demokratikleşme sürecinde önemli bir ilerlemedir (İmamoğlu, 1995: 39). Kız ve erkeğin bazı sebeplerle tanışıp belli bir dönem arkadaşlık yaparak beraber zaman geçirip, birbirlerini tanıyıp, sevdikten sonra evlilik kararı aldıkları bir evlilik çeşididir. Tanışarak anlaşıp gençler bu evlilikte çoğunlukla anne babalarının da rızasını almaktadırlar. Fakat bu süreçte ailelerin karar verme yetkisinin az olduğu görülür. Ekonomik özgürlüğünü

kazanmış, eğitim seviyesi yüksek olan gençler tanışarak /anlaşarak evlenmeyi tercih etmektedirler. Görücü usulü yapılan evliliklere oranla tanışarak/anlaşarak evlenme de eşler arası paylaşımın, birlikte bir şeyler yapmanın, arkadaşlığın ve güvenin daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca eşlerin birbirini daha çok anladığı bilinmektedir (İmamoğlu, 1993: 61). Tanışarak anlaşarak evlenme kendi içerisinde ikiye ayrılarak ele alınmıştır. Bunlar kaçarak evlenme ve aşk evliliği şeklindedir. Günümüz gençleri tarafından en çok tercih edilen evlenme türü olarak görülmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki gençlerin hemen hemen % 80- 90'ı bu evliliği tercih etme eğilimindedirler (Türkarlan, 2007: 34; Ceylan, 1994: 83).

Diğer bir evlilik çeşidi olan ve günümüz gençleri tarafından tercih edilen başka bir evlilik türü ise aşk evliliğidir. Görücü usulü evliliklerde, anne babalar çocuklarının evlenecekleri kişiyi seçerken etnik kökenine, din, kast, ekonomik durum ve diğer özelliklerini dikkate almaktadırlar (Tekçe, 2004: 50). Aries (1982) Avrupa'da 18. yüzyıla kadar aşk ve evlilik arasında zorunlu bir ilişkinin bulunmadığını, tersine evlilik içinde aşkın adeta tehlikeli bir duygu olduğunu öne sürer. Çünkü evliliğin en önemli amacı neslin devamını sağlamasıdır ve bu amaç aşırı sapkın duyguların eline teslim edilemeyecek kadar kutsaldır. Fakat 18. yüzyıldan itibaren Batı toplumlarında geleneksel evlilik biçimlerinde bir değişim olduğunu, kadın ve erkeğin birbirine âşık olmalarını öğütleyen bir evlilik idealinin ortaya çıktığını belirtir (Aries, 1982: 121). Modern eşler de ise kişiler arası uyumlu olmak ya da aşk ek bir ölçüt olarak açığa çıkmıştır. Türkiye'de aşk evlilikleri bilhassa birinci Dünya Savaşından sonra artmış bulunmaktadır. Sanayileşme, kentleşme ve batılı değerlerin gün geçtikçe daha çok benimsenmesiyle beraber Batı tipi evlilikler ve bireyci değerler ile çiftler arasındaki yakınlığın zamanla arttığı gözlenmiştir (Hortaçsu, 2007: 58). Bazıları için eş tercihi aşk en önemli kriterdir. Yakın bir zaman içinde geleneksel yaklaşımın yanı sıra Batı tipi bir romantik aşk ifadesi de gelişmeye başlamıştır. Bu romantik aşk söylemine göre özerk ve bağımsız bireyler kişisel çekicilik, ihtiyaç ve beğeni nedeniyle aralarında sonsuza dek sürecek bir sevgi anlaşması yaparlar. Fakat bu özgür seçim sözleşmesine dayalı olduğu sevgi bitince sözleşme de feshedilir (Fişek, 2018: 32). Özgürce yaşanan ve aşkın olduğu iddiasıyla yola çıkan aşk evliliği böylece kendisini kırsal olarak tanımlandırılan görücü usulü evlilik biçiminin karşısına yerleştirilerek, kendini toplumsal kontrol mekanizmalarının dışına çıkmış gibi göstermektedir (Nüfescu ve Yılmaz, 2012: 31). 18. yüzyıldan sonra evliliğe girmiş olan aşk duygusu, evliliği bireysel bir karara dayanan gelecek merkezli bir

beraberlik kademesine taşımıştır. (Nüfusçu ve Yılmaz, 2012: 26). Devletler hareketli bir nüfusa sahip olup sanayileşip, modernleştikçe bünyesinde bulundurduğu ailelerin yetişkin çocukları üzerindeki denetimleri azalmaktadır. Bununla birlikte görücü usulü evliliklere kıyasla aşk evliliklerinin sayısında da artış gözlenmektedir (Fox, 1975: 181). Yapılan bir çalışmada 1920'lerde ve 1930'larda evlenmiş orta sınıf çiftlerin evliliklerinin bir aşk evliliği olduğu dile getirilmiştir (Duben ve Behar, 2014: 111). Aynı şekilde Türkiye'de de 1920 ve 30'lu yıllardan sonra aşk evlilikleri hızla artmış ve aşk söylemi ile beslenen bir aşk evliliği ideali ortaya çıkmıştır (Behar ve Duben, 1996: 112). Her ne kadar aşk evliliği olmuş olsa bile aile bağlarından büyük bir kopuşun olmadığını, çiftler tarafından evliliğe karar verildiğinde ailelere başvuruluyordu. Damadın gelini babasından istemesi gerekiyordu. Bu durumda aileler karşı çıkabilirlerdi. Yani denilebilir ki evlilik henüz tamamen bireysel bir seçim haline gelmemiş, ailenin katılımıyla gerçekleşen bir şeydi. Bunun yanı sıra iki Ege Köyü'nü gözlemlediği antropolojik çalışmasından elde ettiği veriler sonucunda görücü usulüne kıyasla aşk evliliğinin köylüler tarafından modern olma arzusuyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Hart, 2007: 345).

Bu evliliklerin yanı sıra Balaman ve Sezen günümüzde yeni olan birkaç evlilik türünü daha ortaya koymuşlardır. Televizyon programlarından evlenme ve internet üzerinden evlenme şeklindedir. Evlilik siteleri, facebook, chat aracılığıyla yapılan ve sanal evlenme denilen bu evlilikler ortaya yeni çıkan farklı evlilik türlerindendir (Balaman, 2002: 34 ve Sezen, 2005: 42).

1.1.2. Boşanma Tipleri

Aile ebeveyn, eş ve birey gibi birçok alt sistemden oluşan bir sistemler birliğidir. Sayılan bu sistemlerden her biri belirli bir fonksiyonu yerine getirir. Fonksiyonunu yerine getirmeyen her bir alt sistem aileyi olumsuz olarak etkileyerek, içerisinde tartışmalar ve kavgalar ortaya çıkarır. Bu tarz olumsuzlukların artması ile ailedeki birliktelik temelinden sarsılır ve sonuç olarak da boşanmalar ortaya çıkar. Bu nedenle boşanma aile birlikteliğine son veren çok önemli bir karar ve toplumsal bir olgudur.

Tarhan'a göre eskiler eşler arasındaki kavgalara evliliğin tuzu biberi olarak bakar, evlilik ilişkisi için gerekli olduğunu söylerlerdi. Kent yaşamındaki olumsuzluklar, bireyin toplumda yalnızlaşması, ekonomik şartlar ve sosyal nedenler gibi sıkıntılar evliliklerde derin krizlerin yaşanma sıklığını arttırdı (Tarhan, 2012: 92). Hiçbir çift boşanmak için aile kurmaz. Mutlu bir beraberlik ile başlayan evlilikler zamanla istenmeyen durumların

ortaya çıkmasıyla huzursuzluk ve güvensizlik ortamına evrilebilir. Böyle bir ortamda aile bireyleri çok ciddi zararlar görebilir. Sonuçta bu olumsuz durumdan kurtulmak için boşanma çiftlere adeta bir çare ve çözüm olarak gelmektedir.

Huzur ve güven ortamının olmadığı evliliklerde boşanma hem çiftler hem de varsa çocuklar açısından daha iyi bir çözüm olabilmektedir. Aile üyelerinin kötü giden evliliğin neden olduğu sıkıntılardan minimum hasarla çıkarak sonraki yaşamlarını daha iyi koşullarda sürdürebilmelerine fırsat sunabilmektedir (Timurturk, 2018: 213). Modernizm öncesi geleneksel toplumlarda eşler üzerinde geleneklerin, dini kurumların ve toplumun baskısı daha çok görülmekteydi. Dolayısıyla böyle toplumlarda boşanma en son başvuru olan çözüm yoluydu. Günümüz modern toplumlarında ise hâkim olan yeni özgürlük anlayışı ile geleneksel görev ve bağlılık duygularında bir yumuşama görülmektedir. Dini kurumların evlilik üzerindeki baskısı ise büyük oranda azalmıştır. Böylece toplumun boşanmaya ve boşanan eşlere karşı duruşu daha ılımlı olmaya başlamıştır. Artık boşanma bir ayıp olarak görülmemektedir. Bu durum bize boşanmanın kültürden ve içinde yaşanılan dönemden döneme değişiklik göstermesi onun bir olay değil bir süreç olduğunu göstermektedir (Emery, 2013: 9). Zara (2013) boşanma sürecini ve boşanmaya karar vermeyi beş başlık altında ele almıştır:

Eşlerden birinin mutsuzluğu ya da boşanma öncesi süreç olarak ifade edilen, çiftlerin evlilikleri ile ilgili gerginliklerin ve mutsuzluklarının artmış olduğu evre. Bu ilk evre aile içi sorunların çözülemediği, eşler arası duygusal mesafenin yoğun olduğu bunun yanında eşler aralarındaki sevgi ve bağlılığın gittikçe azaldığı, çiftlerin bu durumu inkâr ederek birbirlerine gerçek olmayan sevgi gösterdikleri bir süreçtir. Bu süreçte boşanmanın avantajları ve dezavantajlarının hesaplandığı, ayrılma yollarının oluşturulmaya başlandığı bir dönemdir. Bu süreçte çiftlerde kaygı, inkâr, korku, depresyon, kızgınlık ve yas gibi bazı duygusal tepkiler ortaya çıkabilir. Süreç aylar hatta senelerce sürebilmektedir. Bu evreden sonra mutsuzluğu ve sorunu ifade etme süreci gelmektedir. Bu süreçte şikâyetlerin dile getirildiği, mutsuz olan tarafın bastırdığı duygularının ortaya çıktığı, aldatma olaylarının sık olarak görüldüğü bir evredir. Çiftlerde suçluluk, kaybetme ve kaygı gibi duygular baskındır. Bu süreç birkaç ay ya da birkaç sene sürebilir. Diğer bir süreç ise boşanma kararını verme sürecidir. Bu süreçte çiftlerden biri ayrılma kararını söyleyerek boşanma sürecini başlatır. Boşanmaya karşı olan ve istemeyen tarafın engel olmaya çalıştığı bir süreçtir. Boşanmaya engel olamayan taraf eşine karşı düşmanca davranışlar da bulunabilir. Bu sürecin ardından boşanma kararını

gerçekleştirme süreci gelmektedir. Tarafların birbirinden fiziksel ve duygusal olarak uzaklaştıkları, boşanma kararının arkadaşlarına, çocuklarına ve ailelere ilan edilerek boşanma hazırlığının yapmaya başlandığı süreçtir. Bu süreç eşlerde panik, utanç, korku, suçlama ve suçluluk gibi duygulara neden olabilir. Son olarak savaşıma veya uzlaşma süreci gelmektedir. Taraflarda kızgınlık ve öfke duygularının hâkim olduğu bir evredir. Boşanma sürecinde kişiler sadece yasal olarak boşanmamakta aynı zamanda ekonomik, sosyal, duygusal, cinsel ve ailevi gibi birçok boşanma evresinden geçerek boşanma sürecini bitirilir. O nedenle bu süreçte nafaka, mal paylaşımı, velayet gibi başlıklarda anlaşmak bir hayli zorlaşabilmektedir (Zara, 2013: 43- 47).

Boşanmalar bireyleri sosyal ve duygusal alan gibi çeşitli alanlardan etkileyen bir olgudur. Boşanmanın çetrefilli bir vaziyet alması bu sürecin çok farklı aşamalara dayanmasından kaynaklanmaktadır. Bireye göre değişen farklı sıra ve yoğunlukta yaşanan bu aşamalar eşler için kötü bir kişisel deneyim olmaktadır. Arıkan (1996) boşanmanın sebeplerinin farklılaştığını ve zamanla değişik şekillerde ortaya çıktığını düşünmektedir. Ona göre evlenme anlayışındaki değişiklikler sosyal bilimcilerce kabul edilse de aile hala toplumun en temel kurumu olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Aile yapısındaki değişiklikler şüphesiz ki aileyi de etkilemiştir. Örneğin çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, ailedeki karar mekanizmalarına katılım, eşler arası iletişim gibi alanlarda ortaya çıkan değişiklikler haliyle evliliğe ve boşanmaya ilişkin tutumların da farklılaşmasına neden olmuştur. Kadının kendini ekonomik alanda erkeğe bağımlı görmemesi, kadın ve erkek arasındaki ilişkide bağımlılık yerine bağılılık kavramının ön plana çıkması; evliliğin niteliklerinin dayanışma, dostluk, paylaşım ve sevgi şeklinde vurgulanması evliliğe bakışı olduğu kadar boşanma ile ilgili değerlendirmeleri de farklılaştırmıştır. Farklılaşan bu değerlendirmelerin başında gösterilen tüm çabalara karşın yolunda gitmeyen evlilikleri ne pahasına olursa olsun sürdürmenin aileye daha fazla zarar vereceği düşüncesi gelmektedir. Bunun yanı sıra çocukların olmuş olması da evliliği sürdürmek için yeterli olmayacağı düşünülmektedir (Arıkan, 1996: 50- 60).

1.1.3. Türkiye’de Evli Çiftlerin Boşanma Nedenleri

Marshall boşanmayı, “hukuksal olarak kurulmuş bir evliliğin, yine resmi yasalar nezdinde ortadan kalkması” olarak tanımlamaktadır (Marshall, 1999: 79). Boşanma, çiftlerin birlikteliklerini ömür boyu sürecek bir evlilik hayali, karşılıklı sevgi, saygı ve güven beklentileriyle kurdukları ama çeşitli sebeplerle bu beklentilerin karşılanamaması nedeniyle mutlu birlikteliğin artık son bulması olarak da tanımlanabilir. Dünyadaki diğer

lkelerle kıyaslandığında Türkiye'deki boşanma oranları daha düşük düzeyde kalmaktadır. Fakat 90'lı yıllardan itibaren istatistiklerde gözlenen artışla beraber boşanmalar ülkemiz için sosyal bir sorun haline dönüşmeye başlamıştır. Türkiye'de 2000 sonrası hızlı kentleşme ile bireyselleşme olgusu önem kazanmıştır. Modern ve batılı yaşam biçimine ait bireyselleşme ve hızlı tüketim kültürü evliliğin kutsallığını yok ederek evli çiftleri yeni arayışlar içine sokmuştur. Kentli modern hayatta evlilikler, daha kırılgan bir hale getirilmiştir. Bu da paylaşma ve fedakârlığa dayanan aile yaşantımızı olumsuz olarak etkilemiştir (Tarhanacı, 2017: 98).

Tarhan'a göre gerek batıda gerekse Türkiye'de boşanma oranı hiçbir zaman günümüzdeki kadar yüksek olmamıştır. Modernite benmerkezciliği ön plana çıkararak kişinin her şeyden önce kendisini sevmesi gerektiğini, kutsallığın insanın kendi çıkarında olduğunu söyleyerek insanların bencil zevklerin peşinde koşmasını sağladı. Tabi bu önermeden aile de nasibini aldı. Sabırsız, zorluklara katlanmak istemeyen insan modeli ortaya çıktı. Bu insan modeli evlilik sorumluluğunu bir yük gibi görmeye başladı. Böylece boşanmaların sayısı günden güne arttı (Tarhan, 2010: 127).

Boşanma olgusunda yaşanan artışla beraber aile yapısı içerisinde boşanmaya yol açan ve çiftleri boşanmaya götüren nedenlerin neler olabileceği gündeme olmaya başlamıştır. Özkalp boşanma nedenlerini bireysel ve yapısal olarak ikiye ayırarak incelemektedir. Boşanmanın bireysel nedenleri arasında evlilik zamanı ve kararının alınmasında yapılan hatalar, erken yaşta yapılan evlilikleri sayarken; boşanmanın yapısal nedenleri arasında ise evlilik ve boşanma konusunda değişen değer ve tutumlar, kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanması gibi koşullar yer almaktadır (Özkalp, 2011: 140). Ayrıca boşanmaların savaş dönemlerinde azaldığı, ekonomik refah dönemlerinde ise artış gösterdiğini belirtilmektedir. Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi ile aile içi geçimsizliğe daha kolay karşı gelerek boşanmayı tercih etmektedirler. Artık boşanan insanlara karşı toplumsal yargı ve etiketlerin azalması, boşanmaya yönelik tutum ve değer yargılarındaki değişimler, evlilik gibi boşanmanın da doğal bir olay olarak kabul edilmesi gibi faktörler boşanmayı kolaylaştırmaktadır (Özkalp, 2011: 141).

Gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için boşanma yaygınlaşan bir olguya dönüşmüştür. Son yıllarda boşanmaların artmasının en önemli sebeplerinden birisi kültürel yozlaşmadır. Toplumun yaşamış olduğu sosyokültürel değişim aileyi de etkisi altına almaktadır. Bunun sonucu olarak da boşanmalar artış göstermektedir. Burada etkili

olan faktör modernleşmedir (Çimen, 2008: 447). Boşanmanın aslında bakıldığı zaman, ekonomik, psikolojik, kültürel ve toplumsal bazı değişkenler ve koşullar sonucunda ortaya çıkan bir olgu olduğu görülmektedir. Evliliklerin boşanmayla sonuçlanmasına neden olan bu zorunlu koşullar kültürlerle ve zamana göre değişmektedir (Marshall, 1999: 79).

Bu anlayışla ailenin bölünmesine veya tümüyle dağılmasına yol açan faktörlerin çalışmalarda hukuki nedenler, sosyokültürel nedenler, sosyoekonomik nedenler, sağlığa bağlı nedenler, dini nedenler, evliliğe bakış açısına bağlı nedenler olarak ortaya konulduğu görülmüştür.

Boşanma işlemleri hukuki olarak incelendiğinde boşanma nedenleri medeni kanunun belirli usullerine göre oluşturulmuştur. Kanuna göre boşanma nedenleri özel boşanma sebepleri ve genel boşanma sebepleri olarak iki ana grupta toplanmaktadır. Özel boşanma sebeplerine bakıldığı zaman zina, hayata kast, pek kötü onur kırıcı muamele, suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek, terk ve akıl hastalığı olarak Medeni Kanununun 161-165. maddelerinde ifade edilmiştir. Genel boşanma nedenleri başlığında ise ortak yaşamın yeniden kurulamaması veya evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak 166. maddesinde ifade edilmiştir (TMK, 2001: 8071- 8073).

Medeni Kanun'a göre genel boşanma nedenlerinden olan evlilik birliğinin sarsılmasından kasıt eşler arasındaki geçimsizliğin çok şiddetli ve ciddi olmasıdır. Evlilik birliğinin sarsılmasına karar verilmesi için gerekli olan bir şeydir (Oy, 2008: 24). Geçimsizlik Türkiye'de gerçekleşen boşanmaların en önemli nedenlerinden biridir (Yıldırım, 2004: 67). Türkiye'deki boşanmaların %75'i şiddetli geçimsizlik nedeniyle gerçekleşmektedir. Keskin (2007) eşlerin anlaşması anlaşmalı boşanma maddesine bakıldığında evliliğin en az 1 yıl sürdürülmesi, eşlerin davayı birlikte açmaları, karar kıldıkları boşanma protokolünü mahkemeye sunmaları, mali konularda ve varsa çocukların velayeti konusunda anlaşmaları gerekir (Keskin, 2007: 26).

Sosyokültürel nedenlerin neler olduğu incelendiğinde ise aileye dair yapılar, boşanma açısından önemli bir unsur olduğu görülmektedir. İnsanlar çevrelerinde meydana gelen boşanmalardan olumsuz olarak etkilenebilmektedirler. Evlilik sadece eşleri birbirine yaklaştıran bir sistem değildir, aynı zamanda her iki tarafın ailesini de birbirine yakınlaştırmaktadır. Eğer aileler anlaşamıyorlarsa bu durum eşleri ve onların evliliğini de olumsuz olarak etkilemektedir. Ailelerin karşı çıkmasına rağmen yapılan

evlilikler ise son bulabilmektedir (Kaya, 2016: 418). Günümüzde kök ailelerin çocuklarının evliliklerine aşırı müdahalesi ile de boşanmalar gerçekleşebilmektedir (Köroğlu, 2013: 58). Bunun yanı sıra yapılan araştırmalar ailesinde boşanma deneyimi yaşamış kişilerin boşanmaya daha yatkın olabileceğini göstermektedir (Keskin, 2007: 13). Geç yaşta yapılan evliliklerde eşlerin birbirlerinden beklentilerinin üst düzeyde olması ve bu beklentilerin evlilik yaşamında karşılanamaması çiftler arasında sorun olması ilişkiyi boşanma ile sonuçlandırabilir (Tarhanacı, 2017: 115).

Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi günümüzde hem kadınlar hem de erkekler açısından boşanmayı kolaylaştırıcı bir etken halini almıştır (Doğan, 1998: 63-68). Keskin' göre kırsal kesimde boşanmalar daha azken kentleşme hızına bağlı olarak boşanmalarda artmıştır. Çünkü kadının ekonomik özgürlüğü kazanması ile kentleşmeye bağlı olarak kadın haklarının gelişmesi eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının toplumsal yaşama daha çok katılımının olması beklenenin aksine evlilikte uyumu arttırmamıştır. Aile yaşam standardı yükselmiş ama aileye rol çatışması girmiştir. Bunun sonucu olarak da boşanma kentlerde daha artmıştır (Keskin, 2007: 12). Toplumsal yaşamdaki hız kültürüyle beraber insanların çok fazla mekân değiştirmesi, fazla insan tanınması, rastgele yapılan evlilikler bunun yanında değişik din, ırk ve toplumsal sınıf arası evlilikler artmıştır. Böylece sevgiden başka ortak yanları olmayan bu tür evlilikler uzun ömürlü olmamaktadır. Özellikle kısa tanışmaların ardından aile akraba ve genellikle yakın çevrenin onayı alınmadan yapılan evliliklerin büyük engellerle karşılaşması sonucu evliliğin başarı şansının azalması boşanmalara neden olabilmektedir (Yörükoğlu, 1994: 104).

Erken yaşta yapılan evliliklerin yanı sıra geç yaşta yapılan evliliklerde boşanma riskini doğurmaktadır. Geç yaşlara kadar bireyler yalnız yaşarken kendisine göre bir yaşam tarzı oturtmuş ve belli alışkanlıklar edinmişken evlilikle birlikte bu alışkanlıklar eşle karşılıklı bir ilişkinin kurulmasını olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Bunun yanı sıra genç yaşlarda yapılan evliliklerde eşler birbirinden fazla bir beklenti içinde olabilir. Bu beklentilerin evlilik yaşamında karşılanamaması ile kişiler arasında sorunlar yaşanıp, ilişki boşanma ile sonuçlanabilir (Tarhanacı, 2017: 115).

Boşanmaya yol açan sosyoekonomik nedenlerin neler olabileceği incelendiği zaman bu başlık altında işsizlik, kadının çalışma hayatına atılması, çiftlerin ailelerinin ekonomik ve sınıfsal olarak farklı olmaları evlenen çiftler arasında boşanmaya neden olmaktadır (Köroğlu, 2013: 58). Büyük şehirlerdeki boşanma oranları kırsal alanlara göre

daha fazladır (Yıldırım, 2004: 77). Şehir hayatında maddi imkânların fazla olması kişilerin birbirlerine karşı sorumluluklarını azaltmaktadır (Çelen, 2011: 17).

Boşanmalar üzerinde etkili olan diğer bir faktör ise ekonomik sorunlardır (Köroğlu, 2013: 58). Bu ekonomik sorunların başında da işsizlik gelmektedir. Çünkü işsizlik ile boşanma arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Sandalcılar, 2012: 235). İşsizlik sosyal açıdan açlık ve felaketi getirerek ailenin yoksullaşmasına ve aile problemlerinin artmasına neden olabilir (Kaya ve Tan, 2020: 717).

Sağlığa bağlı nedenler arasında ise en başta kısırlılığın önemli bir boşanma nedeni olduğu söylenebilir (Akpınar vd., 2013: 62). Bu nedenle kişilerin çocuk sahibi olmamaları önemli bir boşanma nedenidir (Köroğlu, 2013: 58). Sağlığa bağlı boşanma nedenleri arasında bulunan diğer bir başlıkta cinselliktir. Eşlerin cinsel temasta bulunmaması (Abalı, 2006: 34) ve yaşanan cinsel sorunlar boşanmalara neden olabilmektedir (Köroğlu, 2013: 58). Eskiden çok fazla dile getirilemeyen bu problemler günümüzde daha rahatça ifade edilebilir hale gelmiştir. Yine eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması ve ayrıca alkol kumar ve diğer bazı bağımlılıklarda sağlığa bağlı nedenler arasında sıralanabilir. Tüm bu nedenlerin yanında şiddet boşanmalarda en önemli nedenlerden birisidir (Köroğlu, 2013: 58). Evlilikte çiftlerin birbirlerine yönelik fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet uygulamaları boşanmalara neden olmaktadır. Geleneksel yapıda kadınlar şiddet uygulayan erkeklerin şiddetine sessiz kalma eğilimi gösterirken, günümüzde kadınlar artık bu tür şiddete boyun eğmemektedir. Dolayısıyla da boşanmayı genellikle kadınlar talep edebilmektedir (Tarhanacı, 2017: 40).

Bunun yanı sıra dini nedenler de boşanmalara neden olan unsurlar arasında yer alabilmektedir. Evlilikte aynı dine mensup olan kişiler daha uyumlu bir ilişki sürdürürken farklı din ve mezheplerden olmak kişiler arasında iletişim kopukluklarına ve çatışmalara neden olabilmektedir. Dini inanç farklılıklarından dolayı yaşanan anlaşmazlıklar özellikle dini inanç konusunda yaşanan baskılar aile içindeki iletişimi olumsuz olarak etkilemektedir (Akıcı, 2012: 257- 259).

Son olarak evliliğe bakış açısına bağlı nedenlere baktığımızda ise karşımıza çiftlerin evlilik kararı almalarında etkili olan aşk ve sevgi faktörü, onların kendilerini ve evlenecekleri kişiyi yeteri kadar tanımalarına zaman vermemelerine neden olmaktadır. Boşanmalarda önemli sebeplerden biri de çiftlerin evlenecekleri kişiyi yeterince tanıyamamış olmalarıdır (Köroğlu 2013: 58). Bunun yanı sıra boşanmalarda evliliğe yönelik beklentilerin değişmiş olması da oldukça etkili olmaktadır. Yaşanan kültürel

değişim, tüketim alışkanlıkları ve yaşam koşullarındaki değişim, evliliğe ilişkin beklentilerin farklılaşmasında etkili olmaktadır. Ayrıca sosyal medyada eşlerin aile kavramına ve evliliğe yükledikleri anlamların değişmesi de etkili olan bir diğer etmendir (Demir, 2016: 246-247). Arıkan (1996) boşanmanın sebeplerinin farklılaştığını ve zamanla değişik şekillerde ortaya çıktığını düşünmektedir. Aile yapısındaki değişiklikler şüphesiz ki aileyi de etkilemiştir örneğin çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, ailedeki karar mekanizmalarına katılım, eşler arası iletişim gibi alanlarda ortaya çıkan değişiklikler haliyle evliliğe ve boşanmaya ilişkin tutumların da farklılaşmasına neden olmuştur. Kadının kendini ekonomik alanda erkeğe bağımlı görmemesi kadın ve erkek arasındaki ilişkide bağımlılık yerine bağılılık kavramının ön plana çıkması evliliğin niteliklerinin dayanışma, dostluk, paylaşım ve sevgi şeklinde vurgulanması evliliğe bakışı olduğu kadar boşanma ile ilgili değerlendirmeleri de farklılaştırmıştır. Farklılaşan bu değerlendirmelerin başında gösterilen tüm çabalara karşın yolunda gitmeyen evlilikleri ne pahasına olursa olsun sürdürmenin aileye daha fazla zarar vereceği düşüncesi gelmektedir. Bunun yanı sıra çocukların olmuş olması da evliliği sürdürmek için yeterli olmayacağı düşünülmektedir (Arıkan, 1996: 35).

Türkiye'de Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu Türkiye'de Aile Yapısı Araştırmasına (2011) göre ise Türkiye genelinde en önemli başlıca boşanma nedeninin ilgisiz ve sorumsuz davranma olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedeni sırasıyla evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama ve eşini aldatma nedenleri izlemiştir. En çok boşanmanın evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiği görülmüştür (TAYA, 2011: 99-103). Bu dinamiklerin yoksunluğu evlilikte sorunlara yol açabilmekte ve boşanmaya neden olabilmektedir. Aile ve Sosyal araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmış olan çalışmalar boşanmada etkili olan etmenler hakkında detaylı veriler sunmuştur. Bu çalışmalardan başlıca boşanma nedeni olarak çiftlerin eşlerinden yeterli duygusal desteği alamaması, çiftler arası iletişim eksiklikleri, özellikle eşlerin sorunların çözümüne katılmamaları hatta sorunlara ilgisiz kalmaları ve eşlerin birbirinin fikirlerini önemsememesi gibi nedenler ortaya konulmuştur. Ayrıca bu nedenleri sonrasında çocukla ilgili sorunlar ve ekonomik sorunlar gelmektedir

2021 Türkiye Aile Yapısı Araştırmasına baktığımız zaman buradaki boşanma nedenleri incelendiğinde. Araştırma içinde geçen nedenler şu şekilde sıralanmaktadır. İçki, kumar, madde bağımlılığı, dayak/ kötü muamele, evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, aldatma, sorumsuz ve ilgisiz davranma, evi terk etme, çocuk olmaması,

aile büyüklerine karşı saygısız davranma, aile büyüklerinin aile içi ilişkilere karışması, hakaret ve küfürlü konuşma, kıskançlık, ruhsal bozukluklar, ailenin ekonomik durumunun bozulması (iflas vb.) ve diğer şekildedir. Boşanma nedenleri cinsiyetlere göre incelendiğinde bu nedenler arasında en fazla skora sahip olanlar ise şu şekilde sıralanmaktadır. Kadınlara göre en önemli boşanma nedenleri arasında şu beş başlık en çok dikkati çeken nedenlerden olmuştur. Birinci sıradaki neden %24,2 ile eşinin sorumsuz ve ilgisiz davranması, ikinci sırada %19,3 ile aldatma üçüncü sırada yüzde 14,6 ile dayak ve kötü muamele, beşinci sırada %8,7 ile içki, altıncı sıradaki boşanma nedeni ise %5,4 ile aile büyüklerinin aile içi ilişkilere karışması yer almıştır. Erkeklerdeki boşanma nedenlerine bakıldığında ise birinci sırada %41,2 ile eşinin sorumsuz ve ilgisiz davranması, ikinci sırada %11,0 ile aile büyüklerinin aile içi ilişkilere karışması, üçüncü sırada ise %9,7 ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, dördüncü sırada yüzde 8,2 ile aldatma beşinci sırada diğer, altıncı sırada ise %4,1 ile evi terk etme yer almıştır (TAYA, 2021).

Kısaca ifade etmek gerekirse çiftleri boşanmaya götüren en önemli nedenler arasında kök ailelerin evliliğe müdahalesi, kötü alışkanlıklar, şiddet, evin geçiminin sağlanamaması, cinsel sorunlar, sadakatsizlik, çiftler arasında paylaşımın bulunmaması, iletişim eksikliği, ruhsal problemler şeklinde olduğu görülmüştür. Ayrıca boşanma nedenleri cinsiyet açısından irdelendiğinde ise erkeklerde ve kadınlarda en önemli boşanma nedeninin sorumsuz ve ilgisiz davranma olduğu dikkat çekmektedir. Çiftler ikinci olarak da aldatma faktörünü belirtmişlerdir. Üçüncü sıradaki boşanma nedeni olarak kadınlar kötü muamele/dayak olarak ifade etmişlerdir. Erkeklerde ise ikinci sıradaki boşanma nedeni eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması ve eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması bulunmaktadır (Yaman ve Yüce, 2022: 828- 829).

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere 2011 yılındaki boşanma nedenleri ve 2021 yılındaki cinsiyetlere göre en önemli neden eşinin sorumsuz ve ilgisiz davranması olmuştur. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki ister yurt dışında isterse Türkiye'de olsun boşanmaya ilişkin birçok nedenin benzer bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak ise evlilik ilişkilerinin değişen doğası ve bunun da giderek benzer bir hal almış olduğu söylenebilir. Evliliği yürüten temel dinamikler ise iletişim, sevgi, saygı, sadakat, sorumluluk ve aşk gibi etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin türleri, sevgi yoksunluğu, iletişimsizlik, madde bağımlılığı, ekonomik faktörler ve aldatma gibi nedenler boşanmaya yol açan evrensel nedenler olarak söylenebilir. Yapılan çalışmalar

ister evliliğin ilk yılları isterse ileriki yılların da olsun evliliklerdeki temel beklentinin duygusal doyum yönünde olduğudur (Adak, 2018: 207- 211).

1.1.4. Evliliğin İlk Yıllarında Boşanma

Sürekli değişen gelişen bir dünyada yaşamaktayız bu değişim ve dönüşüm süreçleri ailenin sahip olduğu değerlerde ve yapısında birtakım değişimlere ve dönüşümlere neden olmaktadır. Son yıllarda aile kurumunun farklılaşmasıyla beraber yaşanan bir takım bireysel ve toplumsal değişimler önemli bir toplumsal sorun olan, aileyi parçalayıp sona erdiren boşanmaların artışına neden olmuştur. Boşanmaların artışı aile kurumunun zarar görmesi ve kişiler arası ilişkilerin değişen yapısını gösterir niteliktedir (Kaya ve Eren, 2020: 708).

Dünyadaki genel eğilimlere bakıldığında istatistikler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde boşanma oranlarının iki kat artmış olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği istatistik ofisi Eurostat'ın verilerine göre 1964'ten bu yana verilerin mevcut olduğu ilk yıl AB'ndeki kaba evlilik oranı görece olarak % 50'den fazla azalmıştır. Bununla beraber 2020 yılı Avrupa Birliği devletlerinde yaklaşık 1,4 milyon evlilik yapılırken, 700 bin ise boşanma gerçekleşmiştir. Boşanma oranları 1964'ten 2020 yılına kadar iki katına çıkmıştır. Kaba boşanma oranları ise iki katına çıkarak 1964'te bin kişide 0,8'den 2021'de bin kişide 1,7'ye yükselmiştir.

Tablo 1. Bazı Avrupa Ülkelerindeki 1964-2021 Yılları Arası Kaba Evlilik Hızı İstatistikleri

%o kişi başına	1964	1970	1980	1990	2000	2010	2018	2019	2020	2021
Bulgaristan	1,1	1,2	1,5	1,3	1,3	1,5	1,5	1,6	1,3	1,3
Danimarka	1,4	1,9	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	1,8	2,7	2,2
Almanya	1,1	1,3	1,8	1,9	2,4	2,3	1,8	1,8	1,7	1,7
Yunanistan	0,4	0,4	0,7	0,6	1,0	1,2	----	----	----	----
Romanya	9,0	7,2	8,2	8,3	6,1	5,7	7,4	6,6	4,2	6,0
Portekiz	8,1	9,4	7,4	7,2	6,2	3,8	3,4	3,2	1,8	2,8
Slovenya	9,0	8,3	6,5	4,3	3,6	3,2	3,5	3,2	2,5	2,8
Litvanya	2,3	4,6	5,0	4,0	2,6	2,4	3,1	3,1	2,7	2,5

Tablo 1 (Devam). Bazı Avrupa Ülkelerindeki 1964-2021 Yılları Arası Kaba Evlilik Hızı İstatistikleri

% kişi başına	1964	1970	1980	1990	2000	2010	2018	2019	2020	2021
Lüksemburg	6,6	6,4	5,9	6,1	4,9	3,5	3,1	3,5	2,9	3,0
Letonya	0,9	2,2	3,2	3,4	3,1	3,2	3,1	3,1	2,7	2,8
Kuzey Makedonya	0,4	0,3	0,5	0,4	0,7	0,8	0,8	1,0	0,8	1,0
Macaristan	8,7	9,3	7,5	6,4	4,7	3,6	5,2	6,7	6,9	7,4

Kaynak: Eurostat 2021

Avrupa Birliği istatistik ofisi Eurostat'ın verilerine göre 1964'ten bu yana verilerin mevcut olduğu ilk yıl AB'ndeki kaba evlilik oranı görece olarak %50'den fazla azaldı. 1964'te % kişide 8,0'den 2021'de 3,9'a düşüş eğilimi göstermiştir. 1989'da % kişide 6,4'e, 2000'de % kişide 5,2'ye, 2007'de % kişide 5,0'a ve 2018'de % kişide 4,5'e düşmüştür. 2019 yılından 2020 yılları arasında % kişide 4,3'e ile gözlenen düşüş COVID-19 salgınının etkisi olarak yorumlanabilir. 2021'de en yüksek kaba evlilik oranlarının Macaristan'da % kişi başına 7,4 evlilik, Romanya, Letonya ve Litvanya'da tümüyle 6,0 olduğunu gösteriyor. En düşük kaba evlilik oranları Slovenya ve Portekiz her ikisi de % kişide 2,8 evlilik ve Lüksemburg'da 3,0 olarak bildirilmiştir. Kaba evlilik oranları aday ülkelerde genel olarak Avrupa Birliği ortalamasından daha yüksek seyretmektedir.

Avrupa'da evlilik oranlarının en fazla artış gösterdiği tek ülke Eurostat'ın verilerine göre Macaristan olmuştur. Macaristan'da 2021 Avrupa Birliği içindeki en yüksek kaba evlilik oranına sahip ülkesi olmuştur. 2021 yılında her % kişiden 7,4'ü evlendi. Macaristan'dan sonra evlilik oranı artış gösteren ülkeler ise Romanya, Letonya ve Litvanya'da hepsi 6,0 olarak bildirilmiştir. Avrupa'da evlenmenin en az popüler olduğu ülke ise İtalya olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinde 2020 yılında her bin kişiden sadece 1,6'sı evlenmiş bulunmaktadır. Bunun yanında Avrupa Birliği'nin nüfusu en fazla ülkesi olan Almanya'daki evlenme oranları ise 4,5 olmuştur. Avrupa'da nüfusu en fazla olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de evlilik oranlarında düşüş yaşanmaktadır. 2019 yılında 6,6 olan evlilik oranı 2020 yılında 5,8'e gerilemiştir. Türkiye'de evlilik oranları gerilese de Avrupa Birliği ortalamasını neredeyse ikiye katlamış bulunmaktadır. Türkiye bu noktada geride olmasına karşın büyük adımlarla ilerlemektedir diyebiliriz.

Avrupa Birliği ülkelerinde kaba boşanma hızı ise 2021 yılı Avrupa Birliği devletlerinde yaklaşık 1,4 milyon evlilik yapılırken, 700 bin ise boşanma gerçekleşmiştir. Boşanma oranları 1964'ten 2020 yılına kadar iki katına çıkmıştır. Bu sayı pandemi öncesinde 1,9 milyon evlilik ve 800 bin boşanma olarak gerçekleşirken; kaba boşanma oranları ise iki katına çıkarak 1964'te ‰ kişiye 0,8'den 2021'de ‰ kişiye 1,7'ye yükselmiştir.

Tablo 2. Bazı Avrupa Ülkelerindeki 1964-2021 Yılları Arası Kaba Boşanma Hızı İstatistikleri

‰ kişi başına	1964	1970	1980	1990	2000	2010	2018	2019	2020	2021
Litvanya	8,6	9,5	9,2	9,8	4,8	6,0	7,0	7,0	5,5	6,0
Malta	6,4	7,9	8,8	7,1	6,7	6,3	5,8	5,3	2,2	4,4
Letonya	8,6	10,2	9,8	8,9	3,9	4,4	6,8	6,7	5,6	6,0
Kuzey Makedonya	9,1	9,0	8,5	8,3	7,0	6,9	6,5	6,7	5,0	6,8
Slovenya	9,0	8,3	6,5	4,3	3,6	3,2	3,5	3,2	2,5	2,8
Avusturya	8,0	7,1	6,2	5,9	4,9	4,5	5,3	5,2	4,4	4,6

Kaynak: Eurostat 2021

2021'de AB'ndeki en düşük kaba boşanma oranı Malta'da kişi başına 0.6 ve Slovenya'da kişi başına 1,1 olarak kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra boşanma oranların en yüksek çıktığı ülke olarak Litvanya'da bin kişi başına 2,8 boşanma, Letonya'da bin kişide 2,5 ve İsveç'te bin kişide 2,3 olarak görülmüştür. 2021'de aday ülkeler Kuzey Makedonya'da bin kişide 1,0 şeklinde değişen kaba boşanma oranları ortaya konulmuştur.

Yukarıda da dile getirildiği üzere Avrupa ülkelerine yönelik yapılmış olan araştırmalar evlilik sayısının azaldığını boşanma sayısının ise arttığını gösterirken, bunun yanında evlilik dışı doğan çocuk sayısında ise hissedilir derecede bir artış olduğuna dikkat çekmektedir. 2021 yılında Fransa, Portekiz, Bulgaristan, Slovenya, Hollanda, Estonya ve Danimarka gibi Avrupa Birliğine üye olan bu 7 devlette evlilik dışı doğumlar, evlilik için doğumlardan daha fazla olmuştur. Evlilik dışı doğumlar başta evlilik dışı ilişkiler, birlikte yaşayan çiftler ve yalnız ebeveynler arasında gerçekleşen bir durumdur. Bu da çocukların evlilik içinde doğduğu daha geleneksel aile modelinin yanı sıra aile oluşum modellerindeki değişiklikleri de doğrulamaktadır.

Türkiye'deki tabloya baktığımız zaman ise Türkiye'de henüz birçok Avrupa ülkesine kıyasla çok daha düşük olduğu görülmekle birlikte boşanmalar tüm dünyada

olduğu gibi ülkemizde de giderek artan bir seyir izlemektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar boşanma istatistikleri incelendiği takdirde boşanma oranındaki sürekli ve hız kesmeyen artış sorunun boyutlarını gözler önüne sermektedir. 2001-2021 yılları arasında kapsayan ve son 20 yılda ‰ kişilik nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade eden kaba evlenme hızı ‰20 düşerken kaba boşanma hızı ise ‰47 artmıştır (TÜİK, 2022). Türkiye'de son 20 yılda evlenme oranları düşerken boşanma oranı ise hızla yükselişe geçmiş bulunmaktadır. 2021'de 574 bin evlilik yapılırken 180 bin de boşanma gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre kaba evlenme hızı 2001'de ‰7,96 iken 2021 yılında ‰6,68'e düşmüştür. Bu da son 20 yılda ‰21'lik bir düşüş anlamına gelmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Oranları (2001-2022)

Yıllar	Evlenmeler	Boşanmalar	Kaba Evlenme Hızı (‰)	Kaba Boşanma Hızı (‰)
2001	544,322	91,994	7,96	1,35
2002	510,155	95,323	7,36	1,38
2003	565,468	92,637	8,05	1,32
2004	615,357	91,022	8,65	1,28
2005	641,241	95,895	8,90	1,33
2006	636,121	93,489	8,72	1,28
2007	638,311	94,219	9,09	1,34
2008	641,973	99,663	9,03	1,40
2009	591,742	114,62	8,21	1,58
2010	582,715	118,568	7,98	1,62
2011	592,775	120,117	8,02	1,62
2012	603,751	123,325	8,03	1,64
2013	600,138	125,305	7,89	1,65
2014	599,704	130,913	7,8	1,7
2015	602,982	131,830	7,71	1,69
2016	594,493	126,164	7,09	1, 6
2017	569,459	128,411	6,8	1, 75
2018	554,389	143,573	6,56	1,73
2019	541,424	15,547	6,56	1,88
2020	487,270	13,522	5,84	1,62
2021	563,140	175,779	6,68	2,07
2022	574,358	180,954	6.76	2,13

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablodaki istatistiklere göre ülkemizde evlilik olanlarındaki en yüksek rakamın 641,973'le 2008 yılında görüldüğü bu tarihten itibaren evliliklerin azalarak dalgalı bir seyir izlediği boşanma oranları ise periyodik olarak arttığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Evlilik Süresine Göre Boşanma Sayısı (2022)

Bölgeler	Evlilik süresine göre boşanma sayısı					
	Toplam	0-5	6-10	11-15	16+	Bilinmeyen
Türkiye	180 954	59 257	39 152	28 831	53 586	128
İstanbul	35 000	10.094	7 814	5 766	11 298	28
Batı Marmara	9 256	3.054	1 998	1 402	2 786	16
Ege	30 164	10.323	6 485	4 585	8 747	24
Doğu Marmara	18 843	6.156	3 958	2 968	5 735	26
Batı Anadolu	20 899	6 .793	4 400	3 237	6 465	4
Akdeniz	27 064	9.186	5 978	4 404	7 484	12
Orta Anadolu	9 101	3.333	1 838	1 301	2 627	2
Batı Karadeniz	9 214	2.880	1 938	1 493	2 894	9
Doğu Karadeniz	4 120	1.220	863	714	1 322	1
Kuzeydoğu Anadolu	2 402	853	529	418	601	1
Ortadoğu Anadolu	4 158	1 395	914	722	1 125	2
Güneydoğu Anadolu	10 733	3970	2 437	1 821	2 502	3

Kaynak: TÜİK, 2023 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Yukarıdaki tabloya göre 2022 yılında Türkiye genelinde boşanma sayısının en fazla olduğu il İstanbul iken en az olduğu yer ise Kuzeydoğu Anadolu olmuştur. Bu duruma göre gelişmiş ve nüfusu fazla olan bölgelerde boşanmaların daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca tablo bölgelerin nüfusunu ve gelişmişlik özelliğini yansıtır niteliktedir. Diğer yandan boşanma sayıları evlilikte geçen yıllara göre 05, 6-10, 11-15, 16+ ve bilinmeyen şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu yıl aralıklarında tüm bölgelerde boşanmalar en çok 0-5 yılları arasında olurken, en az ise bilinmeyen ve 11-15 yıl aralığında gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere boşanmalar evliliğin ilk beş yılında daha fazladır.

Tablo 5. Evliliğin İlk Beş Yılında Gerçekleşen Boşanma Oranları (2010-2022)

Yıllar	0-5 yıl aralığında geçen boşanma oranları %
2010	39,9
2011	40,2
2012	39,6
2013	40,3
2014	39,6
2015	39,3
2016	39,1
2017	38,7
2018	37,6
2019	36,0
2020	35,3
2021	33,6
2022	32,7

Kaynak: TÜİK 2010-2022 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Evliliğin ilk yılları olarak tabir edilen 0-5 yıl arası evliliklerdeki boşanma oranlarının yıllara göre seyri incelendiği zaman ise en yüksek oranın %40,3'le 2013 yılında en düşük oranın ise %32,7 oranıyla 2022 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Verilerinde göstermiş olduğu gibi on yıldan fazla bir süredir boşanma oranları evliliklerin 1-5 yani ilk yılları arasında görülmektedir. Tablo incelendiğinde 2010- 2022 yılları arasında evliliklerin ilk 5 yıl içerisinde boşanma ile sonuçlanma oranlarına bakıldığında diğer yıllara göre son 3 yıl içinde görece bir düşüş olsa da Türkiye'de ilk beş yıl içinde gerçekleşen boşanmaların toplam boşanmalar içindeki payı oldukça yüksektir. Bu veriler her üç boşanmadan en az birinin hatta daha fazlasının evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiğini göstermektedir. 2010 ve 2022 Yılları arasındaki istatistikî verilere göre boşanmalar evliliğin ilk beş yılında daha fazladır. Dolayısıyla Kaya ve Eren (2020)'e göre evlilikte ilk beş yıl kritik yıllar olarak değerlendirilmektedir. Evliliğin ilk yıllarındaki boşanmaların diğer yıllara göre daha fazla olduğu görülmüştür, bu durum erken boşanma kavramsallaştırılmasını gerekli kılmakta olup ilk beş yıl son bulan evlilikleri ifade etmek için **erken boşanma** kavramı kullanılmıştır (Kaya ve Eren, 2020: 713).

Türkiye'de evlilik için ilk beş yıl kritik yıllar olarak ifade edilebilir. Evlilikte zaman ilerledikçe eşlerin birbirlerini daha iyi tanımaları, evliliğe alışmaları ve aile

yapısının sağlamlaşması bakımından bu süreç önemlidir. Özellikle ilk 5 yıl evlilikte oldukça önemlidir. Bunun nedeni ise evlilikte konuşulmamış ve açılmamış sorunların gün yüzüne çıkarılmasıdır. Evliliklerin ilk 5 yılı boşanma ve ailenin devamlılığı konularında risklidir. Bu yıllar ebeveynliğe uyum sağlama süreci açısından da oldukça önemlidir. O nedenle evlilikte yaşanan problemler ve boşanmalar daha fazladır. Buna karşın evlilik doyumu ve mutluluk arasındaki ilişkiye odaklanan bir çalışmada ise evlilikte en çok mutlu olunan zamanların evliliğin ilk 5 yılı olduğu ve 5 yıldan sonra evlilik doyumunun düştüğüdür (Kaya ve Eren, 2020: 713). Görülmüştür ki bu durumlar boşanma ve erken boşanmaların nedenlerinin irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

1.2. AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.2.1. Yapısal İşlevselcilik ve Aile

Bir toplum teorisi olarak işlevselcilik sosyolojinin aile çalışmalarında en fazla kullandığı kuramlarından biridir. Yaklaşımın kökleri sosyolojinin kurucusu olan Auguste Comte'un çalışmalarına dayanır. Bu yaklaşımın temelinde toplumun canlı bir organizma gibi birtakım organlar ve onların işleyişleriyle beraber ihtiyaçlarını karşıladığı savunulmaktadır. Yani işlevselcilikte yapı ve onun nasıl işlediği üzerinde durulmaktadır. Comte'a göre sosyoloji, toplumsal statüğü yani yapıyı olduğu kadar toplumsal dinamiği yani süreci de çalışmaktır. Bu noktada kurumlar, gelenekler, adetler ve normlar yapıyı oluştururlar. İşte bu yapı elemanları incelenmelidir. Comte toplumu canlı bir organizmaya benzetme tezini kabul etmekle beraber onu yeterince geliştirememiştir. A. Comte'tan sonra H. Spencer'de toplumu yaşayan organizma ya benzetmiştir. Tıpkı bir organizma gibi toplumun da sağlıklı olabilmesi için onu oluşturan organların bir ahenk ve uyum içinde olması gerektiğini savunmuştur (Poloma, 1993: 31- 32). Bununla beraber yapısal işlevsel kuram en etkili standart sosyoloji kuramlarından biridir (Cheal, 1991: 66). Fransız sosyolog Emile Durkheim ile büyük bir ilerleme göstermiştir. İşlevselci yaklaşım sosyolojide ilk olarak Comte, Spencer ve Durkheim'in çalışmalarında ortaya çıkmıştır (Wallece ve Wolf: 2012: 44). Kuram toplumu parçalardan veya alt sistemlerden meydana gelerek işleyen bir bütün olarak kabul etmektedir. Bunun yanında her alt sistemin kendine has bir fonksiyonunun olduğunu öngörerek parçalar arasında karşılıklı bir bağımlılık ve etkileşim olduğuna inanmaktadırlar. Yani bir parça bütün ilişkisini esas almaktadırlar. Parçalardaki en ufak bir değişikliğin bütünü etkileyeceğini iddia ederek her parça veya alt sistemin fonksiyonunu yerine getirirken bütünün işleyişine de katkı sunduğuna inanmaktadır (Erdoğan, 1987: 139- 149).

Durkheim modern toplumu organik bir bütün olarak görür. Bu bütünün kendine ait gerçekliği ve gereksinimi veya işlevleri vardır. Bu gereksinimler bütünü oluşturan parçalar tarafından karşılanmaktadır. Eğer normal zamanlarda bütüne ait temel gereksinimler veya işlevler karşılanmazsa ortaya patolojik bir durum çıkmaktadır. Örneğin modern toplumda ekonomik işlev karşılanması zorunlu olan bir gereksinimken ekonomide yaşanan şiddetli buhran sistemin diğer parçaları olan aile sistemini olumsuz etkilerken, dinsel yapıda birtakım değişmelere neden olabilir. Buda sonuçta bütün bir sistemi etkileyecektir. Yani sistemde yaşanan bir olumsuz durum sistemin yeniden kendi kendine çalışması ile normal durumuna dönebileceği gibi patolojik bir duruma da dönüşebilir. Çağdaş işlevselcilere göre normal durum denge veya dengelenmiş sistem olarak görülürken patolojik durum ise bir dengesizlik durumunu veya toplumsal değişmeyi temsil etmektedir (Poloma, 1993: 32).

İşlevselciliği aile sosyolojisi alanına taşıyarak bu alana önemli katkıları olan kuramcılardan biri de Parsons'tır. Onun öncülüğünde gelişen yapısal işlevselci yaklaşım aileyi ailesel sistem doğrultusunda toplumsal sistemi ayakta tutmak anlamına gelen roller ve statüler ağına uygun olarak hareket eden bireylerden oluşmuş gibi ele almaktadır (Sayın, 1990: 28).

Organizmacı yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri olan Comte'a göre toplumun organları kurumlardır. Aile kendini yetebilme potansiyeli olan en küçük ve en temel sosyal birimdir. Millet ve kabile gibi diğer sosyal formlar ondan ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında aileyi düzenli ve disiplinli cinsel tatminden ortaya çıkan bir denetim kurumu olarak görmüşlerdir (Kasapoğlu, 2013: 197). İşlevselcilere göre aile toplumun temelidir ve evrensel bir kurumdur. Yapısal işlevselci yaklaşım aileyi toplumun fonksiyonlarını yerine getiren açık sosyal sistem ve bir kurum olarak tanımlar (Timur, 1972: 45).

Yapısal işlevselcilere göre aile sistemi, işlev ve işlevler arasındaki koordinasyona bağlı olarak işler. Aile üyelerinden birinin işlevini yerine getirmemesi sistemin işleyişini zora sokar ve engeller. Ailede kurulacak istikrar için herkesin kendi rolünü yerine getirmesi oldukça önemlidir. Kendi işlevini yerine getiren aileler sağlıklı bir yapı oluştururken bu aynı zamanda aile bağlarının güçlenmesine de yardım eder (Canatan ve Yıldırım, 2013: 65). İşlevselci yaklaşım da ailenin daha iyi bilinebilmesi için ailenin yapısı ve işlevleri öncelikli olarak ortaya konulmalıdır. Bu işlevler toplumsal bütünlüğü sağlamak adına adeta toplumun birer omurgası gibidir. Buradaki işlevler ailenin toplumda

yerine getirmiş olduğu görevleri olarak söylenebilir (Macionis, 2012: 54). Ailenin işlevlerinin neler olduğuna yönelik farklı işlevselci görüşler bulunmaktadır. Örneğin Parsons Amerikan ailesini daha çok vurgulamış olsa da farklı toplumlardaki aileler için de geçerli olabilecek şekilde aileler için iki temel işlev tanımlamıştır. İlki çocukların birincil sosyalleşmesi diğeri ise yetişkinlerin stabilizasyonudur. Parsons çekirdek ailenin iki temel işlevi olduğunu belirtmiştir. Bu işlevler çocukların toplumsallaşması ve yetişkin bireylerin kişiliklerinin dengelenmesidir (Erarslan, 2020: 68).

Yapısal işlevselci kuram toplum ve aile ye yönelik olarak yaptığı analizlerde ailede eşlerin uzmanlaşmış bir kimliğe bürünmelerini ve aile kurumunun fonksiyonunun yerine getirmesi için gerekli rolleri üstlenmesi gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Bu amaçla kadının ailede dışavurumsal, erkeğin ise araçsal rolü üstlenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. (Günay ve Bener, 2011: 159- 121). Ayrıca bazı kaynaklarda ailesel alanı cinsiyete göre kadın ve erkek olarak ayıran düşünürler de bulunmaktadır. Burada erkeğin işlevi daha çok araçsal olarak tanımlanırken kadının işlevi ise duygusal olarak tanımlanır. Araçsallıktan kasıt aile dışındaki sistemlerle kurulan ilişkilerde uyumu ve dengeyi sağlayacak işlevleri yerine getirmek demektir. Ailenin maddi kaynağını baba ya da koca sağlamaktadır. Ailesel alanı ise eş ya da anne yönetmektedir. Anne ya da eş bunu yaparken aile bireylerinin duygusal ihtiyaçlarını yani aile içi ilişkileri düzenlemek, aile üyeleri arasındaki sorunları gidermek ve aile üyelerinin uyumunu sağlayacak işlevleri göz önüne alarak yapar (Baş, 2019: 37).

Ailenin bütün toplumlarda cinsel işlev, yeniden üretimsel işlev, ekonomik ve eğitimsel işlevi gibi dört temel işlevi olduğu ortaya konulmuştur. Toplumun üyelerinin var olması ve devamı için cinsel ve yeniden üretimsel işlevlerinin olması gerekir. Yaşamın devam etmesi için ekonomik işleve kültürün olması için ise eğitim işlevine ihtiyaç duyulmaktadır. Aile özelindeki işlevler ise 4 kategoride ele alınır. Bunlar maddi ve duygusal, güvenlik, toplumsallaştırma, sosyal yerleştirme ve cinsel etkinliğin düzenlenmesi şeklindedir. Ayrıca aile, çocukların yetiştirilmesi ile onların toplum içinde kabul gören değer ve normları edinmelerini sağlayarak çocuklara cinsiyet rolleri, ırk, sosyal sınıf ve etnisite gibi kendi toplumsal kimliklerini aktararak toplumsallaştırma görevini yerine getirir. Akrabalık bağlarının devamlılığı için cinsel etkinlikler belirli kurallara bağlanmıştır. Bu kurallarla akrabalar dışındaki insanlarla evlenilmesi ve daha geniş toplumsal bağların kurulması sağlanmıştır. (Erarslan, 2020: 68)

Endüstri devrimi ile ailenin hem yapısı hem de işlevlerinde bir dönüşüm olmuştur. Örneğin çekirdek aileyi oluşturan karı koca, akrabaların kontrolü ve otoritesi altında iken; zamanla toplumsal farklılaşma ile beraber endüstri toplumuna gelindiğinde çekirdek aile karı, koca, akrabaların otoritesinden bağımsız bir nitelikte geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş yaşamıştır. Aile bağları eski önemini kaybetmesi ile aileler bazı işlevlerini kaybetmek durumunda kalmıştır. Bu noktada aileye ait işlevler akrabalık bağından uzak kurumsal yapılar tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Aile giderek ekonomik bir üretim birimi politik güç sistemi içinde önemli bir birim veya daha geniş toplumla bütünleşmeyi sağlayan bir aracı olma özelliğini kaybetmiştir (Sadıkoğlu, 2019: 215- 253).

Yapısal işlevsel teorisyenler aile içi değişimleri düzen bozucu olarak görmeleri ve sürekli istikrar ve düzene vurgu yapmaları noktasında eleştirilmektedirler. Kuram hangi aile işlerinin hayati olduğu tartışmalıdır. Değişme açıklanmayan bir kategoridir. Bunun yanında hangi işlevin sisteme ne şekilde hizmet ettiği de belirsizdir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 66). Aile içindeki rollerin sabit olduğuna dair varsayımları, ailenin statik bir doğaya sahip olduğuna dair kabulleri, bunun yanında aile içinde erkeğe yükledikleri aşırı güç ve son olarak da aileyi ele alırken kullanılan yaklaşımın uyum odaklı ve muhafazakâr olması, onlara yöneltilmiş olan diğer bazı eleştiriler olarak dikkati çekmektedir (Sadıkoğlu, 2019: 242).

Günümüz toplumlarında aile kurumunun işlevlerinin büyük bir kısmı diğer kurumlar üstlenmektedirler. Sanayileşme süreciyle birlikte üretici konumdan çıkan aile, artan oranda tüketime yönelmektedir. Kadınların çalışma yaşamına katılmasıyla beraber ailenin gelir düzeyi yükselmekte, bu da ailenin daha fazla tüketici konuma geçmesine ortam hazırlamaktadır. Ayrıca işlevselci yaklaşım, birçok gereksinimi karşılıksız kalan kadınların aile üyeleri için duygusal destek sağlamalarının zorluğuna dikkat çekmektedirler. Duygusal destek olma işlevini yerine getiremeyen aile yapılarında ise boşanma oranları yüksek olmaktadır. İşlevselciler aile kurumunun geleceğini riske sokan durumlar olarak dünya genelindeki boşanmaları, tek ebeveynli aileleri, evlenmeden birlikte yaşayanları ve evlilik dışı doğan çocuk sayısının artmasını görmektedirler. İşlevselci yaklaşıma yöneltilen başlıca eleştirilerden birisi, toplumun ileri sürüldüğü kadar uyumlu öğelerden oluşmadığıdır. Bunun yanında toplumda uyumdan çok çatışmanın yaygın olduğunu ve bunun neticesinde aile içi gerginliklere bağlı olarak ortaya çıkan boşanma gibi sosyal sorunları işlevselcilerin yeterince açıklayamadıklarıdır. (Adak, 2016: 39-40)

Sonuç olarak yapısal işlevselci teorisyenler toplum ve aile üzerine yaptıkları çıkarımlarda birey, toplum ve onun alt sisteminden bağımsız olarak ele alınamaz. Bunun temelinde bireyin sosyalleşmesinde en başat aktörün aile olması yatmaktadır. Aile toplumun alt sistemlerinden biridir ve zamanla bazı işlevlerini kaybetse de ruhsal açıdan bünyesinde bulunan üyelerini bir arada tutup, onlara destek olmaya yarayan psikolojik işlevini daima sürdürecektir.

1.2.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Aile

Aile kurumunu çeşitli perspektiflerle ele alan, farklı tartışmalar içerisine giren sosyoloji teorilerinin aileyi nasıl ele alıp ona hangi açılardan yaklaştıklarına baktığımız zaman, her bir yaklaşım ailenin çeşitli yönlerini çalışmak için kavram, sayıltı ve tanımlamalar sunar. Bu yaklaşımlardan sembolik etkileşimci yaklaşım 1920 ve 1930'lu yıllarda aile alanındaki çalışmalarda benimsenmekle beraber günümüzdeki çalışmalarda da tercih edilen kuramsal bir yaklaşımdır (Sadıkoğlu, 2019: 250). Sosyolojik olarak mikro düzeyde çalışmalar yapan, psikolojik gelenekten beslenerek gelişen kuram sosyal yaşamın aktif ve sürekli değişen bir yapıda olduğunu kabul eder. Kuram, insanların diğer bireylerle kurdukları iletişim üzerine yoğunlaşır. Sembolik etkileşimcilik George Simmel, William James, Charles Horton Cooley, George Herbert Mead gibi sosyolog ve filozoflardan etkilenmiştir (Adak, 2018: 76). Temelleri George Herbert Mead tarafından atılmıştır.

Sembolik etkileşimci yaklaşım bireyin içinde yaşadığı toplumda etkileşim içinde bulunduğu kişilere karşı davranışlarında öncelikle karşı davranışları değerlendirerek bir yorumlama sürecinden geçirdiğini ve buna göre davranışlarını belirlediğini yani bu anlamlandırma sürecinde bireyler önce karşısındakinin davranışını yorumlayıp daha sonra ise eyleme geçtiğini önermektedir (Yener, 2018: 869-878). Sembolik etkileşimcilik anlamların etkileşim yoluyla şekillenmesine odaklanır. İnsani etkileşimin temel biçimlerine ilişkin bir anlayış geliştirmek için etkileşim sürecini ve anlamların analizini amaçlar (Marshall, 1999: 455). Denilebilir ki kuramın en genel anlamda görüşü insanlar eyleme geçmeden önce iletişim halinde bulundukları insanların davranışlarını yorumlayıp, anlamlandırıp daha sonra eyleme geçtikleri şeklindedir.

Kuramın temel varsayımı ise fiziksel bir çevre gibi insanların da sembollerin içinde yaşıyor olmasıdır. Bu nedenledir ki insan davranışları kendi eylemlerine ve başkalarına yükledikleri anlamları yansıtır. Yaklaşım aile üyelerinin davranışlarını analiz

ederek ailenin iletişim örüntüleri, roller, karar verme ve sosyalleşme gibi dinamiklerini de açıklanabileceğini ortaya koyar (Hallaç ve Öz, 2014: 142- 153).

Sembolik etkileşimciliğin temellerini atan isimlerden biri olan Coley insanlığın ilerleme sürecinin yüz yüze etkileşime dayalı bir yapı olan aile gibi birlikteliklerde ortaya çıktığını düşünmektedir. Coley komşu, yaşlı, akran gibi grupları da aynı alanda tanımlamıştır. Aile toplumdan soyutlanmış kapalı bir sistem değildir. Aksine toplumla duygusal bir bağlılık içinde olan bir birimdir. Bu sebeple aile toplumsal örgütlenmeleri etkileyen yapısal ve kültürel değişimlerden bağımsız olarak ele alınamaz (Sadıkoğlu, 2019: 215- 253). Bazı bilim adamlarının çalışmalarıyla ortaya çıkan faydacı felsefi düşünce geleneğine dayanan sembolik etkileşimci yaklaşımın 3 temel ilkesi vardır. Bu ilkeler şu şekildedir. İnsanlar kendileri tarafından anlam atfedilen davranışlarda bulunurlar, insanların davranışları toplumdaki diğer insanlarla giriştikleri sosyal etkileşimden kaynaklanır ve son olarak da insanlar karşılaştıkları durumları yorumlayıp ulaştıkları sonuca bağlı olarak da davranışlarını değiştirdikleri şeklindedir (Kasapoğlu, 2012: 4).

Kuramın temel varsayımı fiziksel bir çevre gibi insanların da sembollerin içinde yaşıyor olmasıdır. Bu nedenledir ki insan davranışları kendi eylemlerine ve başkalarına yükledikleri anlamları yansıtır. Yaklaşım aile üyelerinin davranışlarını analiz ederek ailenin roller, iletişim örüntüleri, karar verme ve sosyalleşme gibi dinamiklerini açıklamak için de kullanılmaktadır (Hallaç ve Öz, 2014: 142- 153).

Sembolik Etkileşim aileyi etkileşen kişilerin bir birliği olarak tanımlamaktadır. Üyelerinin her birinin kendi kimliğini günlük aile yaşamındaki iletişimden üretebileceği varsayılmaktadır. Ailede herkesin belli bir yeri vardır ve belli rolleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu roller aile beklentilerine uygundur. Kuram aynı zamanda aile yaşamının anne, baba, karı, koca ve çocuklar arasındaki ilişkiyi sürdürmeyi sağlayan etkileşimle inşa edildiğini savunur (İçli, 1997: 59- 68). Aşka ve evliliğe dair düşüncelerin değişmesi aşk ve karı koca rollerindeki farklılaşmalar çiftler üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Boşanmalar toplum tarafından kabulü zor olmasının yanı sıra yerleşik ebeveyn sorumluluklarından kaçma aynı zamanda, ahlaki ve değer yargılarına karşı çıkma olarak görülmektedir. Boşanmaya götüren sembolik değişikliklerin ve evli çiftler arasındaki etkileşimin bazı nedenlerle gerçekleşmiyor oluşu çiftleri boşanmaya götürdüğü savunulmaktadır (Savran ve Tura, 1992: 65).

Kasapoğlu (2011) sembolik etkileşimci yaklaşımın boşanma mevzusundaki düşüncelerinin bilinmesi için bazı kavramların anlaşılması gerektiğini ifade eder. Duygusal doyum açısından incelendiğinde sembolik etkileşimciler 20. yüzyılla beraber aile seçimlerinde birtakım değişimlerin olmaya başladığını gözlemlemişlerdir. Bu değişimler eşler arasında duygusal tatmin beklentisinin arttığı şeklinde kendini gösterirken, eş seçimi konusunda ise artık daha çok kişilik özelliklerinin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Eşler birbirleriyle dost olma beklentisi ile evlenirken çiftlerin evliliğin devamında daha fazla beklenti içine girmeleri ve bu beklentinin gerçekleşmemesi ile yaşanan hayal kırıklığı boşanmayı da beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan aşk sembolü açısından ise çiftlerin duygusal doyum amacıyla gereksinim duydukları gerçekçi olmayan beklentilerinin karşılanmaması sonucuyla yaşanan hayal kırıklığı boşanmalara yol açmaktadır. Sembolik etkileşimcilere göre evliliğe boşanma, yeni bir evlilik ya da evli olmama durumu gibi bir seçenek olduğunun varlığı boşanmayı olanaklı kılacak önemli bir adımdır (Kasapoğlu, 2011: 5- 7).

Boşanmanın olumsuz sembolik anlamının değişmeye başlaması boşanmaları arttırmıştır. Boşanma damga olmaktan çıkmıştır. Boşanmaya yüklenen anlam daha kabul edilebilir düzeylere gelmiştir.

Sembolik etkileşimci kuram aileye ilişkin yaklaşımında temel unsur olarak yapı yerine, birey üzerinde durmakta ve süreçleri odağına almaktadır. Bunun yanında evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasının nedenlerini sembollerdeki değişimle açıklamaya çalışmıştır. Kadın ve erkeğin boşanmaya dair fikirlerinin değişmesi, aşk, evlilikteki doyum, çocuk, ebeveynlik ve karı koca rollerindeki değişimler evli çiftler üzerinde büyük bir baskıya neden olmaktadır. Yaşanan değişim ve dönüşümlerle beraber düşünüldüğünde boşanmaya ait itici etmelerin kuvvetlendiği söylenebilir (Kasapoğlu, 2011: 5- 7). Günümüz toplumlarının değişen aile yapısında öncelikli olarak evlilik kurumunun anlamı değişime uğramış ve duygusal gereksinimlerin giderilmesinin önemi artmıştır. Evliliğin anlamındaki değişim beraberinde boşanmanın da yeniden yorumlanmasına yol açmış ve boşanmanın kişisel bir başarısızlık olmadığı görüşü yaygınlık kazanmıştır. Artan boşanma oranlarıyla birlikte yeniden evlenmeler ve üvey aile rolleri de ortaya çıkmıştır (Adak, 2016: 41).

Evlilik etkileşimi, aile içi roller, çocuğun sosyalleşmesi gibi konular üzerinde duran sembolik etkileşimci kuramının aile ile ilişkili diğer sosyal unsurlar yani okul,

komşular ve akraba ilişkileri gibi ilişkileri kısmen ihmal etmeleri kuramın eleştirel tarafını oluşturmaktadır (Baran, 2017: 45- 47).

1.2.3. Çatışma Kuramı ve Aile

Diğer kuramlar gibi çatışmacı perspektifte incelemelerini sosyal yapı ve kurumlar üzerinde yapmaktadır. Çatışma, rekabet, itaat ve otorite kavramlarını inceleme nesnesi olarak ele almaktadır. Kuramının temel iddiası toplumsal düzenin ya da istikrarın işlevselcilerin savunduğu bir uzlaşmanın değil bir baskının ürünü olduğudur (Marshall, 1999: 70). Kuram çoğunlukla Marksist felsefeyle beraber ele alınır. Marx'a göre toplumsal örgütlenmeler mülkiyet ve üretim ilişkilerine dayanır. Marx toplumun temeline ekonomik yapıyı koymuştur. Sosyal, siyasal ve zihinsel yaşam sürecinin üretiminin maddi üretim süreciyle oluşturulduğunu düşünür. Üretim ilişkileri mülkiyet dağılımı ve sermaye yapısının belirlediği bir toplumsal örgütlenmede sınıflar arası çatışma kaçınılmaz olmaktadır (Aydınalp, 2003: 48).

Çatışmacı kuram denildiğinde akla gelen isimlerden biri de R. Dahrendorf'tur. Dahrendorf çatışma ve uzlaşma terimleri üzerinde durarak toplumun bu ikisi olmadan var olamayacağını ayrıca çatışma ve uzlaşmanın aslında birbirlerinin ön koşulu olduklarını ileri sürmektedir. Ona göre baştan uzlaşma olmadan çatışma ortaya çıkmamaktadır. Örneğin Fransız ev kadınları ile Şili'li satranç oyuncularında çatışma olmaz çünkü aralarında çatışma yaratacak bir temas ve bütünlük yoktur. Ayrıca Dahrendorf otorite kavramını da ele almaktadır. Otorite her zaman hem üstünlük hem de itaati içermektedir. Her ilişkide otorite iki alana bölünmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona sahip olanlar ve onlara tabi olanlar (Ritzer ve Jeffrey, 2016: 71-72).

Çatışma kuramının aileye bakışını ele aldığımızda kuram aileyi toplumdaki çatışma alanlarından biri olarak görmektedir. Bu noktada aile içindeki çatışmaları odağına alarak aileyi analizlerinin merkezine koymaktadır (Macionis, 2012: 70). Gruplar arası ilişkilerdeki çatışmalardan hareketle ailedeki çatışma ve rekabet ilişkilerine yoğunlaşır. Toplumda olduğu gibi toplumun adeta bir aynası, küçük bir birimini oluşturan ailede de çatışma ve rekabet ilişkilerinin olduğunu savunur. Çatışmanın temelinde ise kaynakların paylaşımı ve bu paylaşımındaki eşitsiz güç ilişkileri önemli bir rol oynadığını ifade eder (Kasapoğlu, 2011: 14-16). Çatışmacı yaklaşım, ilişkilerde yaşanan çatışmaları iki temel tez ile açıklamaya çalışmıştır denilebilir. Bunlardan birincisi kıt kaynaklar toplumsal kümeleri rekabet etmeye zorlar. İkinci olarak ise yaşanan bu mücadele nedeniyle toplumdaki ilişkiler denge yerine daha çok çatışma üzerine oturur tezini

savunmuşlardır (Erarslan, 2020: 70-71). Çatışmacılara göre aile yapısında otoritenin kime ait olduğu önemlidir. Evlilikte ve ailede kadınlara kıyasla çoğunlukla erkekler otoriteye sahip olmuşlardır (Karadağ Aksoy, 2019: 70).

Öte yandan Marksizm'in aileye bakışını ele aldığımızda toplumları alt yapı ve üst yapı olarak iki bölümde açıklamaya çalışmıştır. Alt yapının, diğer bütün üst yapı kurumlarını olduğu gibi aileyi de belirlediğini savunmuşlardır. Bu bağlamda çekirdek aile değişmemiş, kapitalizmin yeniden üretilmesinde kullanılmıştır. Bu açıdan ailenin, sistemin sömürsünün dışında ücretsiz ev işi ve çocuk bakımını yerine getiren kadınları da sömürmekte olduğu görüşünü savunmaktadır (Kasapoğlu, 2011: 15).

Çatışmacı kuramın temsilcilerinden bir diğer isim olan Engels yaptığı araştırmalarda tek eşli çekirdek ailenin özel mülkiyetin gelişmesiyle beraber devletin oluşması sonucunda gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Özel mülkiyetin kanunlarla korunarak miras yoluyla devamlılık kazandığını, devamlılık kazanan özel mülkiyetin kontrolünün de erkek tarafından yapıldığını, böylelikle erkeğin de ailede bundan mahrum olan kadını kontrol altında tuttuğunu savunmuştur. Bununla beraber ailenin üretim tarzı değiştikçe ailenin de toplumla beraber değiştiğini savunmaktadır. Özel mülkiyetin gelişmesine koşut olarak ortaya ailenin grup evliliklerinden tek eşli çekirdek aileye doğru evrildiğini savunmuştur (Erarslan, 2020: 70).

Kuram diğer yaklaşımlardan farklı olarak ailedeki çatışma olgusunu patolojik bir durumdan ziyade aile içindeki etkileşimin doğal bir sonucu olarak görür. Tüm bunların yanında yaklaşım ailede yaşanan çatışmanın hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarının olabileceğini de varsaymaktadır. Daha çok evlilikte karar verme, evlilik sorunları, eşler arası şiddet, aile içi problemler ve boşanma gibi konular üzerinde durmaktadır. Ailede otorite hiyerarşisi vardır. Bu hiyerarşi de ailede eşitsizlik sistemine yol açar ve böylelikle çatışma kaçınılmaz olur. Sürekli aile bir güç ve kontrol mücadelesi vermektedir. Tüm bunların yanı sıra bir ailede çatışmanın olmayışı o aileyi mutlu ve başarılı bir aile yapmamaktadır (Adak, 2018: 78-79).

Kuramın temel iddiası çatışmanın doğal ve kaçınılmaz olduğudur. Bunun yanında çatışmanın bozucu veya olumsuz olmaktan ziyade ilişkiyi güçlendireceği varsayımında bulunmaktadır. Marksistler de ailenin diğer kuramsal alanlardan yapısal ayrımından ve işlevlerinin psikolojik destek sağlama, üreme ve çocuk yetiştirme olarak kavranması gerektiğinden söz etmektedir. Marksist yaklaşım ailedeki değişmeyi ekonomideki

değişimlerle alakalı olarak görmekte ve modern aile ile hâlihazırdaki ekonomik düzen arasında uyum olduğuna dikkat çekmektedirler (Demircioğlu, 2000: 4).

Yaptıkları analizlerde kadının tarihsel süreç içinde önce babasının sonra erkek kardeşinin ve son olarak da kocasının ihtiyaçlarını karşılamakla vazifelendirildiğini savunmuşlardır. Fakat günümüzde kadınlar artık ev dışı işlerde çalışmaya başlamışlardır ve sayıları da her geçen gün artmaktadır. Bu artışla beraber kadınlar kamusal alana girerek eskiden kabul etmek durumunda kalıp, boyun eğdikleri koşullara artık karşı çıkmaya başlamışlardır. Bu eşitsizlik ve güç ilişkilerinde meydana gelen değişiklikler boşanma oranlarını da yansıtmıştır. Kadınların hak ve sorumluluklarıyla ilgili geleneksel bakış açısı değişmeye başlamaktadır. Ailede yaşanan çatışmalar erkekler artık azalan otoritelerini kabullenememekte olmanın yanın da kadınların buradan pay elde ederek kadının birliktelikte erkeğin gücünü paylaşmaya yanaşmamasına da tepki göstermelerinden kaynaklanmaktadır (Kasapoğlu, 2011: 15). Günümüz çatışma teorisyenleri aile içerisindeki güçlü akrabalık ilişkilerine de dikkatlerini yöneltmektedirler. Çalışma hayatına dönen kadınların bir ölçüde güç elde ettiğini düşünmektedirler. Marksist düşüncenin savunucularına göre kadınlar farkında oldukları baskıyı meydana çıkarmakta baskıcı erkeklerle büyük bir kavga içerisine girmektedirler. Bu mücadelede hem evde hem de piyasada devam etmekte ve birçok kadın için boşanma eşitsizlikten kurtaran kaçınılmaz bir başarıyı temsil etmektedir. Ayrıca ev içerisindeki şiddetin bir kısmı değişen kuvvetler dengesinden kaynaklanmakta, erkeğin sosyal ve ekonomik egemenliğinin daha fazla devam etmemesi kadına karşı güce başvurmakla sonuçlanmaktadır (Adak, 2016: 40).

Çatışmacı perspektif ailede yaşanan çatışmanın çözümünde otorite şekillerine bağlı olarak ittifak oluşturma, pazarlık ve uzlaşma gibi ilkeler kullanarak çözüme ulaşılmaktadır. Ailede güçlü olanlar güçsüz olanlara oranla her zaman avantajlı çıkmaktadırlar. Çatışmayı merkeze aldıkları için aile ve toplumdaki sosyal düzeni, görece olarak var olan süreklilik ve istikrarı açıklayamamaları yönleriyle de eleştirilmişlerdir (Canatan, 2009: 40). Çatışma teorisyenleri sınıf çatışmasının aile üzerindeki etkileri konusunda da endişelenmektedirler. Yoksullar diğer sınıflara oranla boşanma gayrimeşruluk ve aile istikrarsızlığının önemli ölçüde yüksek oranlarına sahiptir ve çatışma teorisyenleri bunların yoksulların üst sınıflar tarafından sömürülmesini belirlediğine atıfta bulunmaktadır. Örneğin bir erkek yoksul yaşamın parasal baskıları ve yerel kamu okullarındaki düşük kalitenin temel okuma yazma ve matematiksel

becerileri öğrenmelerini engellemeleri nedeniyle iyi işler elde edemezler bu erkekler, toplumun herkese sunduğunu sandıkları yaşam standardını ailelerine sağlayamadıkları için kendilerini başarısız görmeye başlarlar. Bu başarısızlık hissi, sırasıyla ailenin parçalanması alkolizm ve diğer aile bireylerine karşı şiddet gibi diğer problemlere öncülük eder çatışma teorisyenlerinin çoğunluğunun gözünde aile problemlerinin çözümü aile ve de ailede ve toplumda daha fazla eşitlik sağlanması ile olacaktır (Adak, 2016: 40-41).

Yukarıdaki ifadelerle beraber denilebilir ki çatışma kuramı toplumsal yapıda çatışmaya dayalı bir baskı olduğunu savunmaktadır. Toplumu çözümlemeye çalışırken toplumsal eşitsizliklerden yola çıkarlar. Ailede, söz konusu baskının araçlarından biridir. Bu noktada ailenin de toplumsal eşitsizlikleri ve çatışmayı canlı tuttuğunu ve sürdürdüğünü düşünürler. Çünkü aile içindeki üyeler arasında da çatışma yaşanır. Bunun yanında ailenin ırk, sınıf ve cinsiyet eşitsizliğinden ne yönde etkilenmiş olabileceğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bunu yaparken de rekabet ve çatışma ilişkilerine odaklanmışlardır. Ailede güçlü ya da gücü elinde bulunduranların, güçsüz olan ya da onlara tabi olanlara göre daha karlı olduklarını ifade etmişlerdir.

1.2.4. Feminist Kuram ve Aile

Kadın anlamına gelen femine kelimesi 1890'larda İngilizcede womanisim olarak kullanılırken, Fransızcaya ise 1837 yılından sonra girmiştir. (Sevim, 2005:7). Feminizm, ilk defa 1965 yılında Amerikalı feminist yazar Betty Freidan tarafından, dillendirilmiştir. Freidan'ın '*Adı Olmayan Sorun*' isimli kitabında, ev işi yapma ve çocuk bakımı gibi bir kısır döngü içinde adeta hapsolmuş kadınların yalnızlıklarını ve bıkkınlıklarını anlatmıştır. İlerleyen yıllarda farklı birkaç yazar daha aynı anlayış içinde tutsak eş görüntüsünü anlatan boğucu aile ortamlarının bireyler arasındaki ilişkileri nasıl olumsuz etkilediğini açıklayan bazı yazılar yazmışlardır. 1970 ve 80'li yıllara gelindiğinde aile sosyolojisi aile içindeki yapıları ve etkileşimleri incelemeye başlamıştır. Aile ile ilgili çalışmalarda feminist bakış açısı egemen olmuştur. Aileye dair bazı sorgulamalar gündeme gelmiştir. Bu sorgulamalardan biri ailenin ortak çıkar ve desteğe dayanan işbirlikçi bir birim olduğu görüşüdür. Bu görüşle aile içinde güç dağılımının eşit olmadığı ve ailenin belirli üyelerinin diğerlerinden daha fazla yarar sağladığı gösterilmeye çalışılmıştır (Kasapoğlu, 2011: 16-22).

Genel bağlamda feminizm Robert sözlüğünde kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin olarak tanımlanmaktadır (Sevim, 2005: 7).

Bu bağlamda feminizm 18. yüzyılda İngiltere'de doğan, cinsiyetler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesi bakımından açıklamaya çalışan toplumsal hareketlerden biridir. Özellikle kadınlara oy hakkı verilmesi, onların eğitim ve çalışma gibi haklardan yararlanmasını sağlamak adına verilen bir mücadele olarak görülmektedir (Marshall, 2005: 240). Feminizm kadın erkek ayrımcılığına karşıdır. Farklı cinsler arasında, kültürel, ekonomik, sosyal ve toplumsal her türlü eşitliği savunan eşitlikçi bir yaklaşımdır. Temel hedefi kadının özgürlüğünün yanı sıra kadınların temel hakları ve ataerkil olguların ve yapıların ortadan kaldırılması gibi konularda yer almaktadır. Feminizm içerisinde kadınların baskı altında tutulmalarının önüne geçilmesi, özgürleşmesi kamusal veya özel alandaki eylemlerinde ve faaliyetlerinde eşit haklara sahip olma durumlarını ele alan çatışma kuramından etkilenmiş olan bir yaklaşımdır (Taş, 2016: 10).

Hooks, feminizmi cinsiyetçi sömürüyü, cinsiyetçiliği ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket olarak tanımlamıştır (Hooks, 2014: 12). Arat'a göre (2017) ise feminizm temelde kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan, kadınlara eşit haklar isteyen bir harekettir. Bu hareket siyasal akımlardan biri olarak da sayılabilir (Arat, 2017: 29).

Feminist Kuram, sosyal hayat ve insan deneyimine dair kadın perspektifinden geliştirilmiş geniş kapsamlı bir fikirler sistemidir. Feminist sosyolojik kuram hem sosyolojinin kapsamını genişletmiş hem de toplumsal cinsiyet kavramını sıra dışı bir çalışma alanı olmaktan çıkarmıştır. Kadın merkezlidir, dünyayı kadınların farklı konumundan tanımlamaya ve eleştirel olarak değerlendirmeye çalışmaktadır (Ritzer ve Stepnisky, 2019: 148).

İşlevselcilerin olumlu görüşleriyle çatışmacıların görüşlerine eleştirel bakan feminizmin yaptığı eleştirinin en önemli nedeni erkek egemenliği anlamına gelen ataerkilliktir. Onlara göre aile, sadece kapitalizmin ihtiyacı olan emeği üreten ve destekleyen bir birim değil aynı zamanda ataerkilliği de yeniden üretmektedir (Kasapoğlu, 2018: 16). Kadınlar tarihsel olarak kültürün koruyucuları, aktarıcıları ve taşıyıcıları olarak görülmüşlerdir. Kadınlar toplumun yeniden üretilmesini ve devamını sağlayanlar arasında görülmüştür (Berktaş, 2010: 59). Bunun yanı sıra ataerkil düşünce, kadınlara erkeklere hizmet etme rolünü ve bu rolü gerçekleştirmeye koşullandıran erkek egemen düşüncesine karşılık gelir (Donovan, 2016: 273). Bu noktada ataerkil yapıda kadın ve erkek rolleri ve iş bölümü toplumsal düzeyde kadını ikincil konuma

yerleştirmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü feminist kuram, kadınların iş hayatına katılımının sınırlı olduğu ve toplumsal cinsiyete dayalı bir iş bölümünün yer aldığı noktasına dikkat çeker. Geleneksel düşüncede cinsiyete dayalı iş bölümünde kadın ev işlerinden başka bir deyişle özel alanla sorumlu tutulurken, erkek de ev dışındaki işlerle yani kamusal alanla sorumludur.

Feminizm kadınların evdeki deneyimlerini incelemek istediğı için odağına ailenin içini almıştır. Aile sosyolojisi daha önceki çalışmalarında geniş ve çekirdek aile yapılarının dönemsel gelişimi, akrabalık bağları üzerinde durulurken feminizmle beraber oda dikkatini ailenin içine çevirmiştir. Birçok feminist düşünür ailenin karşılıklı desteğe dayanan ve ortak çıkarları olan işbirlikçi bir yapı olduğu görüşünü tartışmaya açmışlardır. Bazı feministler iş bölümünün nasıl ortaya çıktığına yönelik farklı birçok görüş ortaya koymuşlardır. Bazıları bunu sanayi kapitalizminin bir sonucu olarak görmüştür. Diğer bazı yazarlar ise evdeki iş bölümünün sanayileşmeden önce geldiğini ve ataerkillikle bağlantılı olduğunu savunmuşlardır. Evde iş bölümünün sanayileşmeden önce var olduğu bilindik bir şeyken, kapitalist üretim iş alanı ve ev alanları arasında çok daha belirgin bir ayrıma neden olmuştur. Sanayileşmiş toplumların çoğunda bu durum kadın alanları ve erkek alanları gibi güç ilişkilerinin belirginleşmesine neden olarak yaygınlaşmıştır (Giddens, 2000: 175).

1970'li ve 80'li yıllarda aile hakkındaki tartışmalar ile araştırmaların çoğunda feminist bakış açıları egemen olmuştur. Özellikle kadınların ev alanındaki deneyimleri incelenmiştir. Feminist yazarlar üç ana başlık üzerinde durmuşlardır. Bu başlıklar bakım etkinliklerinin incelenmesi, evde iş bölümü ve eşitsiz güç ilişkileri şeklindedir (Adak, 2018: 84-85).

Bakım etkinliklerinin incelenmesi başlığı altındaki bakım kavramı başka birinin psikolojik sağlığına kendini uydurmak, hastalanan bir aile üyesi ile ilgilenmek, yaşlı bir akrabaya bakmaya kadar giden geniş bir alandır. Birçok feminist yazar ilişkiler içerisindeki duygu işçiliğı ile ilgilenmişlerdir. Kadınlar yalnızca temizlik, çocuk bakımı gibi somut görevleri üstlenmekle kalmadıkları gibi aynı zamanda ilişkilerin sürdürülmesi noktasında büyük oranda duygu işçiliğı de yapmaktadırlar. Evde iş bölümü noktasında ise yukarıda da söylenildiğı gibi sanayi kapitalizminden veya ataerkillikten ortaya çıktığını savunmuşlardır. Çocuk bakımı, ev işi gibi evle ilgili görevlerin erkeklerle kadınlar arasında nasıl paylaşıldığı noktasında çalışmalar yapılmıştır. Ücretsiz ev işlerini ve kaynakların aile üyeleri arasındaki dağılım biçimini araştırmışlardır. Eşitsiz güç

ilişkileri noktasında ise feminist sosyologlar nasıl oluyor da ailenin, toplumsal cinsiyetle ilgili bir baskı hatta fiziksel kötüye kullanma alanı olarak iş gördüğünü anlamaya çalışmışlardır (Giddens, 2005: 176).

Feminist kuramın bakış açısı, aile ile ilgili kavramlarını oluştururken bir taraftan yapısal işlevselciliğe karşı eleştirel bir tavır takınmış bir taraftan da çatışmacı kuramdan etkilenerek, onu aile kurumuna uyarlamaya ve uygulamaya çalışmıştır. Bu noktada feminist bakış açısının aile ile ilgili ileri sürdüğü görüşler dört başlıkta toplanabilir:

-Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur.

- Aile, cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.

- Aile, kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.

- Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça, aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 17-21).

Ailenin eşitlikçi bir kurum olmadığı çoğu toplumda erkeklerin güç kaynaklarına daha fazla sahip oldukları, aile sistemlerinin genellikle erkek üstünlüğüne dayandığı belirtilmekte ve güç kaynaklarını artık kadınların elde edebilmesi tartışılmaktadır (İçli, 1997: 59-66). Ataerkil aile yapısı üzerinde kurgulanmış ideal bir aile formu önermek yanlıştır. Çünkü feminizme göre tipik bir aile formu yoktur. Aile formlarının çeşitliliği fark edilmelidir, bu formların zayıf ve güçlü yönlerine odaklanılmalıdır. Aile ile çalışmanın amacı, feminist bakış açısına göre kaynaklar üzerinde kontrole sahip, güçlü ve yetkin bir kadın oluşturmak olarak görülmektedir (Uluocak ve Bulut, 2011: 9-24).

Feminizmin büyük ölçüde çatışmacı kuramın etkisi altında kaldığı bu nedenle cinsler arası bir mücadeleyi öngördüğü ve sırf bu nedenle de geleneksel aile yapısını ve değerlerini tehdit ettiği iddia edilmektedir. Kadını merkeze alan feminist bakış açısına yöneltilen en önemli eleştiriye kadın bakış açısından aileye bakması. Bu nedenle de ailenin diğer üyelerini ve erkek çocuklarını bir kenara atarak ihmal etmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA TASARIMI

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan literatür incelemesi sonucu boşanma üzerine birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. İncelenen eserlerin büyük çoğunluğu ve TÜİK verileri boşanmaların evliliğin ilk beş yılı içerisinde yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Ama bu konuyu gündeme alan çok az sayıda esere ulaşılmıştır. Yapılan bibliyometrik inceleme sonucu evliliğin ilk yıllarını konu edinen toplam üç esere ulaşılmıştır. Eserlerden birinin tez, diğer ikisinin ise makale türünde kaleme alınmış olduğu görülmüştür. Bu durum genel anlamda boşanma özel anlamda ise evliliğin ilk yıllarını kapsayan erken boşanma olgusuna dayalı sorunların doğru tespit edilmesi açısından, konuyla alakalı daha fazla çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Toplumsal normların, kültürün, değerlerin korunmasında ailenin önemli rolleri olduğundan hareketle, boşanma nedenlerinin titizlikle araştırılması ve boşanmaları en aza indirgeyecek etkin çözüm yollarının üretilmesi gerekmektedir. Bursa ilindeki boşanma oranları yıllara göre artış göstermekle beraber Türkiye ortalamasının üstünde yer almaktadır (TÜİK, 2022). Bursa nüfus yoğunluğuyla Türkiye'nin en kalabalık dördüncü büyük kenti olması bakımından da çalışma için önem arz etmektedir. Bu nedenle Bursa ilindeki boşanmaların sebeplerinin ve sonuçlarının sosyolojik olarak analizinin önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada evliliğin ilk yıllarındaki boşanmaların nedenlerinin neler olduğu, evliliklerin neden boşanma ile sonuçlandığı elde edilen bulgularla açıklanmaya çalışılacaktır.

İnsanların boşanma ile ilgili düşüncelerinde, evlilikten tatmin olma, aşk, çocuk, ebeveyn, karı ve koca rollerinde bazı değişimler yaşanmaktadır. Tek bir nedene bağlı olarak gerçekleşmesi güç olmakla birlikte, tüm değişimler bir arada düşünüldüğünde çalışmada erken boşanmanın nedenleri boşanmaya itici faktörlerin güçlendiği düşünülmektedir. Boşanmaların artışıyla birlikte evlilik süresi de kısalmıştır. Çalışmada toplumsal algılama çerçevesinde evlilik ve boşanma konusundaki algıların ne şekilde evirildiği incelenmeye çalışılacaktır.

Yapılacak araştırmadan elde edilen veriler boşanmış kişilerin evlilik ve boşanma olgusuna yönelik bakış açısını ve onları boşanmaya götüren temel dinamiklerin neler

olduğunu ortaya koymaya çalışacaktır. Boşanma sadece eşleri değil, toplumu ve sosyal düzeni de etkileyen bir durumdur. Bu nedenle çalışma sosyokültürel yapıda meydana gelebilecek anomik durumların önlenmesi, sosyal düzenin sağlanması ve ayrıca evliliğin ilk yıllarını kapsayan boşanmaların anlaşılması noktasında literatüre katkı sunacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çalışma genel anlamda boşanma olgusunun özel anlamda ise evliliğin ilk yılları olarak ifade edilen bir ve beşinci yıllar arasındaki erken boşanma olgusunun nedenleri, evliliğe dair değişen anlamların sosyolojik olarak analiz edilmesi, toplum ve kişiler açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulması noktasında önem arz etmektedir. Çalışma boşanmış kişilerin boşanma tecrübelerini analiz ederek, boşanmaya zemin hazırlayan duygu, düşünce ve davranış kalıpları hakkında ilk elden verilere ulaşma imkânı sunacaktır. Evliliğin ilk yıllarını kapsayan 1-5 yılları arasındaki boşanma nedenlerini konu alan çalışmaların az sayıda olması nedeniyle de alana katkı sunacaktır. Bununla beraber erken boşanma olgusu nitel bir çalışmayla derinlemesine incelenerek boşanmaya neden olan faktörler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE DESENİ

Bir araştırmanın yürütülmesinde hangi yöntemin kullanılacağı oldukça önemli bir konudur. Bu nedenle araştırmada kullanılacak yaklaşım da araştırmanın amacı, konusu, araştırmacının bilgi ve olanakları etkin rol oynamaktadır (Aziz, 2014: 73).

Araştırmacılar sosyal gerçek hakkında doğru bilgiye ulaşmak isterler. Bu istek onların farklı araştırma yöntemleri kullanmalarıyla sonuçlanmıştır (Türnüklü, 2000: 543). Nitel yöntemin en temel özelliklerinden biri araştırılan olay, olgu ve konuları araştırmanın öznesi olan kişilerin bakış açılarıyla inceleyip insanların algı, düşünce ve davranışlarını anlamaya çalışmaktır (Ekiz, 2003: 27). Bu nedenle nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak zordur (Yıldırım ve Şimşek, 2016:41). Nitel araştırmada gözlem, görüşme (mülakat), doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Nitel araştırma, olayların ve algıların doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi olacak bir şekilde ortaya konulması için nitel bir sürecin olduğu araştırma olarak ifade edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 41). Ayrıca araştırma teknikleri içerisinde araştırmacıya ve katılımcıya esneklik ve derinlik sağlaması (Aziz, 2014: 85-86) çalışma da nitel araştırma yönteminin seçilmesinde etkili olmuştur.

Görüşme nitel araştırma yöntemleri arasından en sık tercih edilen veri toplama yöntemidir. İnsanların davranışlarının nedenleri veya herhangi bir konu hakkındaki görüş veya duygularını öğrenmek için en kullanışlı yöntem, kişinin kendisine gidilip ondan bilgi alınması şeklinde tanımlanmaktadır (Türnüklü, 2000: 544). Ayrıca görüşme belli bir konu hakkında bilgi toplamak amacıyla en az iki kişi arasında sözlü olarak yürütülen bir iletişim süreci olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 119). Görüşme, gündelik diyaloglardan farklı olarak daha dikkatli bir dinleme ve sorgulamayı gerektirir (Seggie ve Bayyurt, 2015: 46). Bir konu hakkında katılımcıya konuyla ilgili ayrıntılı sorular sorularak bilgi alınan görüşme türüne derinlemesine görüşme yani mülakat denilmektedir.

Bu araştırma verilen bilgilerden hareketle evliliğin ilk yılları olan bir ve beş yılları arasındaki boşanmış insanların neden boşandıklarını anlamayı ve konuyu derinlikli olarak incelemeyi konuya farklı açılardan bakabilmeyi ve derinlemesine bilgiye ulaşmayı amaç edindiği için nitel araştırma yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırma bulgularının sosyolojik analizi için araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Görüşme tekniğinin yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme şeklinde 3 türü vardır. Araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacının konu ile ilgili derinlemesine bilgi elde etmek için önceden hazırladığı belli konu başlıkları ya da sorularla görüşmeyi gerçekleştirmesidir. Ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek; iki uç arasında yer almaktadır (Karasar, 2013: 167-168). Ayrıca araştırmada bu tekniğin seçilmesinde araştırmacının, görüşmenin seyrine bağlı olarak farklı yan ya da alt sorular sorabilmesi, sorularda bazı değişiklikler yaparak katılımcının cevaplarını detaylandırmasını sağlayabilmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2013:34) ve araştırma grubu olarak daha az sayıdaki kişi ile daha geniş bir zamanda derinlemesine görüşmeler yaparak sorunun özünü kavrayıp açığa çıkarma imkânı sağlaması gibi nedenler belirleyici olmuştur (Yaman, 2014: 111).

Mülakat tekniğinde amaç, sosyal dünyadaki görünen birçok olgu, süreç ve ilişkinin özlerine inerek elde edilen bilgilerin özünü bütüncül bir şekilde kavramaktır. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların düşünce, görüş ve değerlendirmelerini bir araya getirerek veri oluşturabilmektir (Kümbetoğlu,2012: 72). Görüşme belli bir konu hakkında

bilgi toplamak amacıyla en az iki kişi arasında sözlü olarak yürütölen bir iletişim süreci olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2011: 119).

Araştırma bulguları ve yorumları aktarılırken katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış olup her bir kadın katılımcıya ‘‘K’’, erkek katılımcıya ise ‘‘E’’ sembolleri kullanılarak bir kod isim verilmiştir. Verilen kod isimleri katılımcıların aktardıkları ifadelerden sonra parantez içerisinde belirtilmiştir. Bunun yanında araştırmanın bulguları ortaya konulurken katılımcıların kendi ifadelerine bağlı kalınmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmada evliliğin ilk yıllarındaki boşanma fenomenini derinlemesine inceleyebilmek için nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik desene başvurulmuştur. Fenomenoloji alışmaları bireylerin bir olguyu nasıl betimledikleri, nasıl algıladıkları, olguyla ilgili olarak ne hissettikleri, olguyu nasıl anlamlandırdıkları üzerine odaklanmaktadır. Burada odaklanılan olgu bir ilişki, bir duygu, bir örgüt ya da bir kùltür de olabilmektedir (Patton, 2007: 104). Fenomenoloji araştırmaları nitel araştırmaların doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımaya ve anlamaya yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu desen olguları anlamak için hem pratik hem de teorik bağlamda önemli katkılar sağlamaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2013: 81). Fenomenolojik araştırmayla bir kavramla veya fenomen ile ilgili birkaç kişinin yaşamış olduğu deneyimlerinin ortak anlamları tanımlanmaktadır. Buradaki temel amaç herhangi bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir (Crewell, 2016: 77).

Fenomenoloji yaklaşımının temelinde tecrübeler ve kişisel deneyim bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle bu yaklaşımda araştırmacı bireylerin deneyimleri ile ilgilenir (Merriam, 2013: 24). Bireylerin olaylara yükledikleri anlamları, algılamaları ve olguyu kendi bakış açılarıyla nasıl ifade ettiklerini inceler. Buradaki amaç genelleme yapmaktan ziyade olgulardaki gerçekliği tanımlamaktır (Baş ve Akturan, 2008: 84-85). Fenomenolojik yaklaşımda nitel araştırmacılar fenomeni tanımlamakta daha sonra araştırmacılar fenomen ile ilgili deneyime sahip olan insanlardan veri toplamakta ve bütöen bu bireylerin deneyimlerinin özünü anlatan bütöncöl bir betimleme yaparak onların neyi nasıl deneyimlediklerini ortaya çıkarmaktan oluşmaktadır (Creswell, 2016: 77).

Boşanma içinde yaşanılan kùltürün ona atfettiği anlama göre bireyin zihninde şekillenmektedir. Boşanmaya yönelik düşünceler de bireylerin içinde büyüdükleri sosyal ortama göre şekillenmektedir. Evliliğin ilk yıllarındaki erken boşanmaya ilişkin

deneyimlerde bireylerin içinde yaşadıkları kültürün norm ve değerleri bağlamında belirli bir anlam kazanır. Bu çalışmada evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenleri ile ilgili bireysel deneyimlerin yanında boşanmaya ilişkin düşüncelere ve değerlere yer verilmiştir. Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak katılımcıların evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenleri ile ilgili deneyimleri, bu deneyimlerini nasıl yorumladıkları ve bu deneyimlere ne tür anlamlar yükledikleri göz önüne alınarak elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırma bulgularının sosyolojik analizi için araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanmış bir form kullanılmıştır. Form katılımcıların sosyodemografik bilgilerini edinmeye yönelik sorular ve araştırılan konu hakkında derinlemesine bilgi edinmeye yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Hazırlanan görüşme formunun araştırmanın amacına yönelik olabilmesi için ilgili literatür taranmıştır. Alanında uzman kişilerden görüşme formundaki soruların araştırmanın konusunu kapsayıp kapsamadığı, açık ve anlaşılır olup olmadığı konusunda uzman görüşü alınmıştır. Böylelikle araştırma sorularının kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca uzman eşliğinde hazırlanan görüşme formu etik kurul onayından geçirilmiştir.

Katılımcılarda ilk etapta oluşabilecek rahatsızlık hissini azaltmak için giriş kısmında karşı tarafı görüşmeye ısındırmak ve muhabatı tanımak adına kişinin kendisini tanıtıcı sorular yer almaktadır. Sonrasında sırasıyla evlilik öncesi tanışma süreci, evlenme süreci ve boşanma sürecini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. (Ek1.) Araştırma ve görüşme sorusunun ayrıştırılması, sınırlı sayıda temel soru ardından sonda ve takip soruları yöneltmesi, tek katmanlı ve odaklı sorular oluşturulması, soruların anlaşılır ve yanıtlanabilir kılınması açısından önemlidir. Hazırlanmış olan soru formunda yer alan soruların katılımcılar tarafından daha iyi anlaşılması için araştırma sonda sorularla da desteklenmiştir. Görüşmecinin temel sorular ardından katılımcıya yönelttiği sonda soruları “ayrıntı, açıklama ve aydınlatma amaçlı” olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 141). Takip sorularının tamamı görüşme kılavuzunda yazılamayabilir; sonda ve takip soruları mülakatın akışında esnek olarak eklenerek görüşme devam ettirilmiştir. Bu sayede evliliğin ilk yıllarında boşanmış bireylerin boşanma nedenleri ve boşanmaya yönelik deneyimleri, duyguları, düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Evren, araştırmacının hakkında bir şeyler öğrenmek isteyerek ilgilendiği geniş insan topluluklarını, olayları veya grupları karşılayan bir kavramdır (Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015:87). Kısacası incelenmek istenen olayların, olguların veya nesnelerin tümü evren olarak nitelendirilebilir. Bunun yanında örneklem ise araştırmacının belli bir evrenden sınırlı sayıda olacak şekilde seçerek aldığı birey, nesne, olay veya olgu olarak tanımlanmıştır (Topsever, 199: 61). Ayrıca örneklem evrenden belli kurallara göre seçilen, seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen ve bu noktada araştırmanın üzerinde yapıldığı küçük bir küme olarak da ifade edilmiştir (Karasar, 2002: 15). Çalışma evreni ise somut, araştırmacının doğrudan ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş bildirebileceği ulaşılabilen bir evrendir (Karasar, 2002: 110).

Araştırma 2021-2023 yılları arasında Bursa ilinde yapılmıştır. Araştırmanın evreni Bursa'da yaşayan evliliğinin ilk yıllarında boşanmış olan bireylerdir. Bursa Türkiye'nin Batı bölgesinde yer alan kültürel sosyal ve demokratik açıdan ayırt edici özelliklere sahip iller arasındadır. Ayrıca almış olduğu iç ve dış göçlerle yüksek kültürel çeşitliliğe sahiptir. Bunun yanı sıra oldukça kozmopolit bir demografik yapısı bulunmaktadır. Üç milyonu aşkın nüfus yoğunluğu ile Türkiye'nin 4. büyük kenti olma özelliğindedir. Ayrıca TÜİK verilerine göre istatistikî bölge sıralamasında boşanma oranlarının özellikle evliliğin ilk yıllarındaki boşanma oranlarının yüksek seyrettiği bir il olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022). Bu bağlamda araştırmanın konusu ile uyumlu olması nedeniyle çalışmanın evrenini oluşturması açısından Bursa ili anlamlı ve önemli bir yere sahiptir.

2. ÇALIŞMA GRUBU

Fenomenolojik araştırmalar için veri kaynakları, odaklanılan fenomeni doğrudan deneyimleyen ve deneyimlerini ifade edebilen birey ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 74). Bu çalışma içinde araştırma grubu belirlenirken boşanma deneyimini yaşamış kişiler seçilmiştir. Seçim işlemi için nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örneklem yönteminden yararlanılmıştır. Amaçlı örneklem belli bir amaçla veya odaklanılan konuyla ilgili olarak örneklemenin önceden belirlenmesi anlamına gelmektedir (Punch, 2005: 183). Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu evlilik süresi bir ile beş yıl arasında olan evliliğinin ilk yıllarında boşanmış olan on beş katılımcı oluşturmuştur. Araştırmanın amacına dayalı olarak katılımcıların bir ile beş yıl arası evlilik sürelerinin

olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçütü sağlayan gönüllü katılımcılar ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örneklem türlerinden kartopu örneklemeinden yararlanılmıştır. Kartopu örneklemei görüşmenin başlangıcında ulaşılan katılımcılardan bir veya birkaçı ile görüşülür. Görüşülen katılımcılardan araştırmadaki kriterlere uyan başka bir katılımcının ismi istenir. Bu noktada gelen isimlerle kurulan bağlantılar temelinde oluşturulan bir örneklem türü olarak ifade edilmektedir (Gray, 2006: 126; Neuman, 2007: 325).

Çalışmada araştırmanın başlangıcında ulaşılan katılımcılardan tanıdıkları başka katılımcıların iletişim numaraları istenmiş olup, elde edilen iletişim numaraları ile diğer katılımcılarla iletişime geçilip onlar da araştırmaya dâhil edilmiştir.

3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu sürecin ilk aşaması araştırma sorularının hazırlanmasıdır. Bunun için ilk olarak ilgili literatür taranarak yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan bir soru formu oluşturulmuştur. Görüşmeler bu soru formuna dayalı olarak da yapılmıştır. Katılımcılara görüşmeyi olumsuz olarak etkileyecek ses ve gürültüden uzak bir yer ayarlanmıştır. Katılımcı ve araştırmacı dışında kimsenin olmadığı, bir başkası tarafından görüşmenin bölünmeyeceği şekilde ayarlanan ortamda belirlenen tarih ve saatte görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ilk olarak katılımcıya kendini tanıtarak çalışmanın amacından bahsetmiştir. Yapılan tez çalışmasının bağlı olunan üniversitedeki öğretim üyesi danışmanlığında yürütüldüğü belirtilmiştir. Görüşmenin öncesinde katılımcılar ile kısa bir sohbet edilerek hem katılımcıların görüşme için rahatlaması hem de araştırmacı ile güven ilişkisinin oluşturulması sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmenin yaklaşık olarak ne kadar sürebileceği hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmeler ortalama 40- 60 dakika aralığında sürmüştür. Görüşme esnasında katılımcıların rızası alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazıyla kaydedilen görüşmeler araştırmacı açısından önemli kolaylıklar sağlamıştır. Araştırmacının not alma sorununu büyük ölçüde ortadan kaldırdığı için araştırmacının dinleme ve soru sorma işini daha etkili bir şekilde yerine getirmesine imkân sağlamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 175). Bununla ilgili onay veren kişilerle ses kayıt cihazıyla; ses kayıt cihazının kullanımından tedirgin olanlarla ise görüşmeler yazarak not alacak şekilde kayda alınmıştır. Katılımcılara görüşmeden elde edilen bilgilerin bilimsel araştırma amacı dışında kullanılmayacağı, isimlerinin gizli tutulacağı ve arzu etmedikleri bilgilerin çalışmada kullanılmayacağı hakkında güvence verilmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarını gösteren gönüllü onam formu

imzalatılmıştır. Görüşmenin rahat bir ortamda yapılmasına, sohbet havasında geçmesine dikkat edilmiştir. Katılımcıların tedirgin olmamaları için gereken özen gösterilmiştir.

4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırmadan elde edilen verilerin analiz ve yorumlanmasında içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. İçerik analizinde amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve temalara ulaşmaktır. Başka bir ifadeyle içerik analizi temaları, kalıpları, anlamları ve önyargıları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin sistematik olarak dikkatlice ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve yorumlanmasıdır. (Berk ve Luna, 2015: 380). İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Temelde yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya getirerek bunları anlamlı bir hale getirerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259).

İçerik analizinin temel amacı elde edilen verilerden yola çıkarak ilgili verileri açıklayacak kavram ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). İçerik analizi verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde sırasıyla bu dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 228-240). Bu doğrultuda çalışmadan elde edilen verilerin analizinde dört aşama izlenmiştir. Bu aşamalardan ilki olan verilerin kodlanması aşamasında nitel veri çözümlemesi yapılabilmesi için öncelikle nitel veri setine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için yapılan görüşmelerde ses kaydına alınmış olan katılımcıların ifadeleri baştan sona dinlenmiştir. Bu kayıtlar araştırmacı tarafından hiç değiştirilmeden kelimesi kelimesine deşifre edilerek yazılı bir döküman haline getirilmiştir. Sözcük sayısı 34.682 olarak belirlenen görüşme içerikli doküman da her bir katılımcının görüşmesi ayrı ayrı dosyalanmıştır. Araştırmacı her bir soru için katılımcıların verdikleri cevapları alt alta yazarak her sorunun yanıtını bir araya getirmiştir. Daha sonra açık uçlu her bir soru için araştırmacı, katılımcıların verdikleri cevaplardaki benzer ifadeleri bir araya getirerek kodlar oluşturmuştur. Kodlama niteliksel çözümlemede ilk adımdır ve sonraki için temel oluşturur (Punch, 2016: 193). Kodlamada verilerde sıklıkla tekrarlanan temalar saptanarak benzer anlamlara sahip veriler aynı kodlar altına yerleştirilir (Kümbetoğlu, 2015: 155). Bu işlemle yani veriler kodlanırken ham veriler kavramsal kategorilere ayırır ve araştırmacı temalar veya kavramlar yaratır. Bu sayede kodlama işlemi araştırmacıyı ham verilerin ayrıntılarından kurtarır. Burada kodlayıcının yaptığı kodlamaların ne derece güvenilir olduğu önem arz eder. Kodlayıcı

güvenirliği için Bilgin, farklı araştırmacıların aynı metni aynı şekilde kodlamaları ile kodlayıcı güvenirliğinin sağlanabileceğini belirtmiştir (Bilgin, 2014: 16). Güvenirlik için farklı kodlayıcılardan fikir alışverişinde bulunulmuştur. Analizin ikinci aşamasında ise temalar bulunmuştur. Bu aşama kodların bir araya getirilip ilk kategorilerin oluşturulduğu aşamadır. Burada kategori oluşturulurken kategorilerin ayırt edici olması, homojen olması, objektif olması ve araştırmanın amacına uygun olup anlamlı bir nitelik taşması gibi bazı özelliklerine dikkat edilmelidir (Bilgin, 2014: 12). Bu aşamada katılımcıların cevaplarından yola çıkarak oluşturulan kodlara göre alt ve üst temalar oluşturulmuştur. Kod ve kategorileştirme, araştırmacıya bütün bir veri yığını içinden uygun veriyi ayırıp seçebilme imkânı verir. Böylelikle kavramsal kategoriler arasında daha rahat bağlar kurulabilir, karşılaştırmalar yapılabilir ve hangi veri grubunun daha anlamlı olduğu görülebilir (Kümbetoğlu, 2015: 155). Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması olan üçüncü aşamada veriler, anlaşılır bir dille yazılarak yorumlanmaya çalışılır. Araştırmada kullanılan veri toplama tekniğinin geçerliliği toplanan verilerin araştırmanın amacına uygun olacak bir biçimde yorumlamayı gerektirir (Bilgin, 2014: 16). Son aşama bulguların yorumlanmasıdır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda bulgu olarak elde edilen ve sunulan veriler araştırmacı tarafından anlamlandırılıp, yorumlanarak araştırmanın sonuçları olarak düzenlenmiştir. Verilere dayalı olarak araştırmanın amaçları doğrultusunda ortaya çıkarılan kodlar ve kodlardan elde edilen temalar araştırmacı tarafından özetlenmiştir. Verilere anlam kazandırılmış, bulgular arasındaki ilişkilere değinilmiş, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarılarak sunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde yapılan araştırma verilerinden elde edilen bulgular aktarılmaktadır. Buradan hareketle evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenlerini ortaya koymayı amaçlayan araştırmanın bulguları, evliliğinin ilk yıllarında boşanma deneyimi yaşamış katılımcılarla yapılan görüşmeler yoluyla belirlenen 3 kategori, 9 ana tema ve onların belli başlı alt temalarından oluşturulmuş olup bu bağlamda değerlendirilecektir. Böylece ilk olarak çiftlerin evlilik sürecine ilişkin olarak aktardıkları bilgilerin yer aldığı evlilik süreci kategorisi ardından evlilik sonrası süreç ve boşanma süreci hakkındaki deneyimleri ele alınacaktır.

Evliliğin ilk yıllarındaki erken boşanma olgusunu ve nedenlerini ortaya koymak üzere yapılan görüşmeler sonucunda görüşme formunda ilk araştırılan kısım olan sosyodemografik özellikler katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda tablolaştırılmıştır. Tabloda belirlendiği üzere araştırmaya katılan katılımcıların evlenme şekilleri incelendiğinde 9 katılımcının tanışarak diğer 4 katılımcı ise tanıştırlarak evlendiği, son 2 katılımcının ise görücü usulü evliliği tercih ettiği görülmüştür. Yapılan evliliklerin 8'i evlilik kararlarını bireysel olarak almış aile onayına gitmemiş, aileleri karşı olsa bile evlilik kararını almışlardır. Diğer 7 katılımcıdan 1'i hariç diğerleri kendileri karar vermelerinin yanında ailelerinin onayını alarak evlenmişlerdir. Katılımcıların eğitim durumu elde edilen verilere göre farklılık göstermektedir. Lisans (10), ön lisans (2), lise (1), ortaokul (2) kişi olduğu en fazla yoğunluğun lisans mezunlarında olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmadaki görüşme kayıtlarından katılan kadın katılımcıların 7'sinin aktif çalışma hayatı bulunurken, sadece 3 katılımcının evlendiği esnada çalışmadığı ama hepsinin bir iş deneyimi bulunduğu, istedikleri vakit iş bulup çalışabildiği anlaşılmıştır. Evlilik yaşları ile ilgili verilere göre en fazla tercih edilmiş olan evlilik yaşı 20'li yaşların başında gerçekleşmiştir. Katılımcıların ikisi 23 yaşında, 2 si 21 ve 2 si de 24 yaşlarında, 1 kişi ise 26 yaşında evlenmişlerdir. Diğer katılımcıların ortalama evlilik yaşları 32-38 arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların boşanma nedenleri incelendiğinde ise 5 katılımcının sadakatsizlik sonucu boşandığı tespit edilmiştir. Bunlardan 4'ü kocaları tarafından aldatıldığı, sadece 1 kadın katılımcının eşini aldattığı görülmüştür. İkinci olarak en fazla çıkan nedenlerden

kumar (2), kök aile (2), ilgisizlik (2), rol paylaşımı (2) olarak belirtilmiştir. Bu nedenlerin yanında hastalık (1) ve cinsel tercih farklılığı (1) sayılan diğer nedenler arasındadır. Evlilik sürecine ilişkin olarak ise 7.ay (1), 10. Ay (1), 1. Yıl (3), 1,5. Yıl (1), 3. Yıl (2), 4. Yıl (2), 5.yıl (5) olarak görülmüştür. Doğum yeri olarak 8 katılımcı Bursa'da doğup büyüdüklerini söylerken diğer 7 katılımcı farklı yerlerde doğmuş olmalarına karşın yaşamlarının büyük bir bölümünü Bursa'da geçirmişlerdir.

Tablo 6. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri

1.	K_1	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Sekreter-Tesisatçı	1,5 Yıl	Ortaokul-Lise	39-28	Sadakatsizlik	Bekâr	Bursa
2.	K_2	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Öğretmen- Öğretmen	3 Yıl	Lisans-Lisans	32-35	Kumar	2.Evliliğinden bekâr	Bursa
3.	K_3	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Muhasebeci-Eczane kalfası	3 Yıl	Ön Lisans-Lise	21-26	İlgisizlik	Bekâr	Bursa
4	K_4	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Psikolog-İş adamı	5 Yıl	Lisans-Lise	26-33	Sadakatsizlik	3. Evlilik	Bursa
5.	K_5	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Bankacı-Satış müdürü	7 Ay	Lisans-Lisans	38-38	Cinsel tercih Farklılığı	Bekâr	Gaziantep
6.	E_1	Erkek	Tanıştirilerek Kendi kararı ve aile onayı	Öğretmen- Öğretmen	5 Yıl	Lisans-Lisans	24-22	Kök Aile	2. Evlilik	Balıkesir
7.	E_2	Erkek	Tanıştirilerek Kendi kararı ve aile onayı	Ücretli Öğretmen-Hemşire	1 Yıl	Lisans-Lisans	38-37	Hastalık	2. Evlilik	Bulgaristan
8.	E_3	Erkek	Görücü usulü aile kararı	Şoför-Ev hanımı	5 Yıl	Lise terk-Ortaokul	23-16	İlgisizlik	2.Evliliğinden bekâr	Bursa
9.	E_4	Erkek	Tanıştirilerek Kendi kararı ve aile onayı	Kasiyer- Satış temsilcisi	1 Yıl	Lisans-Lisans	24-23	Sadakatsizlik	Bekâr	Sivas
10.	E_5	Erkek	Tanıştirilerek Kendi kararı ve aile onayı	Mühendis-Doktor	1 Yıl	Lisans-Lisans	34-26	Kök Aile	Bekâr	Bursa
11.	E_6	Erkek	Tanışarak Kendi kararı ve aile onayı	Memur-Ev hanımı	4 Yıl	Lisans-Lise	32-27	Sadakatsizlik	2. Evlilik	Bursa
12.	K_6	Kadın	Tanışarak Bireysel karar	Ev hanımı-Fabrika çalışanı	4 Yıl	Ön lisans-Ortaokul	21-28	Kumar	Bekâr	Kars
13.	K_7	Kadın	Tanışarak Kendi kararı ve aile onayı	Satış Elemanı-Satış Elemanı	5 Yıl	Lise-Ortaokul	22-25	Sadakatsizlik	Bekâr	Bursa
14.	K_8	Kadın	Tanışarak- Bireysel karar	Öğretmen-Mühendis	5 Yıl	Lisans-Lisans	23-29	Rol paylaşımı	Bekâr	Zonguldak
15.	K_9	Kadın	Görücü usulü Bireysel karar	Radio TV-Yazar	10 Ay	Lisans-Lisans	34-51	Rol paylaşımı	2.Evliliğinden bekâr	Hatay

2. EVLİLİK SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın temel amacı olan evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenlerinin analiz edilmesi için ilk olarak katılımcıların nasıl bir evlilik tercihleri ve kararları olmuştur konusu irdelenmeye çalışılmıştır. Katılımcılara evlenme yaşı, eşinizi kendiniz mi seçtiniz, kendiniz seçtiyseniz aileniz bu seçimi nasıl değerlendirdi? soruları sorulmuş ve alınan cevaplar doğrultusunda evlilik biçimi ve kararına ilişkin tercihler, evlilik bilinci ve beklentileri ve evlilik yaşı ile ilgili izlenimler temalarıyla incelenmiştir. Katılımcıların evlilik sürecine ilişkin olarak sorulmuş olan sorulara verilen yanıtlardan oluşturulan temalar tercih edilen cevabın sıklığına göre sırasıyla şu şekildedir.

2.1.EVLİLİK BİÇİMİ VE KARARINA İLİŞKİN TERCİHLER

Evliliği başlatan ve en önemli kararlardan biri olan eş seçimi ve kararın alınışındaki tercihleri ile ilgili katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre oluşturulan temalar sıklıklarına göre: Görücü usulü / Bireysel karar ile (f: 1), Görücü usulü /aile kararı ve onayı ile (f: 1) Tanışarak/ Bireysel karar ile (f: 6), Tanıştırılarak /kendi kararı ve aile onayı (f: 7) şekilde olmuştur.

Tablo 7. Evlilik Biçimi ve Kararına İlişkin Tercihler Teması ve Alt Temaları

Görücü usulü bireysel karar
Görücü usulü aile onayı
Tanışarak bireysel karar
Tanıştırılarak kendi kararı ve aile onayı

Katılımcıların çoğunluğu kendi kararlarıyla tanıştırılarak ya da tanışarak evlenmişlerdir. Bunun yanında her ne kadar kendi kararlarını vermiş olan katılımcılarla aralarında az bir fark olsa da aile onayını göz ardı etmemiş katılımcılar çoğunluktadır.

Türkiye'de eş seçimi ile ilgili olarak iki önemli yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan birincisi anlaşılarak, tanışarak evlenmedir. Evlenecek kişilerin kendi aralarında anlaşır eşlerini seçtikten sonra karar verip, ailenin onayını almaları şeklinde yapılan evliliklerdir. İkinci olarak ise görücü usulü evlilik olarak isimlendirilen evlenecek çiftleri ailelerin seçmesi şeklinde yapılan evliliklerdir (Özgüven, 2010: 40). Bunun yanında diğer eş seçimi ise günümüz evliliklerinde sıkça rastlanılan tanışarak bireysel karar verme ile yapılan evliliklerdir. Bu evlilikler ailenin onay vermemesi durumun da ya da bireyin kendi hayatı ve kendi tercihinin olması istemiyle hem ailenin karışmak istemediği hem de çocuğun onaya gerek duymadığı durumlarda yapılmaktadır. Görücü usulü evlilikler her ne kadar günümüz koşullarında azalmış olduğu düşünülse de

durumun öyle olmadığı görülmektedir. TÜİK in 2021 yılı aile yapısı araştırmasına göre Türkiye'deki evliliklerin %56.8'i görücü usulü ile gerçekleşmiştir. Katılımcıların eş seçimi ve evlilik kararına ilişkin cevaplarından bakıldığında TÜİK verilerinde ortaya konulan bilgiler ile benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Eşimle sosyal medya üzerinden kendimiz tanıştık. Evlilik kararını ben verdim, eşimi ben seçmiş oldum. Ailemden kimse eşime karşı değildi ama genel anlamda evliliğe karşıydılar. İşte daha küçüksün, okulunu oku, meslek sahibi ol, işe gir dediler. Annem de, ağabeyim de, babam da hepsi çok erken olduğunu söylediler çok erken buldular. Ama ben hayır benim kararım bu deyince tamam demek durumunda kaldılar. Öyle onay vermediler ama engel de olmadılar (K_6).

Kimse bizi tanıştırmadı biz kendimiz birbirimizi bulduk. Âşık olduk. Benim okulum vardı onun ise askerliği. Bunları bitirdik sonra evlendik. Ailem bana evlen de demediler, evlenme de. Sen istiyorsan okey dediler (K_3).

Eşimle tanıştığımız da ben 22 yaşındaydım, üniversiteyi yeni bitirmiştım. Oysa 29 yaşındaydı. Biz pazarda alışveriş yaparken tanıştık. Âşık olduk.4 Yıl falan çıktık. Eşimi çok sevdim ve severek evlendim. Üstelik eşimi kendim seçtim. Ailemin herhangi bir etkisi olmadı. Senin kararın dediler (K_4).

Arkadaş aracılığıyla tanıştım âşık oldum. 6 Ay içinde tanışıp nişanlandım. Eşimi O süre içerisinde tanıdığımı inandığım için de evlilik kararını aldım. Biz evleneceğiz diye çıktık karşılarına. Ailem kararına saygı duydu herhangi bir olumsuz tepkileri olmadı (K_2).

Günümüzde eş seçiminde artık ailenin etkisinin azalmaya başladığı ayrıca ailelerin evlenecek çocuklarının kararlarına müdahale etme noktasında eskisi kadar etkili olmadıkları görülmüştür. Bu durum hem ailelerin eskiye oranla evlilik kararına pek müdahil olmak istememelerinden hem de çocukların kendi hayat arkadaşlarını kendilerinin seçmesi, ne olursa olsun kendi bireysel kararlarını kendilerinin almak istemelerinden kaynaklana bilmektedir.

Ayrıca çiftler ailelerinin verdiği kararda onların yanında oldukları ve seçecekleri kişinin doğru kişi olup olmadığını ailelerinin onayıyla görmek istedikleri gerçeği de hala devam etmektedir. Katılımcılar bunu şöyle ifade etmektedirler.

Ben 24 yaşındaydım üniversiteyi bitirdikten sonra aynı yere atanmıştık, ilk tayin yerimiz olan Diyarbakır'da tanıştık. O da öğretmendi. Bir arkadaş vesilesiyle tanıştık,

birbirimizi beğendik, sevdik, âşık olduk. 3 Ay gibi bir süre çıktık, anlaştık. Konuyu ailelerimize açtık. Daha sonra ailelerimizi de uygun bulunca 5 ay içinde evlendik (E_1).

Eşimle bizi bir arkadaşımız tanıştırdı. Bizimkisi bir aşk evliliği değildi. İleri bir yaşta aşkı çok aramıyorsunuz, karakter ve uyuma daha çok bakıyorsunuz. Ben de ona baktım iyi bir işi vardı, kültürlerimiz benziyordu, eee iyi biriydi de hem ailemle de çok iyi geçiniyorlardı hatta onlar benden çok istiyorlardı diyebilirim. Ailemin de olumlu karşılaması ile ben de kararımı verdim ve bir mantık evliliği yaptım. Eşimi seviyordum fakat ona âşık değildim (E_5).

Ben 19 yaşındaydım eşimle aynı iş yerinde çalışıyorduk. İki yıl çalıştık sonra sevdim âşık oldum ve evlendim. Eşimi kendim seçtim. Başarıyla buldum. Ailem tanıyordu bir şey demedi. Herkes destekledi (K_7).

TÜİK in 2021 yılı aile yapısı araştırmasına göre evlilik deneyimi olan bireylerin yani evli, eşi ölmüş ve boşanmış bireyler ile birden fazla evlilik yapmış olanların son evliliği dikkate alınarak eş seçimini nasıl yaptıkları incelendiğinde, bireylerin öğrenim durumu yükseldikçe kendi kararıyla evlenenlerin sayısının arttığı, görücü usulü ile evlenenlerin sayısının ise azaldığı görülmüştür. Yapılan çalışma da tablo 1. deki bulgular TÜİK'in bulgularıyla uyumlu olduğu görülmüştür (AYP, 2021). Tanışıp anlaşılarak evlenme büyük şehirlerde ve özellikle eğitim seviyesinin yüksek olduğu çevrelerde yaygın olan bir evlenme çeşididir (Sezen, 2005: 193). Evlilik çiftlerin tanışması ile başlamaktadır. Evlilik öncesi süreç evliliğin gidişatı ve yönü konusunda belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle evlilik öncesi süreç evliliği de etkilemektedir. Birbirini severek tanımaya çalışan ve birbirini tercih eden bir çiftin evlilikleri ile birbirlerini tanımayıp tercih etmedikleri biriyle yapılan bir evlilik arasında büyük farklar olacaktır. Buradan hareketle çalışmanın bu aşamasında çiftlerin evlilik biçimlerinin evlilik doyumlarına yani evlilikteki mutlulukları ve boşanmaları üzerindeki etkisi irdelenmek istenmiştir. Görülmüştür ki evlilik öncesi süreç içinde değerlendirdiğimiz eş seçimi evliliğin devamı için önemli olmakla beraber, tek başına bir evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için yetersiz ve eksik bir veridir.

2.2.EVLİLİK BİLİNCİ VE BEKLENTİLERİ

Bu kategoride boşanmış bireylerin evlenmeden önce evliliğe yönelik nasıl bir farkındalıkta oldukları, evlilik yaparken nasıl bir durumun içerisine gireceklerinin evliliğin sorumluluklarının farkında olup olmadıkları ve evlilik beklentileri anlaşılmak

istenmiştir. Verilen cevaplara göre oluşturulan **evlilik bilinci ve beklentileri** teması huzur ve mutluluk (f: 3), beklentim yok (f: 8), saygı-sevgi (f: 10), anlayış ve empati (f: 3) şeklinde olmuştur.

Tablo 8. Evlilik Bilinci ve Beklentileri Teması ve Alt Temaları

Saygı-sevgi, Beklentim yok Anlayış ve empati Huzur ve mutluluk

En sık tekrar eden saygı ve sevgi teması olmuştur. Her iki duygusal ifade evliliklerdeki duygusal desteğin önemini vurgulamaktadır.

Bir evlilikte saygı ise kesinlikle olmalı. Zaten saygı olduktan sonra başka kurallara gerek kalmıyor. O saygı çerçevesinde insan neyi yapması gerektiğini bilebiliyor. Saygı bir evlilikte en temel şey. Tabi yanında sevgiyle (E_2).

Maddi sebeplerden yakının çok vardır; ama bence maddi sebepler aşılabılır. Bence tamamen saygı ve sevgi aşktan ziyade saygı, sevgi ve empati olduktan sonra yürümemesi için hiçbir engel yok yani (E_5).

Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde evliliğe atfedilen anlamların geleneksel anlamlardan farklılaştığı görülmektedir. Evliliğe atfedilen anlamlarda saygı ve sevgi vurgusu çocuk sahibi olma, neslin devam ettirilmesi gibi geleneksel anlamlardan uzaklaşıldığını göstermektedir. Artık evlilik çiftlerin sembolik anlamlar yüklediği bir birliktelik olarak düşünülmektedir. Sevgi, saygı çerçevesinde kurulması beklenen evlilik artık çiftlerin duygusal tatmin bekledikleri bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde belirtildiği gibi evlilik, çiftlerin birbirlerine karşı yükledikleri sorumluluklar çerçevesinden daha çok aşk, saygı ve sevgi gibi romantik ilişkilerin en üst düzeyde sürdüğü sembolik anlamlar içeren bir birliktelik şeklinde algılandığını göstermektedir.

Verilen cevaplar arasında en sık tekrar edilen diğer ve önemli bir tema da beklentim yok (f: 6) teması olmuştur. Bu tema yapılan evlilikle ilgili bakış açısını vermesi bakımından önemlidir.

Vallahi evlilik hakkında pek bir bilgim yoktu. Sadece geçimsiz insanları biliyordum bir de çok mutlu insanları biliyordum. İkisi arasında pek bir yorum

yapmadım. Ben de kendimce mutlu olacağıma inanıyordum. Seviyordum çünkü hiçbir beklenti içinde olmadım. (K_1).

Cahillik olduğu için çok bir beklenti içine girmemiştim işte herkes evleniyor herkesin annesi babası gibi kendine ait bir evi oluyor, ileride bir gün çocuk sahibi olunuyor, yeniliyor içiliyor çalışılıyor hep böyle klasik bir evlilik fikri vardı. Evlilik buydu. Çünkü anne babamızdan öyle gördük. Bir bilinç yoktu (E_3).

Bir beklentim yoktu. Yoksa karşı taraftan maddi bir beklentim yoktu. Hayatım boyunca da olmadı. Onu sevdiğim için ne kadar kavga etsek de düzeltirim ben onu diyordum. Her şey zamanla rayına girer diye evlendim. Yani tamamen duygusal şu an olsa yaşanmışlık olduğu için şöyle isterim, şu olsun, şu olmasın derim. Ama o zaman yaş 20 akıl yok. Çocuk yani ne olacak. O nedenle de duygusallıkla hareket ediyorsun (K_3).

Katılımcıların herhangi bir beklenti içinde olmamaları onların yeteri düzeyde bir evlilik bilincine sahip olmadıklarını düşündürmektedir. Katılımcılar evlilik deneyimi sonrası bu eksikliklerinin farkına daha iyi varmışlardı. Bunu da genellikle yaşa bağlamışlardır. Örneğin katılımcılardan K_2 bunu şöyle ifade etmiştir. Maddi açıdan pek bir beklentim yoktu. Eşimle beklentilerimizi hiç konuşmadık çünkü 26 yaşında olmama rağmen çok cahillik varmış. Bu konular için aslında yaş da çok kriter değil. İnsan kendini tanımadan, kendinin farkına varmadan evlenmemeli. Bu anlamda kendimi çok geliştiremediğimi düşünüyorum. Ne isteyip istemediğimi bilmediğim bir dönemdi. Kendimi çok iyi tanımamışım. Eğer kendimi tanıyor olsaymışım o dönemde o evliliği yapmazdım. Bana uygun bir karakter değildi aynı şeylerden keyif almıyorduk, ortak noktalarımız pek yoktu. İşte seviyorsun eee bir cahillikte var her şey tozpembe öyle çok da kendimin farkına vararak yaptığım bir evlilik değildi. O bilinçte değildim yani. Bir evlilikte şimdiki beklentilerimi sorsan şu an kesinlikle kültürlerin uyuşmasından, aynı şeylerden keyif almanın gerektiğinden bir sürü şey sayabilirim. O an bu algıda değildim ama. Öyle işte körü körüne evleniyor muyuz evleniyoruz. Eee işte biraz da sevgi var seviyorum da tamam daha ne olsun ki. İkimizin evlilik beklentilerimiz meğerse çok farklıymış. (K_2)

21 yaşında olduğum için işte çok aşırı tozpembe güllük gülistanlık bir hayat işte eşimle gezeceğiz, tozacağız, istediğimiz saatte evimize geleceğiz, istediğimiz saatte evimizden çıkacağız, öyle çok tartışmayacağız güzel bir hayatımız olacak diyordum. Ama çok cahilmişim öyle bir hayat yok. Çok bilincinde değildim o zaman. Marketten ekmek alır gibi evlenelim mi dedi ben de olur evlenelim dedim. Yani oturup da öyle günlerce ben

evlenmeli miyim bu evliliği yürütebilir miyim sorumluluklarım neler olacak diye düşünmedim hiç. Tamam, olur dedim direkt ve öyle de evlendim (K_6).

Katılımcıların burada kullandıkları cahillik tanımlaması okul düzeyindeki bir eğitimden ziyade hayata karşı tecrübesiz ve deneyimsiz olduklarıyla ilgili bir tanımlama olduğu görülmüştür.

Ayrıca bazı katılımcılar ise evliliği flört dönemi gibi olacağını söyleyerek evliliğin sorumluluk ve yükümlülüklerini bilmediklerini dile getirmiştir. Evliliği gezmek tozmak eğlenmek olarak ifade etmişlerdir. *Evliliğin evlilik tarzında olan bir şey olduğunu bilmiyordum daha çok flört tarzında ilerleyen bir şey diye bekliyor ve düşünüyordum. Başka hiçbir fikrim yoktu. İşte gezeyim, tozayım, yiyeyim, içeyim, eğleneyim o kafadaydım. Eşimle evlilik üzerine konuşmuyorduk. Tatile gidelim vesaire konuşuyorduk. Ama öyle işte çocuğumuz olsun, ev alalım, arabamız olsun öyle şeyleri konuşmuyorduk hiç. Beklentilerimi eşimle konuşmadım o kafada değildik çünkü hiç o alana kafa yormadım bilmiyorum (K_8).*

Yine bazı katılımcılar tarafından dile getirilmiş olan huzur ve mutluluk ise evlilikteki duygusal doyum açısından önemlidir. Kadın ve erkek katılımcılar tarafından belirtilen ortak bir ifadedir.

Sadece mutluluk ve huzur istiyordum (K_3).

Valla işte huzur mutluluk olduktan sonra gerisi gelir (E_5).

Bir parça huzur ve mutluluktu (E_3).

Bu alt temaların yanı sıra **katılımcıların** evlilik tanımlarının birçoğu evlilik bilinciyle paralel olduğunu görülmektedir. Genel kanı herkesin yaptığı gibi benim de yapmam gereken bir şey şeklinde olduğudur. Bu durumu katılımcılar aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

O yola girmişsin ya bir kere o yolda ilerlemen gerekiyormuş gibi geliyordu insana. Aslında biz çok tartışıyorduk ama o benim bir görevimmiş gibi. Evleneceğim ben o görevi yerine getirecekmişim gibi düşündüm hep (K_3).

Evlilik deyince aklıma evlenilmeli toplumsal bir gelenek gibi işte seviyorum tamam bu olmalı yani gibi. Gerçek anlamda bir evlilik bilincim yoktu (K_8).

İşte herkes evleniyor herkesin annesi babası gibi kendine ait bir evi oluyor, ileride bir gün çocuk sahibi olunuyor, yeniliyor içiliyor çalışılıyor hep böyle klasik bir evlilik fikri vardı. Evlilik buydu (E_3).

Bazı katılımcılar ise aileden ayrılıp özgür bir ortama gireceğini düşünmüştür. Bu düşüncesini şöyle ifade etmiştir. *Evlilik deyince herkes gibi ben de böyle ne bileyim rahatlık, özgürlük aklıma geliyor. Sonuçta belli bir yaşa kadar ailenle yaşamışsın aileden kopup, ayrılıp özgür oluyorsun. Bir nevi bağımsızlığını ilan etmek gibi böyle daha özgür istediğin yere gitmek, kimseye hesap vermemek bu tip bir şey hayal ediyordum. Ama tam tersi oldu. Maç izlemeye bile gidemiyordum, sorun oluyordu (E_5).*

Toplumun en küçük yapısı olan aile kurumunun korunması, evliliklerin sağlıklı ve güçlü bir şekilde yürütülmesi gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan önemlidir. Çiftlerin daha sağlıklı bir aile yapısı oluşturabilmeleri, evlilik yaşamıyla birlikte kendilerini bekleyen rol, sorumluluk ve değişikliklerin farkında olmaları evliliklerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için önemlidir (İlhan ve Işık, 2019: 1441).

2.3.EVLİLİK YAŞI İLE İLGİLİ İZLENİMLER

Evlilik yaşı evlenme kararını ya da evliliği etkileyen çok önemli bir faktör olduğu için çalışmada evlilik yaşı ile ilgili izlenimler çok erken (f: 6), zamanında (f: 5), geç kalınmış (f: 4) şeklindeki temalarla boşanma sürecindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 9. Evlilik Yaşı ile ilgili izlenimler Teması ve Alt Temaları

Çok erken bir yaş
Zamanında bir yaş
Geç kalınmış bir yaş

Evliliğin ilk yıllarındaki boşanma sebepleri arasında evliliğin gerçekleştirildiği yaşta önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda erken yaş evliliklerinin boşanmalarda etkili olduğunu söylemek gerekmektedir (Köroğlu, 2013: 58). Erken yaşlarda yapılmış olan evlilikler bireylerin yeterince olgunlaşmamış oldukları bunun yanında evlilikle ilgili henüz yeterli bilinçte olmadıkları bir zaman ve yaşlarda yapılmaktadır. Katılımcılarında ifade ettikleri gibi 21,22,23,24 gibi yirmili yaşlarda yapılan evlilikler onların tabiriyle çok cahil oldukları, kişiliklerinin oturmamış olduğu, aklın başta olmadığı bir dönem olarak tanımlanmıştır. Erken buldukları yaşı bu dönemde yaptıkları evliliğin bitmesine neden olan bir faktör olarak görmüşlerdir. Bu durumu katılımcıların bazıları şöyle ifade etmişlerdir.

22 Yaşında evlendim. Bence evlendiğim yaş çok küçük bir yaşı 30'dan önce evlenmeseymişim olurmuş. Küçük yaşta gereksiz şeylere takılıyorsunuz. Oraya gitme, onu yapma nereye gidiyorsun ve benzeri gibi. O zaman yaş 20 akıl yok. Çocuk yani ne olacak. O nedenle de duygusallıkla hareket ediyorsun (K3).

Bu durumu bir diğer katılımcı ise şöyle ifade etmiştir. *21 Yaşında evlenmiş olmak çok erken aşırı erken bir yaş hiç tercih edilmemesi gereken bir yaş hiçbir şeyin tecrübe edilmediği ve kişiliğin oturmadığı bir yaş (K6).*

Ben 22 yaşında evlendim. Sevdim âşık oldum ve evlendim. O zaman Erken evlilikler normaldi. Ama olmaması gereken çok erken bir yaş (K7).

23 yaşında evlendin evlilik yaşı çok küçük ve erken bir yaşmış kendimi tanıyıp bilmediğim bir yaş ne istiyorum Ne seviyorum beklentilerimle evlilik nedir kaldırabilecek miyim O sorumluluğu bilmeden yaptığım bir evlilik sadece severek evlendim (K4).

Eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarının yanı sıra ev idaresi, çocuğun bakılması noktasındaki sorumlulukları ilişkide birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla gerek bireylerin çocuk yaşta evlenmeleri ve bu sorumlulukları üstlenmeye çalışmaları, onların gençlik zamanlarını yaşayamamalarına da neden olabilmektedir. Bu nedenle çiftler evlenmeden önceki aile hayatlarını sürdürmek istediklerinde bu defa eşleriyle sorunlar yaşayarak ilişkilerini yıpratabilmektedirler. Tahammül sınırlarının zorlanmasıyla beraber yıpranan ilişkide kaçınılmaz son olan boşanmalar gerçekleşmektedir (Tarhanacı 2017: 114-115). Erken yaşta evlendiğini düşünen katılımcıların büyük çoğunluğu bir olgunluk çağına geldikten sonra evlilik olgunluğunu da elde edip, evlilik içerisindeki tavır ve davranışlarını da bu bilinçle yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Kimi otuzlu yaşlara geldikten sonra, kimi ise askerlik gibi bir sorumluluğu alıp üstesinden geldikten sonra sağlıklı bir evliliğin olabileceğini düşünmektedirler.

23 yaşında evlendim çok erkendi. Bence 30'dan önce evlenme olmamalı ayaklarımın üzerinde dursam bile hayatta daha deneyimleyip tecrübe edeceğim çok şey var. Hala bile öyle olduğuna inanıyorum 30'da evlenseydim belki daha sağlıklı bir evliliğim olacaktı. Yani her insan yaşının gerektirdiği gibi davranır ya yaş aldıkça da tavırlarımız da ona göre olacaktı. Ben de o da çok tecrübesizdik (E3.)

24 yaşında evlendim. Şimdi bakıyorum da çok erken bir yaşı olmamalıydı o yaşta çünkü erkeklerin yapması gereken bir askerlik hizmeti var ben yapmamıştım askerlik

erkeği olgunlaştıran bir şey bence. Bir erkek için o hizmet yapılmadan olmamalı. Çünkü askerlik hizmetinden sonra orada verilen sorumlulukların altından kalkabiliyorsan zaten olgunlaşıyorsun orada bir sabır gerekiyor onu gösteriyorsun (E4).

Katılımcıların evlilik yaşı ile verdikleri bilgilerden yola çıkıldığında evlilik yaşının kanunen sınırlandırıldığı 18 yaşın çok üzerine çıkıldığı görülmektedir. Artık 18 yaş altında gerçekleştirilen evliliklerin “erken evlilik” “çocuk gelin” temaları etrafında değerlendirildiği kamusal tartışmaların ötesine geçildiği görülmektedir. Zorunlu eğitimin getirdiği yaş sınırı ve kanuni olarak belirlenmiş yaş sınırı çoktan yukarı taşınmış, 23 ila 26 yaş arası evlilikler bile evlilik yaşı için “erken” olarak tanımlanır hale gelmiştir. Biyolojik yaşın evlilik için yeterli görülmediği evlilik yaşı algısı, “psikolojik olgunluk”, “gençliği yaşama” “özgürlük” vb. temalar etrafında belirlenmesi gereken bir olgu gibi görülmeye başlanmıştır. Evliliği bir tür kısıtlanma, özgürlük yitimi olarak gören katılımcılar bu kısıtlanmayı daha az hasarla hafifletmenin yolunu evlilik yaşının yükseltmekten geçtiğini düşünmektedirler.

3. BOŞANMA SÜRECİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu kategoride katılımcıların evliliğinin boşanma sürecine nasıl girdiği, evlilikte yaşanan sorunların neler olduğu irdelenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların evlilik hayatınızdan biraz bahseder misiniz? Sizin evliliğinizde yolunda gitmeyen şeyler nelerdi? Sorunlar ne zaman ortaya çıkmaya başladı? sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda sorunların ilk ortaya çıktığı süre /sorunların ortaya çıkışı, boşanma sürecine etki eden faktörler/boşanma nedenleri temaları ile açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.SORUNLARIN İLK ORTAYA ÇIKIŞ DÖNEMİ

Yeni bir yaşam düzeninin kurulmaya çalışıldığı ve uyum sağlama süreci olan evliliğin temellerinin atıldığı yıllar ilk yıllardır. Aynı zamanda en çok çatışmanın ve uyum problemlerinin yaşandığı ve çoğu çiftin boşanma kararı aldığı bir dönemdir. Aynı çatı altında yaşama becerisinin gösterildiği, mahremiyetlerin en çok paylaşıldığı, birlikte yaşam becerisi isteyen, bir ötekinin varlığının kabul edilmesinin oldukça güç olduğu yıllardır. Bu noktada evlilikteki ilk 5 yıl kritik yıllar olarak değerlendirilmektedir. (Kaya ve Eren, 2020: 713). Bu nedenle evlilik içi sorunların ne zaman başladığı önem arz etmektedir. Çalışmanın bu kısmında katılımcılara sizin evliliğinizde sorunlar ne zaman ortaya çıkmaya başladı? sorusuna verilen cevaplar sıklıklarına göre ilk günler, (f: 2), 1 yıl

olmadan çıkmaya başladı (f: 7), 1 yıldan sonra (f: 3), 4.yılımızdan itibaren (f: 2), 3.yılımızdan itibaren (f: 1) şeklinde alt temalara ayrılmıştır.

Tablo 10. Sorunların İlk Ortaya Çıkış Dönemi Teması ve Alt Temaları

İlk günlerden itibaren çıkmaya başladı. 1 Yıl olmadan çıkmaya başladı. 1 Yıldan sonra çıkmaya başladı. 4. Yılımızdan itibaren çıkmaya başladı. 3. Yılımızdan itibaren çıkmaya başladı.
--

En sık tercih edilen cevap bir yıl dolmadan olmuştur. Verilen cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Evliliğimizdeki sorunlar 1 yıl dolmadan çıkmaya başladı. (K_2)

1. Yılımız da çocuk doğduktan sonra. (E_3)

1 Yıl dolmadan evliliğimizin 3. ayında sorunlar çıkmaya başladı. (E_2)

Evlendiğimizden 1 ay sonra yani daha 1 yıl dolmadan sorunlar ve tartışmalar ortaya çıkmaya başladı. (K_5)

Evliliğimizin 6 ayında çocuğumuza hamile kalınca ve doğunca (K_8)

Evliliğimizin 3. ya da 4. ayında başladı. (K_1)

Evliliğimizdeki sorunlar 1 yıl dolmadan çıkmaya başladı. Çocuğumuz doğduktan sonra. (K_6)

İfadelerden anlaşıldığı üzere çiftler birlikte yaşam becerisi ve uyum sürecinde ilk yıl zorlanmaya başlamışlardır. Görüldüğü gibi çiftlerin yaşam alanlarına ya bir çocuğun dâhil olması ya da hamilelik süreci ile bazı çiftlerde sorunlar belirginleşmiştir.

3.2. BOŞANMA SÜRECİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER, BOŞANMA NEDENLERİ

Türkiye'deki mahkeme kayıtları incelendiğinde boşanma nedeni olarak en fazla rastlanılan neden evlilik birliğinin temelden sarsılması olarak belirtilmiştir. Bunun temel anlamı geçimsizliktir. Fakat geçimsizliğe götüren nedenlerin temelinde yer alan faktörlerin ne olduğu oldukça büyük öneme sahiptir. Sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için şiddetli geçimsizlik olarak belirtilen nedenin içine giren sosyokültürel, psikolojik, ekonomik ve evliliğe bakış açısına bağlı faktörler çok boyutlu olarak incelenip, ortaya konulmalıdır.

Çiftlerin kayıtlara geçen boşanma nedeni olarak ifade ettikleri evlilik birliğinin temelden sarsılması yani şiddetli geçimsizliktir. Buradaki geçimsizlik kavramının daha iyi anlaşılması için çalışmanın bu aşamasında katılımcıların evliliklerinde yolunda gitmeyen şeyler nelerdir? Evlilik hayatınızdan biraz bahseder misiniz? Sizi boşanma kararına götüren süreci biraz anlatır mısınız? Evliliğinizi olumlu ya da olumsuz nelerin etkilediğini düşünüyorsunuz? sorularına katılımcılar kök aile (f:4), aldatma (f:5) sorumsuzluk ve ilgisizlik (f:5), tartışma ve iletişimsizlik (f:15), cinsel problemler (f:8), rol paylaşımı (f:6), ortak karar alamama (f:4), şeklinde cevap vermişlerdir. Verilen cevaplar doğrultusunda sosyokültürel faktörler, psikolojik faktörler ve evliliğe bakış açısına bağlı faktörler şeklinde oluşturulan alt temalar ile evliliği olumsuz olarak etkileyip boşanmaya yol açan faktörler sırasıyla incelenmiştir. Bazı durumlarda frekans dağılımlarının toplamı çalışma grubunun sayısından fazla çıkabilmektedir bunun nedeni katılımcının cevabının birden fazla temaya girecek şekilde olduğu durumlarda cevaba ilişkin birden fazla kodlama yapılmış olmasıdır.

Tablo 11. Boşanma Sürecine Etki Eden Faktörler ve Boşanma Nedenleri Alt Temaları

Sosyokültürel faktörler	Psikolojik faktörler	Evliliğe bakış açısına bağlı faktörler
Ailede boşanma öyküsü Kök aile Rol paylaşımı	İletişimsizlik ve tartışma Sorumsuzluk ve ilgisizlik Aldatma Cinsel problemler Ortak karar alamama	Eşi tanıma ve evlilik kararı ile ilgili düşünceler Evliliğe yüklenen anlam

İlk olarak sosyokültürel faktörlerin katılımcılar tarafından nasıl görünürleştiğine bakıldığında da sizi boşanma kararına götüren süreci biraz anlatır mısınız? Sizin ya da eşinizin ailesinde boşanma var mıydı? sorularına katılımcılar ailemde boşanma var (f: 5), Eşimin ailesinde boşanma var (f: 2), ailemde boşanma yok (f: 8) şekilde cevaplamışlardır. Bu cevapları aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir.

Eş nasıl olunur duygusunu bilmiyordum. Benim annem babam ben küçükken, daha 13 yaşındayken ayrılmışlardı (K_1).

Annemle babam ayrıydı (K_4).

Ailem de boşanma var annem babam da boşanmıştı ama bu beni hiç etkilemedi. Çünkü benim yaşadıklarım bana ait annemin yaşadıkları ona aitti. Annemin yaşadıklarına ben tanık olduğum için evliliğim de yapmam ya da dayanmam gereken

şeyleri görüyordum ama hiçbir zaman annem işte boşan gel demedi hep evliliğimi yürütmemi istedi. Annem hep bana olur kızım, düzelir kızım daha kişiliği oturmamış derdi. Bırak gel demedi hiç. Ama maalesef ki olmayınca olmadı bende boşandım (K_6).

Ailemizde boşanma vardı zaten iki Ağabeyim boşanmıştı. Ben onlar gibi olmayacağım diye çıkmıştım bu yola ama maalesef ki ben de onlar gibi oldum (K_7).

Ailede boşanma öyküsü insanlar çevrelerinde meydana gelen boşanmalardan olumsuz olarak etkilenmektedir (Çelen, 2011: 8). Bu noktada aile yapıları boşanma açısından önemli bir etkidir. Boşanmış anne babaya sahip olan kişilerin kendi evliliklerinde de boşanma olasılıkları yüksektir (Keskin, 2007: 13).

Gerçi benim ablam da boşanmıştı ama onlarda bir boşanma yok (E_4).

Eşimin annesi babası ayrılmıştı o ablasıyla büyümüştü. Ama benim ailemde boşanma yoktu (K8).

Eşimin ailesinde ablaları, yakın akrabaları ve komşularında boşanmış insan çoktu. Zaten evlendiğimiz süreçten beri özellikle son yılımızda boşanma kararını sürekli diline doluyordu. Ben boşanmadan hiç söz etmiyordum. Çünkü bizde boşanma yoktu (E_6).

Kendinin ve eşinin ailesinde boşanma olan toplam 7 katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu soruyu cevaplarken yakınlarından bildikleri bu durumu kendi evliliklerinde yaşamak istemediklerini hatta bunun olmaması için özel çaba sarf ettiklerini dile getirmişlerdir. Örneğin katılımcılardan (K6) *Annemin yaşadıklarına ben tanık olduğum için evliliğim de yapmam ya da dayanmam gereken şeyleri görüyordum. Ailesinde boşanma olan diğer bir katılımcı ise ben onlar gibi olmayacağım derken maalesef ki bende onlar gibi oldum (K7)* ifadelerini kullanmışlardır. Bu durum oldukça dikkat çekici ve literatürdeki bilgileri destekler niteliktedir.

Sosyokültürel faktörlerden bir diğeri de çalışmamızda yüksek bir frekansa sahip **kök aile** olgusudur. Evliliklerdeki en önemli problem alanlarından birini ise kök ailenin çiftler üzerindeki olumsuz etkileri oluşturmaktadır. Kimi ailelerde kök aile birincil yani doğrudan bir etken iken, bazı ailelerde ise dolaylı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada ise kök aile doğrudan etken olarak (f: 2) dolaylı etki olarak ise (f: 2) toplamda dört katılımcı tarafından evliliklerinde olumsuz bir faktör olarak nitelendirilmektedir. Evliliğinizi olumlu ya da olumsuz nelerin etkilediğini düşünüyorsunuz? Siz ve eski eşinizin dışında evliliğinize etki eden şeyler

nelerdi? Sorularını yeniden hatırlayarak devam edersek katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir.

Ooo hangisini sayayım galiba benim ailem. Aile evet çok müdahale ediyor. Müdahale etmedi desem yalan olur ama kısmen müdahale etti. En basit mesela ben onun ailesinde kalmaya gidiyorum. O bizde kalmıyor sen niye orada kalıyorsun, sen niye oraya gidiyorsun. Annem ablam bunun gibi bir baskı oluşturunlardı. Eşim annemi evliliğimize bir tehdit olarak görüyor, evliliğimizi yıkacak diye kuruyordu kafasında. Benim annemle oğlan yakınlığımı da kıskanıyordu. Anneme çok düşkün birisiyimdir. Annem de bana çok düşkündür. Hatta annem beni evlendirirken ‘ben kendimi kız vermiş gibi hissediyorum diyordu’ o derece üzüldü. Çünkü ben anneme hem ev işlerinde yardım ederdim hem de dışarıdaki bütün alışverişi pazar dâhil hepsini yapardım. Bilmiyorum neden ben de diğer kardeşimden daha fazla anneme düşkünüm. Annem hep evlenip yuva kurmanı istedi şu anda bile istiyor hatta şimdide der sen yeter ki evlen çoluğun çocuğun yuvan olsun ne yapıyorsan yap. Söz ben hiçbir şeyine karışmayacağım, beni hiç ilgilendirmez diyor. Gerçi annem de zaten pek karışan birisi değildi ama işte düğünde o nahoş olayın yaşanmasıyla oradan karşılıklı bir soğuma oldu. Eğer o nahoş olay yaşanmasaydı ve eşim anneme bağırmasaydı ve annem de gelip bunu bana söylemeseydi belki böyle bir durum yaşanmayacaktı bilmiyorum. Bir gün biz düğüne gidecektik anemide almam gerekiyordu. Eşime annemde geliyor kadın beni bekliyor dedim. O zaman ben gelmiyorum dedi, annenle gidersen bu evlilik biter dedi. Ben de nasıl yani dedim. Orada bana ya annen ya ben tercihini yaptırdı. Orada benim tercihim görmek istedi. Ama öyle olmadı benim tabii ki ilk önce annem gelir. Eşimde önemlidir; ama eş değişebilir ama anne değişmez. O benim evlenmeden önce anneme karşı zaafım olduğunu, ona düşkün olduğumu zaten biliyordu (E5).

Bu faktörle ilgili diğer bir katılımcı ise şunları ifade etmiştir. Mesela bir karar alıyoruz bir şey yapacağız belli zaman geçiyor o karar uygulama aşamasına geldi mi uygulanmıyor, fikir değişikliğine uğruyordu. Zaten her şeyimize karışıyordu annesi onu almayın, bunu yapmayın, gezin tozun, yiye için, sana onu alsınlar, bunu yapsınlar, şunu etsinler. Para senin elinde olsun şeklinde hep yönlendiriyordu. Biz bir karar alıyorduk uygulama aşamasına geçeceği zaman bir bakıyordum ki karar değişmiş farklı bir yola evrilmiş. Neden diye soruyordum. Canım öyle istiyor diyordu. O arada anne etkeni devreye giriyordu. Eee bu da aramızda tartışmaya neden oluyordu. Annesi evliliğimizdeki her şeye müdahil olmaya başlamıştı, uzakta olmasına rağmen telefonla bile her şeye

yetişebiliyordu. Annesi aldığımız maaştan, gezmemizden, harcamalarımızdan her şeye müdahale etmeye başlamıştı. Eşim de buna çok karşı koyamıyordu. Karşı koysaydı bile annesi ona trip atıyordu, küsüyordu, konuşmuyordu, evine sokmuyordu, bayramda elini öptürmüyordu. Uzakta olmasına rağmen her şeyimize yetişiyordu. İki maaşıma yakın bir meblağ ben telefon faturası ödediğimi biliyorum. Eşimin annesi kendi kardeşleriyle küsmüştü konuşmuyordu. Aralarında öyle çok büyük sıkıntılar yoktu; ama çözüm odaklı biri olmadığı için kardeşleriyle de arasındaki sorunları çözmemişti. Konuşmuyorlardı, gitmiyorlardı, gelmiyorlardı. Aynı şeyleri kendi kızına yapacağını söylüyordu. Ufak bir olumsuzlukta kızına kardeşlerim gibi seni de silerim. Evine gelmem, gitmem. Evime gelip gidemezsin, anne siz devam edersin hayatına diyerek psikolojik baskı uyguluyordu. Eşimde arada kalıyordu. Ara sıra dik durup kendi kararlarını uygulamaya çalıştı eşim ama karşılığında annesini kaybetme korkusuyla çok uzun sürdüremedi. Böyle olunca da biz bir aile gibi evimiz ve kendimizle ilgili ortak bir karar alamıyorduk. Annesi evleninceye kadar hiçbir şeyimize karışmadı, kendini hiç göstermedi. Evleninceye kadar uyumuş olan bir yılan evlendikten sonra bir dev gibi çıktı karşımıza (E1).

Ailelerin başlangıçta evliliğe karışması işleri kolaylaştırır gibi görünse de daha sonradan işler daha da zorlaşmaktadır. Buradaki etki ailenin kendi iç dinamiklerinde sorunun çiftler tarafından doğru tespitine ve kendi aralarında problemi konuşup çözmelerine engel olacak şekilde dışarıdan bir müdahale ile sorunun daha da büyümesine neden olan dolaylı bir faktör olarak anlaşılmaktadır.

Ailelerin evde yaşanan sıkıntılardan haberdar olmaları, arabulucu olarak tartışmalara müdahale etmeleri, evli çiftlere ekonomik yönden yardım etmeleri, tartışmalarda taraf olmalarına neden olmaktadır. Aileler kendi evlatlarını haklı olarak gördükleri için bu da eşlerin birbirine karşı olan öfkelerini daha da artmasına neden olmaktadır. Bu tarz bir tutum içerisinde olan aileler evli çiftlerin daha çok sorun yaşamasına neden olmakta ve bu durum çiftleri boşanmaya kadar götürebilmektedir (Tarhanacı, 2017: 111-112).

Yani kayınvaliden karıştırdı o da hep iyiliğimizi istediği için her şeyi ört bas ederdi Hani evliliğimiz yürüsün tartışmayalım diye. Mesela bir sorunumuz olurdu ama o sorunu kayın validem çok büyük bir sorun olsa bile basite indirger kimseye de söylemezdi. Kayınvalidem iki sokak arkamda otururdu. İyi bir insandı ama bu konuda çok hata yaptı hatalıydı. Kayınvalidem eşimin hep yalanlarını hatalarını saklardı örtbas etti. Eşimin ilk kumar borcu çıktığında ailesi hiç kızmıyor borcu biz öderiz yeter ki yuvanız dağılmasın

diyordu. O da öyle kurtarıyordu. Benim hiçbir şeyden haberim olmazdı kredi çekmiş borç yapmış parayı nereye harcamış kumarda mı karı kızla mı yemiş bilmiyordum. Ben o evlilikte eşimle değil kayınvalidemle evli gibiydim (K6).

Kayınvalidem çok fazla müdahalesi olurdu geçinemezdik. Kayınvalidemler beni hiç istemediler. Beni her zaman eşime kötülüyorlardı. Kocam bir yere gidecekken bana söylemez annesine söylerdi benden ondan öğrenirdim. Eşim borç yapardı kayın validem bana söylemezdi. Evimizin alışverişinden mutfak masraflarımızı hep bilirdi. Başka bir eve taşınmamıza asla izin vermedi. En son ne yapıp edip kocamı ikna ettiler ve mahkemeye verdiler(K7).

Ayrıca kök aileler otoriter bir tavır içerisinde çiftlerin evliliklerine birebir dâhil olmak isteyerek evde alınan her türlü kararın içerisinde olarak ev düzeninden, mutfak düzenine çocuk bakımına oturulacak eve kadar aileler evliliğe karışmaktadır. Bu durumda özellikle erkek tarafının annesi evliliğe çok daha fazla müdahalede bulunarak çiftlerin evliliklerinde sıkıntılara yol açmaktadır (Tarhanacı, 2017:111-112).

Kayınvalidemler. Çözemediğimiz problemleri anne babasına anlatması benim için sorundu. Ben yapıcı bir insandım işten eve geldiğimde bir sıkıntımızda onlara şikâyet etmesi geldiğimde onları evde bulmam sorunlarımızı çözmediğimiz gibi bir de onlarla uğraşmak zorunda kalıyordum. Bu hiç hoşuma gitmiyordu. Sonuçta ben o kapıyı kapattığım zaman nasıl eşimle kalıyorsan sorunlarımızın da ikimizin arasında kalmasını ve kimseye anlatmamasını isterdim. Evimizdeki sorunlarımız nihayeti bizim özelimizdir, öyle de kalmalı (E3).

Evliliklerdeki en önemli problem alanlarından biri de **rol paylaşımı** noktasında yaşanmaktadır. Çalışmadaki katılımcıların verdiği cevapların sıklığına göre (f:6) tekrarlanarak en fazla dile getirilen bir neden olarak belirlenmiştir.

Toplumsal açıdan kadın ve erkeğe yüklenen birtakım roller bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri olarak isimlendirilen bu roller toplum tarafından belirlenmiş olan kadınların kadınlık rollerini erkeklerin ise erkeklik rollerini gerçekleştirmeleri olarak şekillenmektedir. Evlilikteki çiftler arası anlaşmazlıkların biri de toplumsal cinsiyet rollerine aittir. Bu konuyla ilgili çiftlerdeki farklı anlayış ve tutumlar boşanmalarda etkili bir unsur olarak görülmektedir. Kadın çalışıyor olsa bile ev içerisindeki eş ve annelik rollerini yerine getirmekle sorumlu olmalıdır anlayışı buna örnektir. Evliliklerde

toplumsal cinsiyet rollerinin yerine getirilmeyişi eşler arasında sorunlara yol açabilmekte ve bu durumda birçok çiftin boşanmasına neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017: 108-110).

Onun kafasında erkek yatar kadın her şeyi yapardı bizdeki rol paylaşımı. O çalıştığını kendi yer. Ben çalışır borç öderdim. Paylaşımımız yoktu. Düğünümüzün borçlarını bile ben ödedim. Ben evlenince sıfır borçla geldim. Evlendikten sonra bir borç listesi geldi. İşte düğün için yaptıkları boya, badana, aldıkları altınlar her şeyi borçla yapmışlar. Düğün borçları için ben eniştemden yardım borç para aldım. Ona bile katkısı olmadı. Ben tırım tırım o borçlar için çalıştım. Borçları ben kapattım hep. Bankadan gelen borç için bile benimle bankaya gelmedi. Ben gidip taksitlendirip onu bile ödedim; ama hep tek başınaydım. O ise ev işlerine bile yardımcı olmazdı. Ben hem evin içindeki işleri hem de dışarıyı halletmeye çalışırdım. Evlendikten sonra ben gece gündüz çalıştım ek iş yaptım düğün borçlarını falan ödedim. Borç sevmiyordum; çünkü ben ailem de öyle görmüştüm. (K7)

İşte ben çalışıyordum O çalışıyordu. Rol paylaşımı noktasında eşim tam bir erkek kafasındaydı. Annesi babası ayrılmış ablasıyla büyü müştü. Onlar da her işini yaptıkları için benden de aynısını bekliyordu. Yap desem yardım ediyordu ama çoğunluk benim üzerimde kalıyordu. Eşim sadece faturaları öderdi. Ben işten saat 4 'te o ise 6'da geliyordu. Ben erken geldiğim için alışveriş, pazar, temizlik, yemek hepsi bana bakıyordu. Başlarda mutluyduk en azından ben döndürebiliyordum sistemi. Sonrasında sabah kalkıp yemek hazırla, çalış gel ev işleri, akşam kocayı memnun et. Alışveriş yap, temizlik yap bir de bu yüke 6. ayımızda hamilelikte eklenince yavaş yavaş beni yormaya başladı. Çocuk doğduktan sonra yüküm ikiye katlandı. Eşim bu konuda hiç yardımcı değildi (K8).

Bu noktada ev içi rol dağılımında kadın katılımcıların daha fazla sorumluluk aldığı gözlenmiştir. Tarhanacı'ya göre ekonomik bağımsızlığı olan kadın hem aile içi sorumlulukları hem de iş yaşamındaki sorumlulukları nedeniyle iki yük arasında bir çıkmaza girmiştir. Bu nedenle aile ve iş hayatındaki sorumluluklarla beraber kadının üzerindeki sorumluluk iki kat artmıştır. Böylece ailenin yaşam düzeyi yükselmiş fakat aile de rol çatışması çıkmıştır. Bu durum da beraberinde boşanmayı getirmiştir (Tarhanacı, 2017: 116).

Ev içi roller konusunda geleneksel tutumun sürdürülmesi ile çift yönlü çatışmalar içinde kalınmasına neden olmuştur. Türkiye'de kadının çalışması onaylanmaktaysa da geleneksel rollerin aksatılması durumunda eşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu noktada erkekler kadının çalışma yaşamında rollerinin artmasını göz ardı ederek ev

içindeki işlerin ve çocukların bakımını onlarla paylaşmak yerine eşitlikçi olmayan bir anlayışta ısrar etmektedirler. Bu durumda kadının yükünün fazla olması nedeniyle boşanmayla sonuçlanabilmektedir. Eşlerden ikisinin de çalıştığı durumlarda kadın hem ev içerisindeki sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmakta hem de ev dışında çalışmaktadır. Bu şekilde evle ilgili sorumluluklar, çocukların bakımı ve eğitimi gibi konular eşler arasında problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017: 108).

*Ailemizde kararları o verirdi o çalışıp evi geçindiriyordu. Ben diğer işleri hallediyordum çalışmamı istemiyordu. Benim bir işim vardı istesem çalışa bilirdim ki evlenmeden önce çalışıyordum. Ama o hem iş hem de kariyer olarak onun önüne geçmemi istemiyordu. Mali yönetim ben çalışmadığım için onun elindeydi. Kendimi evliliğimde misafir gibi hissediyordum; çünkü bunu da hissettiriyordu. İşte kendime özel bir şey almaya karar veremiyordum. Bunu alayım şunu yapayım değildi. O bana çocuk gibi harçlık veriyordu. Ben hep kendi kazancımı kazanmış çalışan biriydim. Kendime ait kendi emeğimle kazandığım bir paramın olması beni evliliğimde rahat ettirirdi. Ondan para istemek, aldığım şeyin hesabını vermek bana çok şey geliyordu ağır geliyordu. Karakter olarak az da olsa kendi param olsun kendim karar vereyim istiyorum. Bu beni daha **özgürleştiriyor** çünkü. Onunla evliyken çalışamıyordum çok kırmıştı özgüvenimi. Ben evliliğimde kendime ait bir hayatı yaşamıyordum. Bence kadına veya erkeğe biçilen rollerin dışında müşterek bir ortam olmalı. İlla erkek çalışıp evi geçindirecek kadın iş yapacak değil her ikisini de duruma göre dönüşümünü yapabiliyor olmalılar. Bende eşime bunu teklif ettim ama o istemedi. Bu yüzden ben ev içi rolleri o ise dışarıdakileri yapıyordu. Ben bu durumdan mutlu değildim. Ben öyle savruk çok para harcayan biri değilimdir. Azla geçinmesini bilirim ama benim ve oğlumun ufak harcamalarımız bile ona ağır geliyordu. O nedenle baskı yapar iktidarın kendinde olduğunu gösterirdi (K_9).*

K_9 katılımcısının burada ifade ettiği gibi geleneksel rol paylaşımından ziyade daha özgürlükçü hatta demokratik bir paylaşımından yana olduğunu ifade ederken kendi parasını kazanıp harcamasının onu özgürleştirdiğinden bahsetmesi dikkat çekicidir.

Evimize ait her şey bendeydi. Onun yapması gereken sorumlulukları da ben yaptığım için bence o evlilik yürümedi. Çünkü maaşı bende dururdu evin giderleri, pazar market vesaire bendeydi. O sadece kendi harçlığını alır kirayı öderdi gerisi ben de. O parayla evi ben bir ay idare ederdim. Nasıl idare ederse etsin der rahatlar tüm yükü ve sorumluluğu bana atardı. Evin işleri yetmezmiş gibi bir de dışarıdaki işler. Eee bide

çocuk var onun bakımı her şey bendeydi. Yani mali yönetim benim elimdeydi eşim bundan rahatsız olmazdı çünkü babası da öyle görmüş babası da öyle yapmış. Parayı tutamam harcarım diye korkardı o sorumluk bilinci yoktu. Bekârken de harçlığını alıp gerisini annesine verirmiş. Sorumluluk almamış ben bu durumdan rahatsız değildim çünkü onda olup boş yere harcayacağına bende olması yerinde harcanması daha iyiydi. Bir de maaşını saklardı ne kadar aldığını bilmezdim. Ama boşanmamıza yakın öğrendim 1000 lira eksik söylüyormuş maaşını bana. Her türlü sorumluluğu almak ve yapmak bana ağır gelmeye başlıyordu. Bu evlilikte kendimi yalnız ve yorgun hissediyordum. Evin sorumluluklarıyla beraber sıkıntıları da bendeydi. Tek başıma üstleniyordum. Mesela kendime bir çanta almam gerekti para yoktu. Kızımın masraflarını karşılayınca bana kalmıyordu. Bir çanta için 6 ay bekledim maalesef kendimden feragat ettim. Ben kendimi evde bir köle hizmetçi gibi hissediyordum. Annemin evinde daha iyi ve rahattım. Yemeği yap, temizliği yap, alışverişi yap çok yoruluyordum. Kızımın özel durumu yüzünden ben çalışmıyordum. Bir kazancım yoktu. Zaten evlendikten dört ay sonra hamile kaldım. Aslında öyle hemen hamile kalmayı istememiştim ama onun ve annesinin baskısı yüzünden çocuk oldu. Al sana çocuk işte çok üzülüyordum masraflarımız karşılanmayınca eksik kalınca ama hani ne yapabilirdim ki, kimden isteyebilirdim ki? İstedğim şeyler zevke giriyor ihtiyaca girmediği için insanlara abes geliyordu. Başka birisine işte şu lazım şunu alalım diyemiyordum. Kocan var demezler mi? Eşim bu durumdan rahatsızlık hissetmezdi hiç. Çünkü maaşından 1000 lira 1000 lira eksik söyleyip kendine saklayıp kumar oynuyordu. O yüzden bu durum onu rahatsız etmiyordu. Ben eşime yükümün fazla geldiğini, yorulduğumu söylüyordum ama o bundan rahatsızlık duymuyordu (K6).

Twenge,’’ ben nesli’ ’ isimli kitabında ifade ettiği 1970, 1980 ve 1990'larda doğmuş ve ben nesli diye adlandırılan genç nesil ile ilgili yaptığı araştırmalarda elde ettiği bulgulara göre bu nesli ve özelliklerini tanımlamaya çalışmıştır. Bu neslin özelliklerinden biride ‘ ‘Ben nesli çocuğu özel olduğu düşünülerek anne ve babasına bağımlı olarak büyüdü. Ancak yetişkinliğe adım attığında beklentiler ile gerçek dünyanın birbirinden çok farklı olduğu gerçeğiyle yüzleşti (Twenge, 2013: 299).

Çalışmaya katılan katılımcıların ifade edilen yıllar içerisinde doğmuş ben nesli kriterine uydukları görülmüştür. Evliliklerinde eşlerden birinin -ki bu büyük çoğunlukla erkek olmaktadır- kendilerinden beklenen sorumlulukları alma noktasında zorlandıkları

veya aksattıkları görülmüştür. K_6 katılımcısının eşinin *parayı tutamam harcarım* diye korkması, parayı elinde tutup yönetecek sorumluluk bilincinin olmamasını eşinin ailesi tarafından sorumluluk verilmemiş olmasına bağlamıştır. *Eşinin bekârken de harçlığını alıp gerisini annesine vermiş olduğunu, evlendikten sonra da aynısını eşinden beklediğini çünkü parayı gereksiz yere harcamaktan korktuğunu* eşinin anne ve babasına bağımlı büyütüldüğünü dile getirmiştir. Şimdi ise eşinin bu durumu kendi evliliğinde devam ettirmek istediğini ifade etmiştir. Bu durum karşısında eşinin eksikliklerini kapatıp tamamlama gayretine giren kadın katılımcılar rol paylaşımı noktasında aşırı sorumluluk almak durumunda kalmış olmaktadır. Bu durum Twenge'in yukarıdaki tanımlamasıyla evliliklerdeki sorumsuzluğun örtüşebileceğini düşündürmektedir.

Bizim evliliğimizde eşim geleneksel kafada biriydi. O yüzden bana ev işlerinde yardımcı olmazdı. Ben çalışmadığım için her şey bana bakardı. Bence bir kadının evlilikte bir tek görevi vardır o da anne olmak diğer her görev paylaşılmalıydı. Ama o böyle düşünmüyordu istemiyordu da zaten. Evlilikte kadının tek görevi anne olmaktır, doğurganlıktır. Allah doğurganlığı kadına vermiş ama sen yemek yapmak zorundasın ve benzeri gibi bir şey yok. Tabii ki evi çekip çeviren her zaman kadın olmuştur ama evin işini birlikte yapmak gerekir. Orada beraber yaşıyoruz nihayeti kadına atfedilen bir görev değil ki ev işleri, birlikte yapılmalıydı. Bir erkek bir yerde yaşıyorsa kendiliğinden işte ne bileyim onu kaldırabilmeli onu toparlayabilmeyi bir şey döküldüğünde onu temizlemeyi bilmeli. Neden çünkü orada yaşıyor yaşadığı alanı temiz tutmalı. Öz bakım temel yaşam becerisidir. Bunun kadını erkeği yok. İsterdim ki eşim bu konularda da yapabilen, bana katılabilen bir insan olsun. Bir evde beraber yaşıyoruz bunu iş yapsın olarak değil; bana yardımcı olmak, orada yaşadığını hissettirmek anlamında söylüyorum. Ama öyle yetişmemiş ablalar her şeyini yapmış ağam, paşam şeklinde büyütülmüş. Mesela bir yemek yapardım kalanı ertesi güne ya da akşama yenilmezdi. Ona göre bir yemek ikinci kez yenilmezdi. Bence yenilebilirdi ama yok o her gün ayrı yemek yer her gün ayrı kıyafet değiştirir. Kıyafetlerini çıkardığında katlayayım koyayım yok. Yaşanılan evin yükünün paylaşılması lazım. Yeni bir hayat kuruyorsun ortak eve giriyorsun yapabiliyor olman lazım. Ayrıca yaparken de bundan keyif alması lazım. Her şeyden önce o beni hizmetçi profiliyle almış, evlenmiş benimle (K_5).

Arıkan'ın yaptığı bir araştırma kapsamına giren kadın ve erkeklerin çoğunlukla eşitliği savunuyor olmalarını kentte yaşamış olmakla açıklamıştır. Kentsel değerlerin kadın ve erkeğin insan olarak birbirine eşit olduğu yönündeki değerlendirmelerin

araştırmaya katılanlar tarafından içselleştirilmesi şeklinde açıklamıştır. Kentler çalışma yaşamına atılmış kadınların yığıldığı, kitle iletişim araçlarının en yaygın izlendiği, eğitimde üst basamaklara tırmanan kadınların en yüksek oranda olduğu, çeşitli sosyokültürel etkinliklere kadın ve erkeğin çok daha rahat ortaklaşa katılabildiği yerlerdir. Böyle bir ortamda kadın ve erkeğin kararlarının alımında eşitlikten yana tutum izlemeleri garipsenmeyecek bir durum olarak algılanmalıdır. Buna karşın eşitlikçi bir tutum sergilenmesi kent değerlerinin büyük ölçüde içselleştirildiğinin kanıtı olarak görülebilir Kadının çalışma hayatına katıldığı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, sosyokültürel etkilerin çeşitlendiği, eğitim olanaklarının arttığı günümüz kentsel alanlarında geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin bu yapının görece olarak değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Kentsel alanlarda kadın ve erkek eşitliğinden yana tavır sergilenmesi yaygın bir durumdur (Arıkan, 1996:43 65).

Çalışmaya katılmış olan katılımcıların büyük çoğunluğu büyük kentlerde yaşadıkları için rol paylaşımı noktasında Arıkan'ın ifade ettiği kent değerlerini içselleştirdiklerini göstermektedir. Çalışma hayatında olmayan kadınlarda rol paylaşımı noktasında kentli bilincini taşımakla beraber eşleriyle ilgili olarak ev işlerinde yardımcı olduklarını, beraber yapabildiklerini dile getirmektedirler. Ancak bu noktada kadınlar eşlerinin ev içi rollere direnç göstererek reddettikleri ya da yapmadıklarını söylememekte, eşlerinin kendileri tarafından yönlendirmeleriyle yaptıklarını ifade etmektedirler. Yani erkekler ev içi sorumluluğu paylaşmaya pek yanaşmamakla beraber yaptıkları işi de yardım olarak tanımlanmaktadırlar. Bu durum da geleneksel yapının hala görece olarak etkinliğini sürdürmesi söz konusudur.

Bu konu da Twenge ‘ *Ben nesli erkeği ev işlerine yardımcı oluyor. Erkeklerin neredeyse %50'si ev işlerine kendilerinden önceki nesle oranla %50 den daha fazla yardımcı oluyor. Söylenildiği gibi modern zaman koşullarında yeterli bir çaba olmasa da önemli bir gelişmedir* (Twenge, 2013: 273). Çalışmamıza katılan bazı kadın katılımcılar eşlerinin ev işlerinde kendilerine yardımcı olduğundan bahsetmişlerdir. Fakat kadınlar genellikle eşlerinin onlar söylemeden yardım etmediklerini, kendilerinden böyle bir talep gelip istediklerinde ancak eşlerinin bu yardımı yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Ev işleri konusunda sıkıntı yaşamıyorduk yemek olmayınca sıkıntı yapmazdı, bana yardımcı olurdu. Yemek yap dersem yapardı. Evdeki işleri paylaşma noktasında bir sıkıntımız yoktu zaten ben yapıyordum (K_2).

Ev işlerinde bana çok yardımcı olurdu. İkimiz de çalıştığımız için hafta sonraları evi beraber temizledik. Bulaşıkları yıkar, çamaşırları makineye atar, toz alırdı. O konularda bir sıkıntımız yoktu iyiydi. Ekonomik olarak da eşittik. Aynı maaşları alıyorduk benim param senin paran olmazdı. Para bana gelirdi, ben bütün ödemeleri yapardım. Her şey bende toplanıyordu erkek gibiydim evde. Biraz ondan da yorulmuştum. O yapamadığı için ben üstleniyordum. Faturayı ödemediği için günü geçiyordu vesaire sorumluluklarını aksatıyordu. Ben üstlenince de o yapıyor deyip yapmıyor da olabilirdi. Nasıl olsa o yapıyor diye o rahatlığı ben vermiş olabilirdim. Ama bu durum beni çok yoruyordu (K3).

Beck, *Aşkın Normal Kaosu* kitabında erkekler tarafından kendi ayakları üzerinde durabilen ve ne istediğini bilen bir kadın isteniyor diyor. Çünkü kendi ayakları üzerinde durabilen bir kadın hem kendi sorunlarını hem de ailedeki diğer üyelerin problemlerini ve sorumluluğunu üzerine alarak tüm bu sorumlulukları kendi başına düzenleyebildiğini, bu sayede de de erkeğin yükünü hafiflettiğini savunmaktadır. Beck bu durumu kadın açısından özgürleşmenin bir oyunu olarak nitelendirerek, bu oyun biçiminin erkeklere birçok olumlu yan kazandırdığını ifade etmiştir (Beck, 2012: 45). Yukarıdaki iki kadın katılımcı evlilik hayatlarında erkeğin kendine ait sorumluluklarını aksatıp, yeterince özen göstermediği durumlarda eşlerine ait sorumlulukları da almak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aldıkları tüm sorun ve sorumlulukları erkeğe göre daha iyi idame ettikleri için bu durumdan erkeğin rahatsızlık duymadığından dert yanarak yorulduklarından bahsetmişlerdir. Çünkü kadın hem ona biçilmiş olan ev içi rolleri hem de erkeğe biçilmiş olan ev dışı rolleri üstlenerek iki katı yorulmaktadır. Erkek ise bu durumda kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekten bu sayede kurtulmuş olduğu için duruma itiraz etmeyerek kadına göre daha avantajlı bir konuma geçebilmektedir.

Boşanmaya etki eden en önemli faktörlerden biri de **psikolojik faktörlerdir**. Bu tema altında katılımcıların en fazla dile getirdikleri ifadeler iletişimsizlik (f: 13), cinsel problemler (f:7), ilgisizlik ve sorumsuzluk (f: 4), aldatma (f: 5), ortak karar alamama ve bireysel hareket etme (f: 4) olarak belirlenmiştir. Bazı durumlarda frekans dağılımlarının toplamı çalışma grubunun sayısından fazla çıkabilmektedir bunun nedeni katılımcının cevabının birden fazla temaya girecek şekilde olduğu durumlarda cevaba ilişkin birden fazla kodlama yapılmış olmasıdır.

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre evliliklerinde yolunda gitmeyen ve sorun olarak tanımladıkları şeyler arasında konuşamıyor olmak, sürekli tartışmak, eşinin

anlattığı şeyleri dinlememesi gibi ifadeleri birbiriyle bağlantılı oldukları için iletişimsizlik alt teması altında değerlendirilmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar tarafından en çok tekrar eden bir tema olan **iletişimsizlik**, oldukça dikkat çekicidir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar evliliklerindeki iletişim eksikliğinin boşanmalarında önemli bir faktör olarak dile getirmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanma nedenlerinin ekonomik değil iletişim ve ilgisizlik gibi duygusal nedenlere dayalı olarak belirtmişlerdir.

Bunun yanında katılımcıların anlaşılma isteği, yanlış anlaşılma korkusu her iki tarafında ifade ettiği iletişim engellerindendir. Bu durum evlilik hayatında birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir.

Ne evliyken ne de evlendikten sonra konuşamıyorduk hiç onunla. Çünkü eşim çok çabuk sinirleniyordu. Aramızda iletişim kopukluğu vardı. Seni dinleyebilecek biri olmalı. Ben konuşurken O dinlemiyordu mesela. Sinirleniyor tamam kapat bu konuyu. Tamam, boş ver şimdi bunları. Konuşmaya gerek yok. Örtülü her şey halının altına biriktiriyorduk. Ondan sonra da patladı zaten. Eşim bağırır, çağırır, öfkelenir kapat konuyu derdi ve sonuçta biz konuşamıyorduk (K_1).

İletişim problemleri eşler arasındaki uyumun bozulmasına neden olmakla beraber katılımcılarında ifade ettikleri gibi sorunların konuşulmayıp ertelenmesine, ertelenen problemlerin ise birikerek çoğu zaman küçük olan sorunların büyüyüp bir krizle dönüşmesine yol açmaktadır. Benzeri açıklamalar katılımcıların iletişim problemlerini de yansıtmıştır.

Biz evliliğimizde sorunlarımızı pek konuşamıyorduk. Çok tartışıyorduk sonra küsüp herkes bir kenara çekiliyordu. Sorunlarımızı çözemiyorduk. Biz birbirimize küsünce ilk adımı hep ben atardım barışırđık. Kaldığımız yerden devam ederdik. Tabii sorunlar da aynı yerde kalırdı. Sonra birikir birikir patlardı (E_2).

Evliliğimizde o bir şeyden rahatsız oluyorsa bunu söylemiyordu. Ben ise olumsuz olan bir şeyi direkt söyleyebiliyordum O da inatla yapmaya devam ediyordu. Sonra kavga çıkıyordu. Sorunları halının altına süpürüp süpürüp durmuşuz. O beni anlamıyordu anlaşılamıyorduk yani bir iletişim problemimiz vardı. İletişim sıkıntıydı (K_3).

Anlaşılamazdık biz. Bir şeyi konuşurken kendimizi ifade edemezdik. Sağlıklı iletişim kuramazdık. Benim onunla iletişimim zaten yoktu çünkü adam işte, işten kalan zamanın

da da kahveye gidiyordu. Konuşmamıza zaman kalmıyordu. Konuştuğumuz zamanlarda da işte hep kavga ediyorduk konuşamıyorduk (K_6).

Eşim beni dinlemezdi. O dinlemeyince ben daha çok sinirlenir ve konuşurdum. Sonra da dırdır ediyor olurdum. Ne yapacağımı bende bilmiyordum. Sorunlarımız vardı ama biz konuşamıyorduk. Bizim bir iletişim probleminiz vardı (K_9).

Sağlıklı bir iletişimde duygu ve düşüncelerin paylaşılması için kadın ve erkeğin otoriter bir kimlikten uzak olması anlayışlı, hoşgörülü ve demokratik bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Saldırgan kişiliğe sahip olan eşlerde duygu ve düşünceler açık bir şekilde paylaşılammamaktadır. Duygu ve düşüncelerin paylaşılammaması ya da oldukça sınırlı bir düzeyde paylaşılması evlilikle ilgili sorunların dile getirilmesini ve konuşulmasını engellemektedir. Negatif duygular yıllarca karşı tarafa aktarılmadığı için evlilikte belli bir süre sonra sorunlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla duygu ve düşüncelerin paylaşılammaması boşanma olasılığı olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde eşleriyle paylaşamamaları yaygın bir şekilde gözlenen durumu yansıtmaktadır. Buda boşanmalar üzerindeki en önemli faktörlerden biridir. Eşlerin evliliklerinin iyi ilerlemesi için iletişim çok önemli ve belirleyici unsurlardan biridir (Polat, 2006: 77).

En önemlisi güven yani dürüst olması yalan söylememesi. Bu bir kadın konusu içinde geçerli ha bir kadın için yalan söylemiş ha kumar oynamıyorum diye yalan söylemiş, bence ikisi de aynı ikisi de aldatma kandırma aynıymış gibi kabul ederim. Çünkü eşler arasında asla yalan söz konusu olmamalı şeffaf olunmalı. Ben öyleydim kendi açımdan yani herkesin karşı taraftaki insana göstermediği kendi içine sakladığı tarafları var ve bu olabilir ama işte bu durum olmamalı eşten saklanmamalı. O tarafları yani kendimize tuttuğumuz tarafları eşimiz de bilmeli. İyi ya da kötü en baştan evlenmeden söylenmeli. Kafamızda başka bir dünya olmamalı. Akşam oturup yemek yediğimizde çay içerken kafamızda binlerce tilki dönmemeli en kötüsü bile olsa her şey dürüstçe söylenmeli benim şöyle şöyle bir huyum var diye karşı taraf bilmeli evlenmeden önce söylemeli şeffaf olunmalı (K_2).

Aile üyeleri arasındaki ilişkilerde roller ve bunların algılanma biçimleri ne kadar açık olursa iletişimin de o derece yüksek kalitede olacağı varsayılmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2009: 43).

Eşlerin duygu ve düşüncelerini birbirine doğru ve açık bir şekilde iletememeleri iletişimsel sorunları ifade etmektedir. Evlilikte, eşlerin birbirlerine duygularını eksik ya da sorunlu bir tarzda iletmeleri, uyumsuzlukların, geçimsizliklerin ve çatışmaların nedeni olabilmektedir. Çünkü eşler arasında en ufak fikir ayrılıkları bile yanlış anlaşılmaya ve daha büyük tartışmalara yol açabilmektedir. Bu durum eşlerin birbirlerine yabancılaşmasına neden olup, boşanma olasılığını arttırabilmektedir. Boşanmaların evrelerinden biri olan duygusal boşanma aşaması evliliğin çözülmeye başladığı aşamadır. Bu aşamada eşler arasında iletişim, duygusal paylaşım azalmaktadır (Çiçek, 2014: 36).

İletişim olmalı sorunlar konuşula bilmeli onun lisanı hesap sorar gibi olunca ben de ona göre konuşuyordum ya da konuşmuyordum. Zıtlıyorduk bir karara varamıyorduk sorunları çözemiyoorduk biriktiriyorduk. Sağlıklı bir iletişimimiz yoktu bizim (E_3).

Görölmüştür ki paylaşımın az olduğu sorunların ise giderilemediğı zaman fikir ayrılıkları artmakta ve bu da çiftler arasında tartışmalara yol açmaktadır. Günümüzde eşler arasında iletişimde büyük oranda azalma söz konusudur. Birlikte zaman geçirilmediğı, konuşulmadığı zaman paylaşımlar da doğal olarak azalmaktadır.

Katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan bir diğeri tema ise **sorumsuzluk ve ilgisizlik** temasıdır. Bu tema daha çok kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Rol paylaşımı noktasında erkeğin sorumluluk almaması ya da sorumluluktan kaçması kadını evlilik hayatında zora sokmaktadır. Evlilik belirli kuralları ve sorumlulukları olan bir kurumdur. Bu kurum içerisindeki taraflardan birinin görev ve sorumluluklarını aksatması evliliğin sürdürülebilmesi açısından diğeri tarafın bunu telafi için aşırı sorumluluk almasına, yıpranmasına ve sonucun ayrılıkla bitmesine neden olabilmektedir.

Eşim çok umursamaz ve sorumsuz biriydi. Çocuğum rahatsızlanıyor telefon ediyorum telefonlarımı açmıyor hastaneye götür diyorum umurunda değil götürmüyor. Nasıl olsa ben halledecektim. Nerede olduğı belli değil. Bu çok üzücüydü. Eşim hep bireysel hareket etti sorumluluklarını kaldıramadı. İnsan bir şey yaparken eşinin desteğini istiyor. Beraber ortak karar almak istiyordum mesela; ama ben destek olarak eşimi değil kayıinvalidemi görüyordum. Kocasız gibiydim yani o kadar yoktu ki hayatımda bir şey yaparsa ailesiyle yapardı. Evlenmeden önce bana karşı ilgili biriyken evlendikten sonra başka biri oldu. Ben biraz ilgiye aç bir insanım. Beni sevildiğimi çok hissettirmedi hep bireysel takılıyordu. Bence ben o evlilikte sahipsizdim yalnızdım (K_7).

Aile yapımızda anne baba desteği oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere erkeğin sorumsuz olduğu ya da evlilik birliği içindeki sorumluluklarını yerine getirmediği durumlarda ya eş ya da kayın valide gibi bir kadın faktörü devreye girip bu alanı doldurmaya çalışmaktadır. Katılımcı (K_7) nin ifade ettiği gibi ‘‘ben destek olarak eşimi değil kayınvalidemi görüyordum’’ Eş evliğinindeki mağduriyetini gidermek adına, anne ise çocuğunun yuvasının dağılmaması adına bu sorumluluğu üstlenmektedirler.

Bunun yanında ilgi ve sevilme faktörü kadınlar açısından oldukça önemli bir duygusal doyum kaynağı olmaktadır. İlgi ve sevgi eksikliği çiftleri boşanmaya götüren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. *Aslında düşündüğümde pek yolunda gitmeyen bir şey yoktu. İşte hep bu ilgisizlikten gelen agresif tutumlarım oluyordu. Sana yeterli ilgiyi sevgiyi senin istediğin gibi göstermeyince bir zaman sonra batıyor yaptıkları. Ama karşıdan beklediğin ilgiyi alamayınca tabii ki o çorabın orada olması batıyor gözüne ya da yaptıkları batıyor bir zaman sonra. Bana gereken ilgiyi, sevgiyi göstermeyince ben de agresifleşiyordum. Öyle de olunca kavgalar gürültüler tartışmalar çıkıyordu. Aslında mevzu onun oyun oynaması değildi ya da çorabını oraya atması, sana yeterli ilgiyi sevgiyi senin istediğin gibi göstermeyince bir zaman sonra batıyor yaptıkları. Kıskançlık duygusunu sanki eşimden almışlardı. Nereye gitsem tamam. Ne Giysem tamam. Biraz sorgulasın beni kıskansın istiyordum. İlgilensin, merak etsin istiyordum. Yani ilgili olmalı. Seninle ilgilenmeyen ve umursamayan bir adamla bir evin içinde olmak kendini iyi hissettirmiyor. Aaa bu çok yakışmış, güzel olmuş, hoş olmuşsun dese daha farklı olurdu. Dışarı çıktığımda insanlar bugün çok hoş olmuşsun diyorlardı ama eşim de tık yok hiç iltifat etmezdi. Aslında boşanmam için asıl gerekçem şuydu üç yıldır evde ilgi görmeyince dışarıdaki insanlar sana daha fazla ilgi gösterince aklın ister istemez dışarıya kayıyor. Kim ben yapmıyorum, ben istemiyorum derse yalan söyler. Baktım ki benim kafam başkalarına kayıyor, bu evlilik çatısı altında bana ters ve yanlış bir şeyler yapacağım adam gibi boşanırım ondan sonra ne yaparsam yaparım kafasına girdim. Yani boşanmamı hızlandırma sebebim de buydu. Çünkü giriyorum odama yatıyorum o da tüm gece televizyon karşısında. Dışarıya çıkıyorum insanlar ilgileniyor eve geliyorum bir şey yok. Kendimi kadın gibi hissetmiyorum. Dışarıda iltifatlar vesaire evde bir şey yok. Bu sefer aklım başkalarına gidiyor (K_3).*

Eşim bana güzel şeyler güzel sözler söylemezdi sorduğumda neden söylemiyorsun diye Şımarma şımarırsın diye söylemiyorum derdi. Sabah işe gider akşamda yatıncaya

kadar kahvede geçirirdi. Beraber vakit geçiremezdik hiçbir ortak şey yapamazdık ben onun hayatında yok gibiydim. Ben o evlilikte eşimle değil kayınvalidemle evli gibiydim. Ayrıca eşim çok sorumsuz biriydi onun yapması gereken sorumlulukları ben yapmak zorunda kalıyordum. Çocuğumun ve benim masraflarımız karşılanmayınca eksik kalınca çok üzülüyordum ama hani ne yapabilirdim ki kimden isteyebilirdim ki istediğim şeyler zevke giriyor ihtiyaca girmediği için insanlara abes geliyordu başka birisine işte şu lazım şunu alalım diyemiyordum. Kocan var demezler mi eşim bu durumdan rahatsızlık hissetmezdi çünkü maaşından 1000 lira 1000 lira eksik söyleyip kendine saklayıp kumar oynuyordu o yüzden bu durum onu rahatsız etmiyordu. Daha çok benim her şeyi yönlendirmemle sorumluluk almamla ilerleyen bir süreçti(K_6).

Katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan bir diğer tema ise **aldatma** yani sadakatsizliktir. Sadakatsizlik boşanmalara neden olan bir diğer önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu temaya dair cevaplara geçmeden önce sadakatsizliğin bir tanımlamasını yaparsak Sungur’a göre sadakatsizlik mevcut eş dışında ikinci bir kişiyle kurulan duygusal veya cinsel her türlü bağı içerir. Yani eşler arasındaki ilişkiyi tehdit edebilecek nitelikte başka bir ilişkinin varlığı olarak tarif edilebilir. Bu tehdit tekeşliliğin fiziksel ya da duygusal boyutlarından birine ya da her ikisine birden yönelik olabilmektedir. (Sungur, 2017: 199 -206) Yapılan çalışmalar boşanma nedenleri arasında sadakatsizliğin ilk üç sırada yer aldığını göstermektedir. Terapistler sadakatsizliğin eşler arasındaki sorunlar arasında sevgi bağının kaybı ve alkol bağımlılığından sonra en çok zorlanılan sorun olduğunu dile getirmektedirler. (Sungur, 2017: 199 -206)

Erkekler problemlili giden bir evlilik sonucunda eşlerini aldatmaya sıklıkla başvurabilmektedirler. Bunun yanında eşler arasındaki iletişim kopukluğu ve bu nedenle ortaya çıkan şiddet ve ekonomik sıkıntılar da erkekleri aldatmaya yöneltmektedir (Tarhanacı, 2017: 110). Kadınlar ise duygusal açıdan ihmal edildiklerini düşündüklerinde ve kendilerine olan güvenlerini arttırmak istediklerinde romantik arayış peşine düşüp eşlerini aldata bilmektedirler (Tarhanacı, 2017: 110-111). Bunu destekleyen bir ifade ise şu şekildedir:

Ben kendimi maddi manevi çıkmazda hissediyordum. Bu nedenle evde durmak istemedim. Herkes kendi yolunu çizmeye başlamıştı. Ben de iş arıyordum evliliğimin dördüncü yılından sonra artık ben tahammül edemediğim için sorunlar iyice büyüdü. Eşim kendi başına takılıyor, yiyor, içiyor, geziyordu. Ben yalnızdım, kocasız gibiydim. Yani o kadar yoktu ki hayatımda. Eşim çok benmerkezciydi ben de çocuğumuz da onda

ikinci plandaydık. Artık herkes kendi yolunu çizmeye başlamış dört yıldan sonra artık yatakları da yavaş yavaş ayırmaya başlamıştık. Ben temas seven duygusal bir karakterim temas olmayınca, ilgi olmayınca cinsellik de bitiyordu. Bir arkadaşımın vasıtasıyla yeni bir işe başladım. Oğlum 2 yaşındaydı. Orada herkesin ilgi odağı oldum. İşte arkadaşlar dostluklar bilmem ne sonrasında oradan biri hoşuma gitti. Onun gösterdiği ilgisi hoşuma gidiyordu. Olmayacağını bildiğim an uzak durmaya çalıştım ama erkekler işte alttan girip üstten çıkıyor. İkna ediyor insanı. Yani işte yine cahillik daha sonra ben o iş yerinden birisiyle evliyken çıkmaya başladım. Ama nasıl o kıvama geldim nasıl oldu dersiniz bilmiyorum. Demek ki artık o kadar kendimi son noktada hissettim düşünün. Bu tarafta artık yatakları tamamen ayırdık. Benim bir ilişkim başladı. Tabii ki böyle arada kalıyorsun vesaire kendine yakıştıramıyorsun işte çocuğun var ama oranın ilgisi de gerçekten alakası da beni her anlamda tatmin eden bir duyguydu. Sonrasında boşanma kararı almıştım zaten (K_7).

Sadakatsizlik ve aldatmalar insan yaşamının en temel varsayımlarından biri olan güven duygusunun yitirilmesine ve ağır bir travma gibi algılanmasına neden olur (Sungur, 2017: 199 -206)

Eşimin telefonunda bir mesaj gördüm müşterisi ile mesajlaşmasını bir bayandı diğerlerini silmiş sadece inat kısmı kalmıştı bu normal bir mesaj değildi. Neden sildin dedim, gereksizdi dedi. Ben de dedim eğer bana ihanet ediyorsan bunu adam gibi söyle benimle de ilişkin iş gibi başlamıştı. Buna da iş diyorsun ama sen bana da bunları yazdın. O yüzden şüphelendim. Orada tartıştık ve tartışma büyüdü. Eski karını ve çocuğunu anladım ama bir başkasına tahammül edemeyeceğim. Görüyorum ki böyle bir durum var. Çünkü başka mesajlarını da yakalamıştım kusura bakma dedim ve boşanmaya karar verdim. Artık güven duygumu kaybetmiştim (K_1).

Aldatma günümüzde artık eskiye kıyasla kadınların fazlasıyla hassas olduğu ve kabul edemediği bir konudur. Özellikle kocasını severek evlenen bir kadın bu durumu affedilemeyen bir suç olarak görmektedir (Özcan, 2011: 187). Bunu destekleyen bir ifade ise aşağıda aktarılmaktadır.

Kafasının dikine giden bir kız olarak büyüdüğüm için bu konuda çok eleştiriliyordum. Bir şey olunca acaba hatalı taraf ben miyim, ben mi farkına varamıyorum, ben hata mı yapıyorum diye hep kendimi sorguluyordum. Eşim eve gece geç geliyordu on ikiye bire e kadar gelmiyordu ben bunu annemlere söylediğimde acaba kötü bir şey mi yapıyor diye şüphelendiğimde ben şikâyet ediyormuşum adam

çalışıyormuş işte tabi çalıştığı için geç gelecek ne var bunda diyorlardı. Durduk yere şüpheleniyorsun, bir şey yok, sen abartıyorsun, adam gece on ikiye bire kadar çalışıyor ne yapsın. Sen sus adam çalışıyor. Sen ne yanlışsın gibi hissettiriliyordum. Bendeki bilinçsizlik, cahillik hayatı sen bilmiyorsun onlar büyük biliyorlar ya öyleydi. Ben kadını sevgilerimle ters giden bir şeyler hissediyordum ama onlar öyle deyince susuyordum. Demek ki normal bu ben yanlış yapıyorum deyip susuyordum. Çocuğum 1 yaşındayken beni aldattığından ufak ufak şüphelenmeye başladım. Sonra araştırdım ve bunu kendime kanıtladım. Sonrasında ise boşanma kararını aldım. Çünkü ona karşı güvenim bitmişti artık. Ne kadar çok sevsem de aldatma benim kırmızı çizgimdi. Bunu bir kere yapan zaten yapar, bitmiştir benim için. Aldatmayı öğrendiğimin ertesi günü hemen mahkemeye verdim boşanma dilekçesini (K_4.)

Eşini kaybetmemek için göz yuman, boşanacak ya da karar alacak gücü kendinde bulamayan kadınlar, erkek egemen toplum yapısı ve geleneksel anlayışta çok eşliliği erkeğe bir hak gibi vermesinden kaynaklanan bazı sosyal nedenler “aldatmanın” ya gizlenmesine ya da görmezden gelinmesine neden oluyordu. Her ne kadar toplumda gizli kalmış gibi görünse de aldatma günümüzde ise artık kadının iş hayatına girmesi, güç kazanması, erkeğe karşı çıkma gücünü bulması ile çok fazla görünürleşerek gündem olmaya başlamıştır (Yabancı, 2019: 295- 296).

Şu telefon denen icatla çok fazla vakit geçiriyordu. Benim istemediğim şeyler de görüyordum. Tanımadığım insanlarla yazışmalar falan. Eşim çok sosyal bir insandı evlendikten sonra bu benim pek hoşuma gitmemeye başladı. Şimdi olsa istemem sosyal bir insanı çünkü sosyal bir insanın sınırı yok. Ben sınır koymaya çalışınca zorlandım kavga sebebiydi bu onun için. Ona sınır koyamazsın. Fazla sosyal olunca bir şeyleri saklama anlatmama oluşuyor. Örneğin ben telefonunun şifresini bilmiyordum bunun için kavga ederdik. Ben kendi şifremi rahatlıkla verirken o kendininkini saklıyordu. Ben de buna sinir oluyordum. Biz evliysek birbirimizden bir şey saklamamalıydık çünkü evli bir insan kendini göstermekten ziyade sosyalliğinin azaltması gerekiyordu. Sosyal medyasında istemediğim mesajlar gördüm, bunları ben kendime yediremedim. Bana arkadaşım diye yutturmaya çalıştı. Hem onun ilkokuldan beri tanıdığı bütün arkadaşlarını tanıyordum. Bir sadakatsizliğinin olduğunu gördüm. Ben her türlü kırıcı konuşmayı sineye çekerim ama sadakatsizliği asla (E_4).

Erken boşanmalarda **cinsellik** alanının da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu çalışmada da katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan bir diğer tema ise cinsel problemler olmuştur.

Bireylerin cinsel yaşamlarında yaşadıkları sorunlar çiftlerin aileleriyle yaşadıkları uyumlarını etkilemenin yanı sıra onların iş yaşamları ile toplumsal ilişkilerinde de mutsuz hissetmelerine yol açmaktadır. Araştırmalar evliliğin tüm aşamalarında cinselliğin olduğunu, bunun yanında evlilikte bazı alanlarda meydana gelen sorunların çiftlerin cinsel hayatlarının etkileri olabileceği gibi cinsel ilişkilerdeki sorunların da evlilik ilişkilerini etkileyebileceğini göstermektedir (Gülsün ve Bozkurt, 2009: 68- 69). Bu temaya dair verilen cevaplardan bazıları aşağıda aktarılmıştır.

Evlikte cinsellik özellikle çocuk doğduktan sonra bazı kadınlarda annelik rollerinin daha ağır basmasıyla beraber kadın açısından arka plana atıla bilmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları bu durumu şöyle ifade etmektedirler. *Cinsellik boyutunda da sıkıntılarımız vardı. Özellikle çocuktan sonra ben pek istekli değildim sonra da zaten aşamadık bu durumu (K_8).*

Diğer bir erkek katılımcı ise eşiyle yaşadığı bu durumu *Eee şimdi bu 1 ay olur 5 ay olur ama sonrasında düzelmesi gerekir. Ama durum öyle olmadı çocuk büyümeye başladı uykusu düzene girdi ama geceleri yatmayan bir kadın hala devam etti bu benim sinirlerimi bozmaya başladı. Gece yatağında yatması gerekirken televizyon izleyen bir kadın. Arkadaş yatağı boşuna mı koymuşlar karı kocaya yatsın diye. Ama eşim çocuk doğduktan sonra benimle aynı yatağa girmeyi pek istemiyordu cinsel hayatımız sorunluydu (E_3).*

Günümüzdeki evliliklerde sıkça rastlanan bir sorunda evliliklerdeki çiftlerden birinin cinsel tercihinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir evliliği yapan (K_5) *Onun evlilikten beklentileri ile benimkiler çok farklıydı. Çünkü eşim cinsel açıdan bir kadınla beraber olmak istemiyordu. Eşimin cinsel kimliği farklıydı. Eşim hem cinsi ile ilişkisinde kadın rolünde olan bir gaydi. Katılımcı bu konuyla ilgili kendimi kandırılmış, dolandırılmış gibi hissediyorum. Bu ne yazık ki benim öngöremeyeceğim bir şeydi* diyerek yaşadığı şoku ve hayal kırıklığını aktarmıştır.

Geleneksel toplumlarda bireyler açısından cinsellik rahat bir şekilde üzerine konuşulabilen bir konu olarak görülmemektedir. Buna karşın erkeklerin kadınlara nazaran daha rahat olabildikleri de bir gerçektir. Günümüzde cinsellik evliliklerde ifade

edilmenin yanı sıra hem kadın hem de erkek açısından artık talep edilir hale gelmiş olduğu görülmüştür.

Zaten cinsel hayatımızda çok başarılı değildi (E_4).

Mesela cinsellik bir evlilikte en önemli şeylerdendir. Onlar da kötüydü cinsel hayatımız kötüydü çok isteksiz bir adamdı. Olmazsa olmasın ayda bir kere de olsa olur. Olmasa da olur. En başından beri hep öyleydi (K_3).

Cinsellik ve duygusal tatmin bir evlilikteki her iki taraf içinde önemli bir alan olmaktadır.

Cinsel hayatımızda yolunda gitmiyordu. Aldattığı için beni, artık benimle daha az beraber oluyordu. Beraber olurken de beni hiç düşünmüyordu. Ben de zaten zamanla artık istememeye başladım. Sonra da zaten bitti gitti (K_6).

Cinsel hayatımızda çok yoktu. Ben severek evlenmediğim için beraber olmayı pek istemiyordum. Ayrılma nedenlerimizden biri de buydu, beni zorlaması. Onun beklentisini ben karşılayamıyordum. Biz evlendiğimizde onların cariyesi olmuyoruz her istediklerini yapsınlar (K_9).

3.3. EVLİLİĞE BAKIŞ AÇISINA BAĞLI FAKTÖRLER

Boşanma ile ilgili olan en önemli faktörlerden biri de eş tanıma ve evlilik kararının neye göre verildiği ile ilgili düşüncelerdir. İşte bu süreçleri daha iyi anlayabilmek için oluşturan evliliğe bakış açısına bağlı faktörler temasına göre katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan en sık tekrar edilen: yeterli bir süre değil, onu iyi tanıyamamışım cevapları olmuştur. Katılımcılar bunun için tanışma sürecinin yeterli olmadığı üzerinde durmuşlardır. Evliliğe bakış açısına bağlı faktörler teması **Eşi tanıma ve evlilik kararı ile ilgili düşünceler** teması altında değerlendirilmiştir.

Evlilik kavramı aşamaları olan bir süreçtir. Bu aşamalar evliliğe hazırlık, evliliğin başlaması, çocuk yetiştirme ve olgunluk aşaması olarak isimlendirilen dört aşamadan oluşmaktadır (Özgüven, 2000: 20-39).

Evlilik öncesinde gerçekleşen birbirine yabancı olan çiftlerin birbirlerini tanıyıp, anlamalarına fırsat veren evliliğe hazırlık süreci arkadaşlık, flört ve nişan gibi bazı birliktelikleri kapsayan bir süreçtir. Bu süreçte çiftler belirli bir süre birbirleriyle zaman geçirerek birbirlerini tanıyıp ortak dil geliştirip, değer yargılarını öğrendikten sonra evliliğe karar vermektedirler. Bu süreç aynı zamanda evliliğe geçişi de

kolaylaştırmaktadır (Erdoğan, 2018: 8). O nedenle tanışma süreci ne kadar verimli ve doğru bir şekilde değerlendirilirse evlilikte o oranda başarılı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların çoğu bu süreci iyi değerlendiremediğini, bu nedenle eşlerini yeteri kadar tanıyamadıklarını ifade etmişlerdir. Evlenecekleri kişiyi ve kendilerini yeterince iyi tanıyamamış olmak çiftleri boşanmaya götüren önemli bir faktör olarak nitelendirilmektedir.

Bir insan âşık olduğunda, âşık olunan kişinin algısı değişir. Artık onda hangi özellikleri görmek isterse onları görmeye başlar. Bu nedenle aşk bir görme kusuru olarak da tanımlanabilir. Bu bağlamda aşk, hayal edilenle gerçek arasındaki fark anlaşılınca kadar geçen süreci kapsar. Aşk ilişkisinde partnerler birbirlerinin temel mutluluk kaynağı olduklarından ve neredeyse birbirleri için doğduklarını düşündüklerinden âşık olma dönemi aynı zamanda hayali bir birlikteliği de temsil eder. Aşk âşık olduğundan kişiye atfedilen özel bir anlamdır. Çünkü insanlar yaşamlarında en özgür oldukları yer hayallerdir. Hayaller hep gerçeklerin önünde gider birçok insan aşkın abartılı yaşandığını bilmekte hatta aşkı çıkmaz olarak tanımladıklarında bile ama içinden çıkmak istemediğim bir çıkmaz diye ekleme yapmaktadırlar. Bu süreç duyguların mantığa meydan okuduğu ve kazandığı bir süreçtir (Sungur, 2017: 18- 19). Bu durumu bir katılımcı şöyle ifade etmektedir: *Tanışma evresinde duygusal davrandığım durumlar varsa ki olmuştur. Duygusallıktan çok gerçekçiliği ön plana çıkarmaya çalışamadım. Çünkü insan nişanlılık sürecinde birlikte olduğu kişide duygusallık ön planda olduğu için duygusal davranabiliyor. Bazı şeyleri görüyor ama halının altına süpürür gibi ileriye ötelemiş oluyor. Farkında olmadan o anda görmek istemiyorsanız görseniz bile halının altına süpürüyorsunuz sonra onlar birikiyor birikiyor patlıyor. Yani duygusal olmayıp daha çok gerçekçi olmalıydım. Benim için olmazsa olmazlar varsa ve onlar karşıma çıkarsa ötelememeliydim. Ben tüm bunları aşk ve sevgim nedeniyle göremedim. Tanışma sürecimizi iyi değerlendiremedim (E_1.)*

Evlenecek çiftlerin gerek evlenecekleri kişiyi ve gerekse kendilerini yeteri kadar tanıyamamış olmaları boşanmada etkili olan önemli sebeplerdendir (Köroğlu, 2013: 58). *Yani güzel geçti vakit geçirdik ama nerelere bakmam gerektiğini bilemedim yeterince tanımadım yani o yaşta nerelere bakılır bilemediğim için 6 yılda olsa bilemez anlayamazdım. Bir de seviyorsun o yüzden gözün kapalı göremiyorsun eksilerini. Meğersem O'nun da âşık olduğu insan ben değilmişim. Benim de âşık olduğum insan*

aslında O değilmiş. Artık kendimi tanıyorum o zaman iyi bir değerlendirme yapamamışım (K_8).

Burada da ifade edildiği gibi eşlerin birbirlerini sağlıklı bir şekilde tanınması birlikte geçirecekleri sürenin yanında evlilik bilinci ve kişinin kendini ne kadar iyi tanıyıp tanımadığı ile alakalıdır. Kendini bilen, tam olarak neyi isteyip neyi istemediğinin farkında olan kişiler evlilik sürecinde denklerini bulma konusunda daha başarılı olabilmektedirler.

Biz 6 ay çıktık 9. ayda nişanlandık yani toplam 1 yıl içinde evlenmiş olduk. Onu çok sevdiğim için de erkenden kararımı çabucak verdim ama sonra öyle olmadığını gördüm. Öyle tanışırken pek bir şeyine bakmamıştım karambole bir evlilik yapmışım. Mesela bana evlenmeden önce eşimin asabi olduğunu söylemişlerdi ben de ya ne kadar sinirli olabilir ki herkes sinirli diyordum ama evlendikten sonra gerçekten pik noktaları gördüm. Ama âşıkken bunu önemsememiştım. Meğerse çok önemliymiş. Nişanlılık ya da onu tanıma sürecim yeterli bir süre değildi bakmam gereken şeylere bakamamışım Bence biraz o insanla aynı evi paylaşmadıkça onu gerçek manada tanıyamaz. İnsan karakterini anlayamaz bir çay içerken bir kahve içerken bir insan ne kadar tanıyabilirsin ki tanınmaz yani (K_6).

Bazı evliliklerde flört dönemi olarak geçen evliliğe hazırlık sürecinde eşler birbirini yeterince iyi tanıyamamaktadırlar. Daha çok heyecanın, aşkın ön planda olduğu mantığın ise daha geri plana atılana atılabildiği bu süreçte insanlar birbirlerinin gerçek yüzlerini görememektedir. Böyle bir durumda her şey kusursuz gibi gözükür. Çiftler evli olmadıkları için birbirlerini kaybetmemek için ilişkide görülen bazı aksaklık ve eksiklikleri hoş görme eğiliminde olmaktadır. Fakat evlenince durumun böyle olmamaktadır. Flört zamanında görülmeyen şeyler görülmeye başlamakta eşler birbirlerini daha iyi tanımaya başlamaktadır. Dolayısıyla evlilik öncesinde normalmiş gibi görülüp, hoş karşılanan durumlar evlikle beraber gelen sorumluluklarla birlikte çiftlere ağır gelmeye başlamaktadır. Bu durum eşler arasında sorun ve tartışmalara en sonunda da boşanmalara neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017: 112- 114). Bu konuya karşılık gelen bir yaşantısını katılımcı aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Zamanla evlendikten sonra eşimin çok aşırı bana zıt hiç anlaşılamayacağım bir karakter olduğunu gördüm evlenmeden önce aynı evde yaşamadığımız ve kısıtlı bir zaman içinde evlendiğimiz için o kısıtlı zaman içindeki aktivite de belliydi sinirlenmiyor, tartışmıyorduk ama bazı şeyleri de geçiştiriyordum ama evlenince çok zorlandım.

Tartışmalarımız basit şeyler üzerine olduğu için çözebiliyordum ama evlendikten sonra ciddi ve ağır sorunlar olunca tartıştığımız şeyler basit şeyler olmuyor artık çözülemez hale geliyor. Eşimin özellikle evlendikten sonra komple değişti. Öncesindeki özellikleri aslında ona ait değilmiş. Aslında karakteri belliydi gerçek kimliğini evlendikten sonra gösterdi. Evlendikten sonra artık rahatladı, evlisin artık bir yere gidemezsin. Köprüyü geçene kadar derler ya o misal artık rahattım evlendim gibi (K_6).

Katılımcıların hepsi eşleriyle bir flört dönemi sonrası evlenmişlerdir. Bu flört dönemi genel olarak en az beş ay gibi bir süreç sonrası evlilikle sonuçlanmıştır. Bu süre zarfında eşlerini tanıdıklarına inanan katılımcılar, evlilik kararını hemen almaktadırlar. Yukarıda da ifade edildiği gibi sevgi ve aşkın etkisiyle verilen karar bir süre sonra gerçeklerle beraber hayal kırıklıkları ve boşanmayla bitmiştir. Katılımcıların birçoğu aynı ev içerisinde ortak hayatı paylaşılmadığı müddetçe birini gerçek manada tanıyamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bunun içinde evlilik öncesi beraber yaşamının olmasını istemekte ama bu durumun Türkiye koşullarında gerçek olamayacağından yakınmaktadırlar. Bu durum şöyle ifade edilmiştir.

Onunla uzun bir nişanlılık sürecimiz olduğu için yeterince tanıdığımı zannedyordum. Gerçi bence hiçbir zaman kimse kimseyi evlenmeden tam olarak tanıyamaz, öyle bir dünya yok maalesef. Evlendikten sonra çıkıyor akkoyun karakoyun. O yüzden hani ne kadar süre geçerse geçsin insanlar tanıyamayabilirler. İnsanlar kendilerini saklayabilir. Hiçbir zaman yeterli bir süre olmayacaktır. Keşke evlenmeden önce beraber yaşaya bilseydik ama bu ne yazık ki bizim ülkemizde imkânsız bir şey (K4_).

Eşimi O süre içerisinde tanıdığımı inandığım için de evlilik kararını aldım. Mayıs ayında tanışıp Kasım ayında ise evlendik. Âşık olarak evlendim. Ama aşkımız kısa sürede bitti. Her anlamda birbirimize uyduğumuzu düşündüm hem karakter olarak hem aynı sosyoekonomik durumdan geliyorduk o da öğretmendi ben de. O da bir evlilik yapmıştı ben de. İkimizin de birer tane çocukluğumuz vardı. Yani her açıdan uyumlu olduğunuzu düşündüm. Ama sonra uyumlu olmadığımı anladım. Evlenmeden önce onu tanıdığımı düşünürken sonrasında tanımamış olduğunu öğrendim. O yüzden bitti zaten. Eşimin her konuda yalan söylemesi, kendi kişiliğini benden saklamış olması, şeffaf olmaması. Bu yönlerini gördükten sonra ben eşimi hiç tanımamışım bunu nasıl görememişim dedim (K_2).

Beck, kadınlar ve erkeklerin ister evlilik öncesi olsun isterse evlilik içinde birlikte yaşamalarının her çeşidinde yüzyılın çatışmalarının ortaya çıktığını ifade ederek, çiftler

her zaman için özel kişisel yüzlerini gösteriyorlar yani gerçek yüzlerini değil (Beck, 2012: 52).

Zaten bir buçuk senedir çıkıyorduk aynı iş yerinde sürekli beraberdik birbirimizi seviyorduk. Eşim yakışıklı biriydi ve bana çok ilgi gösterirdi bunlardan etkilendim. Sevdim âşık olduğum için sorup sorgulamadan evlendim. Tanışma sürecimiz yeterli değildi. Bunu evlendikten sonra anladım. Keşke tanımasaymışım dediğim oldu (K_7).

Katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan bir diğer tema ise tanışıklık süresinin yeterli olduğunu belirttikleri yeterli bir süre (f:6) teması olmuştur. Bu temayla da katılımcılar yine evlendikleri insanı yeterince tanıyamadıklarını dile getirmişlerdir.

Düşünce ve fikirlerimiz uyuşuyordu. Onun yanında kendimi rahat hissediyordum. O yüzden ikinci buluşmamızda kafamdan ben bu kişiyle yapabilirim dedim ve karar verdim olsun diye. Bu doğru kişi dedim. Her tanıştığınla bunu yaşayamıyorsun maalesef. Onu tanıyalı 5 ay bile olmadan bu kararı verdim. O nedenle tanıştığımız süre yeterliydi bence. Bir insanı 10 yılda da tanıyamazsın hani bazı şeyleri ancak yaşayarak görebiliyorsun. Ne kadar tanıma evresi uzun olsa da tanıyamadığın çok insan oluyor. Oturup bir yerde çay kahve sohbetle ne kadar tanıyabilirsin ki. Yaşadıkça tanıyorsun. O olaylar evlilikte yaşanıyor (E_2).

Yani biz 2014'te tanıştık 2019'da da evlendik. Severek evlendim. Toplamda 5 yıl gibi bir süre de tanışmış olduk. Bu süre içerisinde onu gerçekten tanıdığımı düşündüm. Hen her ortamda O'nu görmüştüm yoklukta ölümde bunları gördükten sonra tanıdım dedim ve evlendim. Evlendikten sonra ise hiç tanımadığımı anladım (E_4).

4. BOŞANMA SONRASI SÜRECE İLİŞKİN BULGULAR

Bu kategoride çiftlerin boşanma sonrası süreci geriye doğru baktığınızda sağlıklı bir karar olduğunu düşünüyor musunuz? Boşanmadan dolayı pişman mısınız? Yeniden evlenmek konusundaki düşünceleriniz nelerdir? Boşanma olgusuna yönelik fikriniz nedir? sorularına verdikleri cevaplara göre boşanma sonrası deneyimler teması altında boşanma deneyimine yönelik duygular, boşanma deneyimine yönelik düşünceler ve Yeniden evlenme beklentisi şeklindeki alt temalar ile boşanma deneyiminin çiftlerin sonraki hayatlarına yönelik kararlarını nasıl şekillendirdiği anlaşılmak istenmiştir. Boşanma deneyimine yönelik duygular: Rahatladım, üstümden yük kalktı (f: 15), özgürlük (f: 4), mutluluk (f: 2), şeklinde oluşturulmuştur. Boşanma deneyimine yönelik düşünceler: Evet doğru bir karar, keşke daha önce yapsaydım (f: 15) şeklinde tek bir alt

tema ile oluşmuştur. Yeniden evlenme beklentisi ise: evet neden olmasın (f: 11), yeniden yanlış karar vermekten çekiniyorum (f: 3) ve düşünmüyorum evliliğe çok inancım kalmadı (f: 1) şeklinde cevaplanmıştır.

Tablo 12. Boşanma Sonrası Deneyimler Teması ve Alt Temalar

Boşanma Kararının Alınışı	Boşanma Deneyimine Yönelik Duygular	Boşanma Deneyimine Yönelik Düşünceler	Yeniden Evlenme Beklentisi
Bireysel bir kararla Aile etkisi ile	Rahatladım, üstümden yük kalktı. Özgürlük Mutluluk	Evet, doğru bir karar Keşke daha önce yapsaydım.	Evet, neden olmasın Yeniden yanlış karar vermekten çekiniyorum. Düşünmüyorum, evliliğe çok inancım kalmadı.

Verdikleri kararın kendilerince ne kadar doğru ve kabul edilir olduğu hem duygu hem düşünce boyutunda anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında bir de boşanma kararının alınışı teması bireysel karar ile bireysel karar ve aile onayı şeklinde belirlenmiş olan temalara göre irdelenmiştir.

4.1. BOŞANMA KARARININ ALINIŞI

Bu tema altında boşanma kararının nasıl alındığı bu kararın alınmasında ailenin bir etkisinin olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Boşanma kararının alınması aile etkisi olmadan bireysel bir kararla (f: 13) ya da aile etkisi ile (f: 2) verilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kararı bireysel olarak aldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise verdikleri kararı ailelerinin onaylaması ile davayı açtıklarını ifade etmişlerdir.

Sorunlarımı pek kimseyle ailemle arkadaşarımla bile paylaşmazdım. O yüzden kimsenin düşüncesi çok da önemli olmadı. Bu kararı kendi başıma aldım. Eşim boşanmayı hiç istemedi ama onu ikna ettim. Zaten birinci evliliğimden süreci biliyordum. O nedenle daha kolay karar verdim. Anlaşmalı boşandık (K-2).

Ben misafir gelsin gelmesin toz almak tan yer silmeye, süpürmeye, çamaşır asmaya, yemek olsun, para kazanma, çocuk bakımı, ütüsüne kadar olsun her şeyi yapabilirim. Hepsine gücüm yetiyor çok şükür. Evliliğimde de yapardım. Ama karşı taraftan herhangi bir çaba göremedim. Ben çocuğumuz ortada kalmasın, anne baba varken o öksüz kalmasın diye katlandım, çaba gösterdim. Her şey düzelir her şey düzelir diye diye 4 yıl çaba sarf ettim, olmadı. Her gidişinde aslında ben istemedim geri getirilmesini ama anne babamın zoruyla geri getirdim. En son gidişinde ben anne babayı

da dinlemedim. Getirecekseniz kendi evinize getirin dedim. Ben istemiyorum. Gittiler konuştular arayı bulmak için ama ben net tavrımı koydum. Zaten her anlamda yani hem ev içi hem de ev dışı her türlü sorumluluğu kaldırabiliyor, kendi ayakları üzerinde durabiliyordum. O yüzden bu kararı almam zor olmadı ve boşanma davasını açtım. Çekişmeli boşandık süreç biraz uzun sürdü (E_3).

Eşimin yokluğunda hayatımda bir şeyin değişmeyeceğini görüyordum. Hakikaten baktığımda da öyle oldu. Ne maddi anlamda ne manevi anlamda ne de sorumluluklar boyutunda hiçbir şey değişmedi, bir boşluk hissetmedim hayatımda. Zaten erkek gibiydim, evde her türlü şeyin üstesinden gelebiliyordum. Niye evli durayım niye uzatayım ki. Baktım aynı hiçbir şey değişmiyor. Yani kendime mutlu olacak yeni bir hayat kurabilirim niye çekeyim ki dedim. Ailem ve yakın çevremden kimseye danışmadan, sormadan kararımı verdim. Ben bu adamı istemiyorum boşanacağım dedim, boşadım. Ablamlar küstü benden. Bir yıl konuşmadılar. Pişman olacaksın dediler. Bende pişman olacaksam ben olacağım bunu yaşamadan bilemem dedim. (K_3).

Katılımcıların yukarıda ifade ettiği gibi hem kadın hem de erkek rollerinin üstesinden gelen kadın ya da erkek, sorunları olan mutsuz bir evliliği devam ettirmek istememektedirler. Kadın ve erkek alını olarak tanımlanmış olan rolleri yapabilen kendine yeten bir erkek ya da bir kadın hayatında diğerinin olmasına gerek duymaya biliyor. Her işimin üstesinden gelebiliyorum, ona bir gerek yok, yokluğu hayatım da bir şey değiştirmeyecek ifadelerini kullanıp, eşini gözden çıkarabilmektedir. İfade edilen bu durumun boşanma kararının alınmasında kolaylaştırıcı bir etken olduğunu düşündürmektedir.

Ben öyle herkese her şeyi anlatan biri değilim daha çok kendim üstesinden gelmeye çalışırım o yüzden aileme söylemedim. Çünkü onların da yapabilecekleri bir şey yoktu onlara danışmak istemedim. Sonra ailem öğrendi geldiler. Anneler gelmeden önce biz boşanmaya karar verip dilekçeleri mahkemeye vermiştik bile. Ama onların haberi yoktu. O yüzden onlara biraz evliyiz rolü yapmak durumunda kaldım. Ben eve geçip eşime ailem gelecek haberleri yok dedim. Onlar gidene kadar biraz yan yana kalmamız gerek dedim O da kabul etti. Biz bir müddet evli rolü yaptık sonra onlar gittiler. Zaten mahkemeye kâğıtları vermiştik. Bir ay sonra anlaşmalı boşandık (E_4).

Aldatmayı öğrendiğimin ertesi günü hemen mahkemeye verdim boşanma dilekçesini. Ne anneme ne de çevremdeki hiç kimseye söylemedim. Aldığım kararı anneme söylemedim; çünkü bana engel olacağını biliyordum. Ben boşandıktan sonra herkesin

haberi oldu. Zaten boşandıktan sonraki süreçte de kendi evime çıktım. Kimsenin benim yanımda olup olmaması benim çok da umurumda değildi. Bu kararı böyle bir ortamda bile alabilme cesaretini göstermek yani küçük çocuk, çalışmıyor olmam bana o an için kendimi çok güçlü hissettirdi(K_4).

Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması (2006), aile bütünlüğünün ve evlilik ilişkisinin korunması ülkemizde halkın temel değerleri arasında olduğunu göstermektedir. Güçlü aile bağları bazı dalgalanmalar olsa da kırsal ve kentsel kesimlerde egemenliğini korumaktadır. Araştırma sonuçları arasında boşanmayı düşünen bir çiftin öncelikle sorunu kendi aralarında tartışarak çözmeye çalışmaları gerektiği düşünülse de danışma söz konusu olduğunda başvurulacak kişilerin başında ilk sırayı aile büyükleri almaktadır. Aile büyükleri gerek çiftin duyduğu saygıdan gerekse onların deneyimlerinden yararlanabilme inancından dolayı öncelikli kaynak olmaktadır. Aile büyükleri evlilik ve aileyi ilgilendiren önemli konularda temel başvuru kaynağıdır. Çoğunlukla yakın akrabaların eşleri boşanmaktan vazgeçirmeye çalışmaları istenmektedir. Bunun yanında araştırmada ikinci sırayı ise boşanmayı düşünen bir çiftin bunu kimseye paylaşmaması, sorunları kendi aralarında çözmeleri, kimseye yansıtılmamaları gerektiği görüşü de çıkmış bulunmaktadır. (Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması, 2006: 188-189)

Yapılan çalışmada görülmüştür ki, katılımcılar karı kocanın içinde bulunduğu sıkıntılı ve mutsuz evliliği neticesinde almak istediği boşanma kararının hiç kimseye danışılmadan alınması gerektiğini düşünmektedirler. Her ne olursa olsun sorunların eşler arasında tartışılması, başka bir kimseye yansıtılmaması inancını taşımaktadırlar. Bu inanç bir yönüyle de sorunların aktarılması halinde dışarıdan yapılacak müdahalelerin artmasından kaygı duyulduğunu ve alacakları karardan vazgeçirilebilecekleri endişesini akla getirmektedir. Boşanma kararlarından vazgeçmek istemedikleri bu durumda kararlı oldukları için dışarıdan bir müdahalenin olmasını istememektedirler. Bunun yanı sıra *bu benim hayatım ve benim kararım sonucu ne olursa olsun ben yaşayıp görmek istiyorum* anlayışının hâkim olduğu görülmüştür. Bu görüş günümüzde yaşanan bireyselleşmeyle örtüşmektedir. Evlilikte olduğu gibi boşanma kararında da çiftler aile büyüklerini dışarıda bırakarak kararı kendileri bireysel olarak almayı tercih etmişlerdir.

4.2. BOŞANMA DENEYİMİNE YÖNELİK DUYGULAR

Evliliğiniz boşanmayla sonuçlandı bu süreç sizi nasıl etkiledi, boşanmadan dolayı pişman mısınız? Yeniden evlenme konusundaki düşünceleriniz nelerdir? sorusuna verilen

cevaplar doğrultusunda oluşturulan alt temalar boşanma deneyimine yönelik duygular: rahatlama üstünden yük kalktı (f: 15), özgürlük (f: 4), mutluluk (f: 2) şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Verilen cevaplardan en sık tekrar edilen üzerimden yük kalktı ifadesi içinde bulundukları çaresizlik, yoğun baskı ve stres durumlarını akla getirmektedir. Rahatlama ifadesi ise stres yaratan olumsuz durumun ortadan kalkmasıyla gelen bir duyguyu ifade etmektedir. Bu durum katılımcıların verdikleri karardan pişmanlık duymadıklarını boşanma kararlarının onların psikolojik olarak olumsuz bir ortamdan çıkarmış olduğunu göstermektedir. Katılımcıların verdikleri cevapların bazıları şu şekildedir.

Boşandıktan sonraki hislerim özgürlük üstünden yük kalktı. Rahatladım artık oğlumu azarlayan biri ve bana kendini değersiz hissettiren biri yoktu hayatımızda (K_9).

Çok mutlu oldum, rahatladım, üzerimden büyük kalktı nefes aldım. Özgürlük istediğim zaman yemek yapıp yapmamak, şu zamanda kalk yemek yap vesaire yok. Nasıl yaşamak istiyorsan öyle yapayım. Dışarı çıkmak istiyorsam dışarı çıkayım birisine bağımlı olarak değil bağılı olarak bir yere çıkacaksan ben seni beklemeyeyim tek başıma da bunu yapabileyim (K_8). Buradaki nefes aldım ifadesi oldukça dikkat çekicidir.

Üzerimden büyük bir yük kalktı, kurtuldum. Keşke daha önce yapmış olsaydım. Çocuğum için dayandım. 5 yıla kadar onun için sürdürdüm ama sonra baktım olacağı yok o yüzden hem kendi sağlığım hem de çocuğumun sağlığı için bu kararı verdim. Mahkeme kızımı annesine verdi bu beni biraz zorladı, üzüldüm; ama eşimden ayrıldığım için de rahatlamıştım. Eşim boşanmak istemedi. Son ana kadar beni vazgeçirmek istedi ama ben kararlıydım. Çünkü benim mutlu bir evliliğim yoktu daha fazla kavga ve gürültü ortamında kalmak istemiyordum. Eşim boşanmayı hiç istemedi. Boşandık boşanalı hep karşıma zorluk çıkardı. Hala da çıkarmaya devam ediyor. Nafakayla, çocuğumu göstermeyerek vesaire. Bunlar beni üzüyor (E_6).

Rahatladım üzerimden bir yük kalktı. Hoş zaten olan da bir evlilik değildi ama yaşadığın kaygı sıkıntı beni çok üzdü. Bunlardan uzak olmak bana iyi geldi. Artık bunları bir daha yaşamayacağımı düşünmek bana iyi hissettirdi. Üzücü ama gerçek. Erkeklerle olan güvenim sarsıldı. Şimdi bütün erkekler bana öyle geliyor, çok tuhaf bir şey (K_5).

Bazı erkek katılımcılar verdikleri boşanma kararının üzerimden yük kalktı ifadesiyle durumun baskı ve stresinden kurtulduğunu ifade ederken, boşanma aşamasında devletin kadınlar lehine uygulamış olduğu kararların kadınlar için bir ayrımcılık olduğunu

çok net hissetmiş ve yakınmıştır. Yasaların kadın ve erkeğin durumlarını net bir şekilde bilmeden kadından yana tavır aldığını, bu durumun ise adil bir yaklaşım olmadığını düşünmektedirler. Boşanma sürecinde yaşadıklarını bir savaş olarak niteleyen katılımcı verdiği mücadelenin psikolojik zorluğunu ifade etmiştir.

Boşanma dilekçesini verip boşandıktan sonra adeta üzerimden büyük bir yük kalkmıştı elinden geleni yapmıştım. Artık bir şey paylaşmıyorduk. Sonuçta vicdanım rahattı o yüzden. Bir de dava sürecinde yaşadıklarım beni çok sarsmıştı. Boşanırken ben kendimi hem ona hem de devlete karşı savaşıyormuşum gibi hissettim. Sadece kadın odaklı değil bizi de erkekleri de görmeliydi hukuk, adil olan buydu (E_4).

Üzerimden büyük bir yük kalktı artık başımı yastığa daha rahat koyabiliyordum (K_2).

Görölmüşdür ki katılımcılar baskı ve stres altında hissettikleri mutsuz bir evliliğe devam etmek yerine ayrılmayı tercih etmişlerdir. Bu durum onları iyi hissettirmiştir.

4.3. BOŞANMA DENEYİMİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELER

Katılımcılar geriye doğru baktığınızda sağlıklı bir karar verdiğinizi düşünüyor musunuz? Boşanmadan dolayı pişman mısınız? sorularına verdikleri cevapların boşanma ve boşanma deneyimine yönelik düşünceler alt teması oluşturulmuş olup katılımcıların boşanmaya yönelik düşünceleri analiz edilmek istenmiştir. Katılımcıların hepsi aldıkları karardan dolayı pişman olmadıklarını, doğru bir karar verdikleri söylemişlerdir.

Boşanma bence yerine göre olması gereken bir şey çünkü bir insanı değiştiremezsin ya onu kabul edeceksin ya da hayatından çıkaracaksın. Yok, yapamıyorum diyorsan uzatmadan bitireceksin yoksa yıpranıyorsun. Evliliklerin ilk 5 yılı önemli diyorlar bence bir evliliğin 2 yılı nasılsa 5 yılında da aynı değişen bir şey yok. Yani insanların birbirini çok sevip bırakmaması lazım. Hele arada çocuk varsa küçük bir problem olunca boşlanılmamalı ama arada ağır problemler varsa aldatma ve kumar gibi çünkü bunlardan kolay kolay vazgeçilmiyor. Bir aldatınca 2-3 de aldatıyor ki maalesef bu tarz problemler varsa bence çok da uzatılmamalı. Çünkü insanların birbirini yıpratmaması lazım. Hani diğer konularda ortak bir paydada buluşulabilir. Çocuğum ve ben daha iyi bir hayatı hak ediyorduk. Böyle gitmezdi (K_6)

Katılımcıların büyük çoğunluğu verdikleri karardan pişman olmadıklarını hatta bu kararlarını çok daha önce vermeleri gerektiğinden bahsederek bir yerde boşa zaman kaybettiklerini düşünmektedirler. *Elbette ki doğru bir karar verdiğimi düşünüyorum.*

Keşke daha önce yapsaydım. O evliliği 5 yıl çocuğum için idame ettim. Keşke daha erken boşansaydım. Bu dünyaya ben 10 kere gelmiyorum bir kere geliyorum. Bu acıları, kavgaları, gürültüleri, patırtıları niye yaşıyayım ki. 5 yıl çocuğum için kaldım. Değişmedi zaten değişmesi gibi bir umudumda hiç yoktu. Boşanma yürümeyen bir evlilik varsa ve olmuyorsa yaşanması gereken bir şey. Keşke daha önce ayrılıp, kurtulsaymışım. Niye aynı evin içinde o mutsuz zamanı, süreci yaşayıp çekeyim ki. Yine olsa yine yaparım.

Evet, doğru bir karar verdiğimi düşünüyorum hatta çok daha öncesinde o ilk 1. yıl bence vermeliymişim bu kararı. Gereksiz yere uzatmışım. 2 yıl boşu boşuna şans vermişim. Değişeceğini zannettim hâlbuki bir insan başta neyse oymuş. Beni seviyor diye değişir zannettim o da defalarca yeminler etti sözler verdi hatta beni temin etti ama hiçbirisi olmadı (K_2).

Yine bazı katılımcılar ise verdikleri kararın doğruluğunu evlilikte çiftler arası anlaşmanın ve konuşmanın önemine vurgu yaparak bunlarsız bir evliliği sürdürmenin bir anlamının olmayacağını ifade etmişlerdir. Sağlıklı bir karar verdiğime inanıyorum. Kesinlikle pişman değilim. Yine seveyim yine evleneyim tecrübe sahibi oldum. Onunla kötü oldum demek yine kötü olacağım anlamına gelmez. Keşke boşanma olmasa ama huzur yoksa kesinlikle olmalı. Olmuyorsa da yürümüyorsa da boşanma gerekli bence. Konuşamıyorsak neden evli kalalım ki, gerek yok (K_1).

Boşanma hani en sevmediğim sevap denilmiş ya öyle yani çok kötü. İnsanlar kırılıyor. Vakit kaybı, zaman kaybı. Geriye dönük bakıldığı zaman benim hayatımda 5 senelik bir boşluk oluştu. Belki ben o süreçte gerçekten anlaşabileceğim kişiyi kaçırdım. Herkesin yarası aynı sürede geçmiyor. Kimi bir yılda atlatırken ben 5 yıldır daha yeni yeni düzeliyorum. Boşandığımdan beri neredeyse hiç kız arkadaşım olmadı. Aynı şeyleri tekrar yaşarım korkusunu yaşıyorum. (E_5)

Evet, boşanma doğru bir karardı hiç pişmanlık duymadım hem de hiç. Evliliğe, aileye dair düşüncem değişmedi. Aradan bir 16 yıl geçmesinden sonra yeniden evlendim. Çünkü artık olması gerekliydi diye. (E_3)

Evet, kesinlikle doğru bir karardı. Bizim bir kızımız vardı evde biz tartışırken o çok kötü etkileniyordu. Kavga ve gürültümüzden televizyonun arkasına saklandığı anı gözümün önünden gitmiyor. 4 yaşındaydı çok kötü etkileniyordu. Bunu hissediyordum. Evimiz bir mutluluk yeri değil bir mutsuzluk yuvasıydı. Evin içindeki uyumsuzluklar, huzursuzluklar, kavga gürültü, sağlıksız bir çocuk eğitimi olduğu için bunun böyle gitmeyeceğini, böyle

giderse birimizin başının belaya gireceğini ve sağlıksız, sıkıntılı bir çocuk ortaya çıkacağını gördüm. Çocuğum için dayandım. 5 yıla kadar onun için sürdürdüm ama sonra baktım olacağı yok. Bir şekilde bu kararı almam gerektiğini düşündüm o yüzden hem kendi sağlığım hem de çocuğumun sağlığı için bu kararı verdim (E_1).

Görölmüştür ki çiftler yolunda gitmeyen mutsuz olduklarını düşündükleri evliliklerini ne pahasına olursa olsun sürdürmenin gayreti içinde değiller. Bu tarz geçimsizlikler içinde olan evliliklerin aileye daha fazla zarar vereceğı düşüncesi ile boşanmaya daha çabuk karar verebilmektedirler. Bunun yanı sıra katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuğunun olması, onları bu kararı almaktan alıkoymamaktadır. Evlilikte çocukların varlığı eskiden olduğu gibi evliliğı sürdürmek için yeterli bir neden olmaktan çıktığı, boşanmaların artık çocuğun iyiliğı için yapıldığı görölmektedir.

Bazı katılımcılar yuva kurmanın bir aile oluşturmaının hem maddi hem de manevi zorluklarını yaşamış olmasına rağmen mutsuz olduğu bir evliliğı yürütmek istememiş olmasından pişmanlık duymamıştır. Katılımcı sadece bir çocuk sahibi olmadan boşanmış olmasından pişmanlık duymaktadır. Çünkü bir daha böyle bir külfetin altına girip yeniden bir hayat kurmanın zorluğunu düşünmektedir. Bunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Pişman değilim. Ben ağır koşullarda her şeye katlanırım açlık susuzluk aşırı çalışmaya yorgunluğa katlanırım ama duygusal bir çöküntüye katlanamıyordum. Biri sürekli size hakaret ediyor, sizi suçluyor. Ailenizle görüşmenizi istemiyor. Ailenize hakaretler ediyor. Düşündüm ki böyle bir evlilik nasıl devam ettirilebilir ki. Mutsuz bir evliliğı neden devam ettireyim ki. Açık söyleyeyim bir yuva kuruyorsun büyük bir mali külfetin altına girmişsin, insanların istekleri bitmiyor ve bir aile kuruyorsun. Onda da her gün gürültü patırtı. Ben böyle bir hayatı niye yaşayayım ki. İyi ki de boşanmışım diyorum. Pişman değilim. Sadece bir çocuğum olsaydı isterdim. Kötü bir evlilik de olsa bir çocuğum olsa nasıl olurdu merak ediyordum. Yaş itibariyle insan belki de içgüdüsel olarak neslinin devam ettirilmesini istiyor o nedenle bir çocuğum olmasını isterdim ama boşandığıma pişman değilim. Tek pişmanlığım oydu, çocuk sahibi olmadan boşanmış olmak. O kadar masraf ettim bari deseydi, bir çocuğum olmuş olsaydı (E_5).

Bazı katılımcılar boşanmaya karşı olmadıklarını ama bazı onlara göre önemli ve büyük sorunlar dışında olmaması gerektiğini ya da hemen karar verilmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu durumu K-6 şöyle dile getirmiştir.

Boşanma ise bana göre çok ters bir şeydi çok karşı bir insandım çok da yadırgıyordum biraz eski kafalıyım bu konuda. Ben de herkes gibi boşanmak için evlenmedim. Zaten kimse evlenmez; ama olacaksa da olur. Şimdi düşünüyorum aslında aldatma dışında bazı şeyler tolere edilebilir. Hemen böyle bir karar verilmemeli (K_6).

Başka bir katılımcı ise boşanmanın büyük bir problem dışında olmaması gerektiğini bunun yanında ikinci evlilikte ise hiç olmaması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu tarz bir ifadeyi kullanan K_6 ilgisizlik (E_5) ise kök ailesi nedeniyle boşanmışlardır. Boşandıkları için pişman olmadıklarını ifade etmelerine rağmen aslında aşabileceklerini düşündükleri bir sorunu boşanmayla sonuçlandırmış olmaları kararlarının doğru noktasında onları düşündürmektedir.

Boşanma ise ilk evlilikte olabilir ama ikincide bazı dersler çıkarılıp ona göre olması gerekir. İkincide olmamalı hele ki bu tarz sebeplerle olmamalı. Daha büyük bir sebep mesela aldatma gibi bir şey olursa olur. Bu kadar basit ve boş şeylerden olmamalı. O bana bunu söyledi, bu bana bunu yaptırmış. Mış,miş şeylerle olmamalı (E_5).

Boşanma bekâr bir kadınsan biraz elin yüzün düzgünse hayat boşandıktan sonra daha zorlaşıyor. Ben arkadaşlarıma boşanmayın diyorum. En azından bildiğiniz bir adam gerçekten doğruluğunu birini bulmak çok zor. Aldattı mı bedelini ödet ama boşanma. Dışarısı çok zor çocuğuna tek başına bakacaksın yalnız kalacaksın vesaire adam evine bakıyorsa seni de seviyorsa kesinlikle ayrılmayın. Ayrılmak için daha elle tutulur nedenleriniz olsun. Aldatma geçerli bir neden gibi görünüyor ama öyle olmaya bilir. Örneğin aldatan eş karşı tarafa bir aşk ve bağlılık mı duydu da aldattı yoksa geçici bir süreliğine bir heves miydi? Buna baksınlar diyorum. Çünkü boşanmak gerçekten çok zor. Hem maddi hem manevi açıdan insanı yıpratıcı bir süreç ama olmuyorsa da son çare olarak boşanılabilir (K_7).

Bu noktada katılımcıların biri hariç diğer katılımcılar boşanma kararını almadan önce evliliklerini kurtara bilmek adına herhangi bir profesyonel destek almamışlardır.

4.4. YENİDEN EVLENME BEKLENTİSİ

Bu tema boşanmış olan katılımcıların evliliğe bakış açılarında olumsuz bir deneyim sonrası bir değişim olup olmadığını irdelemiştir. Yeniden evlenme konusundaki düşünceniz nedir? sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda evet neden olmasın (f: 11), yeniden yanlış karar vermekten çekiniyorum (f: 3), düşünmüyorum evliliğe çok inancım

kalmadı (f: 1). Katılımcıların büyük bir çoğunluğu evlilik ve aile kurmaya olumsuz bir deneyim yaşamış olmalarına rağmen yine de istemektedirler.

Beck'in de (2013) ifade ettiği gibi gençlerin çoğunluğu evlilik ve aileye karşı kuşkuyla baksalar bile bağlılıklardan arınmış bir hayat peşinde koşmamak tadırlar. Sürekli ve sağlam bir ilişki düşüncesi bugün de hala önemini korumaktadır (Beck, 2012: 37). Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

Yine seveyim yine evleneyim tecrübe sahibi oldum. Onunla kötü oldum demek yine kötü olacağım anlamına gelmez. Keşke boşanma olmasa ama huzur yoksa kesinlikle olmalı. Olmuyorsa da yürümüyorsa da boşanma gerekli bence. Konuşamıyorsak neden evli kalalım ki, gerek yok. (K_1)

Bazı katılımcılar ise evliliği ve yeniden evlenmeyi ilerleyen yaşlarında yalnız kalmamak için mutlaka olması gereken bir şey olarak görmektedirler. *Benim şu anki düşüncem 55-60 yaşına kadar böyle dul yaşamak. Çünkü her işimi kendim yapıyorum şu anda temizlik olsun yemek olsun para kazanma, çocuk bakımı her şeyi yapabiliyorum. Çok şükür hepsine gücüm yetiyor. Zaten çocuğum da büyüdü. Kadına bir ihtiyaç yok hayatımda. Ona bir ihtiyaç olmayınca da evlilik gibi bir müesseseyi kirletmemeye karar verdim. Zaten oğlum da bana bir sürü kadın arkadaşım var kiminle istiyorsan onunla görüşebilirsin benim için sorun yok baba dediği için böyle bir karar aldım. Nerede akşam orada sabah. Söylediğim yaştan sonra da kendime göre bulurum birini o bana bakar ben ona bakar bıdı bıdı bıdı bıdı geçinir gideriz. Düşmez kalkmaz bir Allah geçinmeye bir insan lazım (E_5).*

Modernleşmeyle beraber bireyselleşen bireyler artık toplumsal yapıların baskıcı unsurlarından daha az etkilenmektedirler. Günümüzde boşanan insanlara karşı toplumsal etiketlemeler azalmıştır. İnsanlar boşanmadan artık eskisi gibi çekinmemekte ve boşanma bir başarısızlık olarak görülmemektedir. Bu durum boşanmaya verilen anlamın değiştiğini göstermektedir. Bu noktada katılımcılardan biri üçüncü evliliğini yaptığını şöyle ifade etmektedir. *Yeniden evliliğe olumlu bakıyorum herhangi bir fikrim değişmedi. Şu an 3 evliliğimi yaptım. Aile ve evlilik olmalı o onunla olmadı ben onunla başaramadım; ama bu demek değil ki ben başka biriyle başaramayacağım. Ne ben ona uyabildim ne o bana. Evlilik senin davranışlarının ve onun davranışlarının oluşturmuş olduğu bir alan bir daha asla evlenmem erkeklerin ne mal olduğunu anladım gibi bir düşüncem olmadı. Evliliğe bir başarı gözüyle bakamazsın. Çünkü iki kişi var orada senin orda kendini başarılı ya da başarısız hissetme gibi bir durumun olamaz çünkü başka bir*

etkende var orada üçüncü olarak oradaki dinamikler farklı. Seninki farklı başkasındakiler farklı (K_4).

O insanla biz bir evliliği yürütemedik. Ama bu yine başka biriyle de yürütemeyeceğim anlamına gelmez. Nitekim boşandıktan 4 yıl sonra ikinci evliliğimi yaptım gayet mutlu bir hayatım ve evliliğim var (E_1).

Başka bir katılımcı ise yine boşanmayı hayatına ikinci bir şans ya da fırsat olarak değerlendirmektedir. Bunu da şu şekilde ifade etmektedir. Evlilik konusuna kapalı değilim Nitekim boşandıktan 2 sene sonra şu anki eşimle tanıştım. Onunla mutlu bir evliliğiniz var boşanma sonrası süreç benim için çok faydalı oldu. Yeni eşimi tanımış oldum. Bu benim için verilmiş olan ikinci bir şanstı diyebilirim. O nedenle hemen evlendim (E_6).

Bazı katılımcılar ise evliliklerinde yaşadıkları olumsuzlukları unutamayarak bu olumsuz durumla yeniden karşılaşma ihtimaline karşı olumsuz bakmaktadırlar. Bu boşanma sonrası geçen süreyle de ilişkili olabilmektedir. Eski evlilikten kalan olumsuz izlerin silinebilmesi için zamana ihtiyaç duyulabilmektedir. Yeniden evlenmeyi düşünmüyorum şu an bana zor geliyor uzak bakıyorum yine acaba o sorumluluğun altına girer miyim, her şey bana kalır mı düşüncesi beni korkutuyor. Olgun kişilikte biri bile olsa diyelim yine ya onun yapması gereken şeyleri ben yaparsam diye bir çekincem var. Yanlış karar vermekten korkuyorum (E_4). Diğer bir katılımcıda yine aynı sorundan yakınmıştır. Yeniden evlenmeyi istiyorum ama olmayacağını düşünüyorum ilişkilerin potansiyeli öyle çok kişi aldatıyor ki bende aldatılırım diye yanlış birine evet demekten korkuyorum Yeniden böyle hasar görmekten korkuyorum. Güven konusu artık yok. İnsanlar heyecan ve ihtiyaç duyuyorlar aldatmaya (K_7).

Çocuğu olan bazı katılımcılar ise yeniden yanlış karar vermekten korktuklarını dile getirerek yeniden evlenmeyi çocuklarını bir aile ortamında büyütmek için istemektedirler.

Yeniden evlenme çocukla beraber yeniden evlenmek zor; çünkü önceliğiniz onun mutluluğu oluyor. Ona karşı çok merhametli ve olgun olması gerekiyor. Öyle birine denk gelmen milyonda bir galiba. Oğlum çünkü baba özlemi ile yaşıyor boşluk var o yüzden yeniden evlenmeyi isterim ama doğru kişiyle. Ama işte kendi kararlarımdan korkuyorum. Yine yanılırsam diye çünkü ikinci evliliğimde olumsuz bitti (K_9).

Evlilik akdiyle kurulmuş olan aileler, sadece Türkiye'de değil dünya genelinde yaygınlığını sürdüren önemli sosyal kurumlar arasındadır. Bu nedenle evlilik hala kutsal bir kurum olarak tercih edilmektedir. Düzenli bir ilişki ve bağlılık için ihtiyaç duyulan çok önemli bir kurum olarak önemini korumaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyadaki genel eğilimlere bakıldığında istatistikler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde boşanma oranlarının iki kat artmış olduğunu göstermektedir. Ülkemiz de boşanma oranları son yıllarda hızlı bir artışın içerisinde. Türkiye’de boşanmaların genel özelliklerine baktığımızda evliliklerdeki en riskli dönemin evliliğin ilk beş yılında olduğu, boşanmaların çoğunun özellikle evliliğin ilk 5 yılı içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. Evlilik süresi 1-5 yıl olan bireylerin boşanma ve nedenlerini araştıran bu çalışmayla Bursa ilinde evliliğinin ilk yıllarında boşanmış kadın ve erkek katılımcıların boşanma nedenleri araştırılmıştır. Boşanma deneyimi yaşamış erkek ve kadın katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış, çiftlerin boşanma süreçlerine neden olan etkenlere ilişkin veriler toplanarak, analiz edilmiştir. Yapılan çalışmayla boşanma olgusunun süreci ve nedenleri araştırılmıştır. Evliliğin ilk yıllarında boşanmış bireylerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler evlilik süreci, boşanma süreci ve boşanma sonraki süreç olmak üzere 3 kategori altında değerlendirilmiştir. Evlilik süreci kategorisi altında evlilik biçimi ve kararına ilişkin tercihler, evlilik bilinci ve beklentileri, evlilik yaşı ile ilgili izlenimler olmak üzere 3 tema ortaya çıkmıştır. Boşanma süreci kategorisinde ise sorunların ilk ortaya çıkış dönemi, boşanma sürecine etki eden faktörler, boşanma nedenleri, evliliğe bakış açısına bağlı faktörler olmak üzere 4 ana tema altında değerlendirilmiştir. Boşanma sonrası süreç kategorisinde ise boşanma kararının alınışı, boşanma deneyimine yönelik duygu ve düşünceler, yeniden evlenme beklentisi ana temaları oluşturularak çalışma 3 kategori ve bu kategorilere bağlı 9 ana tema ve bu temalara bağlı alt temalarla evliliğin ilk yıllarındaki erken boşanma nedenleri analiz edilmiştir.

Evlilik süreci kategorisi altında evlilik biçimi ve kararına ilişkin tercihler temasından evliliklerin büyük çoğunluğunun bireysel kararla tanıştırlarak ya da tanışarak yapılmış olduğu görülmüştür. Bunun yanında her ne kadar kendi kararlarıyla yapılan evlilikler az bir farkla da olsa aile onayı göz ardı edilmemiştir. Bu tema altında eş seçiminde dikkat çeken bir husus olarak tanışarak bireysel karar verme ile yapılan evlilikler de ailenin onay vermemesi durumunda ya da kendi hayatı ve kendi tercihinin olması istemiyle hem ailenin karışmak istemediği hem de çocuğun onaya gerek duymadığı bir tercihle de karşılaşmıştır. Bu durum günümüzde bireyselleşmenin evliliğe yansıyan bir yüzünü göstermektedir. Evlilik kararının alınmasında ailenin artık karar verici bir merci olmaktan çıktığı, bununla beraber bir onay merceğine dönüştüğü

görülmektedir. Ayrıca Beck evlilikleri 4 aşamaya ayırarak nasıl bireyselleşmeye ve bireyin tercihiine doğru kaydığını şu şekilde ifade etmektedir. İlk aşamada evlilikler anne babalar tarafından organize edilirken, çocukların görüşü çok az dikkate alınırdı. İkinci aşamada evliliği yine aileler düzenliyordu ama bu defa çocukların veto hakkı bulunmaktaydı. Üçüncü aşamada ise seçim hakkı çocuklara geçerken, ailelerin veto etme hakkı bulunmaktaydı. En nihayeti içinde bulunduğumuz yüzyılda geline dördüncü evrede çocuklar eşlerini tamamen kendi başlarına seçiyorlar ve ailelerinin ne düşüneceğine ise pek aldırıyorlar. (Beck,2013: 161). Bunun yanında günümüzde çiftler artık ailenin arzu ve isteklerine boyun eğmiyor kiminle evleneceklerini özgür iradelerine göre karar veriyorlar. Böylelikle mutlu olmaları beklenirken boşanmalar artmış olduğu ortadadır. (Beck,2013:162). Yapılan tespitle beraber çalışmada karşılaşılan evliliklerin çoğu aşk evliliği biçimindedir. Çiftler birbirlerini severek ve âşık olarak evlenmeyi seçmişlerdir. Beck’inde ifade ettiği gibi çiftlerin eşlerini kendileri seçip karar vermeleri ya da bir aşk evliliği yapmaları günümüzde evliliği sürdürmeye yarayacak yeterli bir etken olamadığı görülmüştür.

Bu kategorideki diğer bir tema olan evlilik bilinci ve beklentileri teması altında beklentim yok, saygı, sevgi huzur, mutluluk ve anlaşımak beklentisi en öne çıkan ifadeler olmuştur. Beklentinin olmaması ise yapılan evlilikle ilgili bakış açısını vermesi bakımından önemlidir. Evliliğin flört dönemi gibi olacağı, sadece gezip tozup eğlenileceği düşüncesi evlilikle ilgili bilincin yeterince oluşmadığını göstermektedir. Bu noktada evliliğe atfedilen anlamların geleneksel anlamlardan farklılaştığı düşünülmektedir. Evliliğin geleneksel anlamlarından olan çocuk sahibi olma, neslin devam ettirilmesi gibi anlamlardan uzaklaşıldığı görülmektedir. Artık evlilik çiftlerin sembolik anlamlar yüklediği bir birliktelik olarak düşünülmektedir. Sevgi, saygı çerçevesinde kurulması beklenen evlilik artık çiftlerin duygusal tatmin bekledikleri bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çiftlerin daha sağlıklı bir aile yapısı oluşturabilmeleri, evlilik yaşamıyla beraber kendilerini bekleyen rol, sorumluluk ve değişikliklerin farkında olmaları ve evliliklerini doyumlu ve sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için evlilik bilinci oldukça önemlidir. Çalışma da bu bilincin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Kadın ve erkekler tarafından dile getirilmiş olan evlilikteki saygı, sevgi, huzur ve mutluluk beklentileri gibi duygusal ifadeler, evliliklerdeki duygusal desteğin önemini vurgulamakla beraber evliliklerdeki duygusal doyum açısından da önemli görülmektedir. Evlilik, çiftlerin birbirlerine karşı

yüklendikleri sorumluluklar çerçevesinden daha çok aşk, saygı ve sevgi gibi romantik ilişkilerin en üst düzeyde sürdüğü sembolik anlamlar içeren bir birliktelik şekline dönüşmektedir.

Evlilik süreci kategorisi altındaki evlilik yaşı ile ilgili izlenimler temasına dayalı olarak evlilik yaşı evlenme kararını ya da evliliği etkileyen çok önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bu bağlamda erken yaş evliliklerinin boşanmalarda etkili olduğunu söylemek gerekmektedir. Katılımcılarında ifade ettikleri 21,22,23,24 gibi yirmili yaşlarda yapılan evlilikler onların tabiriyle çok cahil oldukları, kişiliklerinin oturmamış olduğu, aklın başta olmadığı bir dönem olarak tanımlanmıştır. Erken buldukları yaşı bu dönemde yaptıkları evliliğin bitmesine neden olan bir faktör olarak görmüşlerdir. Katılımcıların evlilik yaşı ile verdikleri bilgilerden yola çıkıldığında evlilik yaşının kanunun sınırlandığı 18 yaşın çok üzerine olduğu görülmektedir. Artık 18 yaş altında gerçekleştirilen evliliklerin “erken evlilik” “çocuk gelin” temaları etrafında değerlendirildiği kamusal tartışmaların ötesine geçildiği görülmektedir. Zorunlu eğitimin getirdiği yaş sınırı ve kanuni olarak belirlenmiş yaş sınırı çoktan yukarı taşınmış, 23 ila 26 yaş arası evlilikler bile evlilik yaşı için “erken” olarak tanımlanır hale gelmiştir. Biyolojik yaşın evlilik için yeterli görülmediği evlilik yaşı algısı, “psikolojik olgunluk”, “gençliği yaşama” “özgürlük” vb. temalar etrafında belirlenmesi gereken bir olgu gibi görülmeye başlanmıştır. Evliliği bir tür kısıtlanma, özgürlük yitimi olarak gören katılımcılar bu kısıtlanmayı daha az hasarla hafifletmenin yolunu evlilik yaşının yükseltmekten geçtiğini düşünmektedirler. Çiftler yirmili yaşlarda yaptıkları evliliklerini kendilerinin yeterince olgunlaşmamış oldukları bir yaş bunun yanında evlilikle ilgili henüz yeterli bilinçte olmadıkları bir zaman olarak görmektedirler. Bu noktada eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarının yanı sıra ev idaresi, çocuk bakımı konusundaki sorumlulukları bilme ve alma konusundaki bilincin yeterli düzeyde olmayışı ilişkide birtakım sorunlara yol açabilmektedir.

Boşanma süreci kategorisi altında sorunların ilk ortaya çıkış dönemi teması altında evlilik içi sorunların ne zaman ortaya çıkmış olduğu önem arz etmektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda 1 yıl dolmadan sonucu oldukça dikkat çekici olmuştur. İfadelerden anlaşıldığı üzere çiftler birlikte yaşam becerisi ve uyum sürecinde ilk yıl zorlanmaya başlamışlardır. Çiftlerin yaşam alanlarına ya bir çocuğun dâhil olması ya da hamilelik süreci ile bazı çiftlerde sorunlar belirginleşmiştir. Evlilikle birlikte bireylerin yaşamına yeni yaşam rolleri, görev ve sorumluluklar girmektedir. Evliliğin ilk yıllarında

evlilik yaşamına dair olarak ortak bir yaşam biçimi oluşturmak, aile sorumluluklarını paylaşmayı öğrenmek, doyurucu duygusal ve cinsel ilişki örüntüler gibi kazanımları, çiftlerin gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Ancak bu beklenti ve değişiklikleri gerçekleştirme sürecinde çiftlerin karşısına birtakım zorluklar ve bu zorluklarla beraber çatışmalar çıkabilmektedir. Tam bu nokta da çiftlerin çatışma çözme becerileri önem arz etmektedir. Çiftlerin ifade ettiği ortak karar alamamaları, sorunları konuşamıyor olmaları ve genel itibariyle bireysel takılıyor olmaları, içinde yaşanılan kültürle beraber gelen bireyselleşme sürecinin birer getirisi olarak düşünülmektedir. Bu kategori altında belirlenen diğer bir tema ise boşanma sürecine etki eden faktörler, boşanma nedenleridir. Çiftleri boşanmaya götüren nedenlerin temelinde yer alan faktörlerin neler olduğu büyük bir öneme sahiptir. Sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için şiddetli geçimsizlik nedenin içine giren sosyokültürel, psikolojik, ekonomik ve evliliğe bakış açısına bağlı faktörler çok boyutlu olarak incelenip, ortaya koyulması için söylenen başlıklarda alt temalar oluşturulmuş olup, daha derinlemesine bir analiz yapılmak istenmiştir. Bu doğrultuda sosyokültürel faktörler teması altında ailede boşanma öyküsü, kök aile ve rol paylaşımı en öne çıkan nedenler olduğu görülmüştür. Ailede boşanma öyküsü temasına göre çalışmada kayda değer bir çoğunluğun ailesinde boşanma vardır. Evli olan çiftlerin gerek kendi ailesinde gerekse eşinin ailesinde bir boşanma öyküsünün olması boşanmaya yol açabilen bir faktör olarak düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar insanların çevrelerinde meydana gelen boşanmalardan olumsuz olarak etkilendikleri, bu noktada aile yapılarının boşanma açısından önemli bir etken olduğu ortaya konulmuştur. Boşanmış anne babaya sahip olan kişilerin kendi evliliklerinde de boşanma olasılıkları yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada ailelerinde boşanma öyküsü olan çiftler kendi evliliklerinde boşanma deneyimi yaşamak istemediklerini, bunun olmaması için özel çaba sarf ettiklerini dile getirmişlerdir. Hatta ben *onlar gibi olmayacağım derken maalesef ki bende onlar gibi oldum* ifadelerini kullanmışlardır.

Sosyokültürel faktörlerden bir diğeri de çalışmamızda yüksek bir frekansa sahip kök aile olgusudur. Ailelerin evde yaşanan sıkıntılardan haberdar olmaları, arabulucu olarak tartışmalara müdahale etmeleri, evli çiftlere ekonomik yönden yardım etmeleri, tartışmalarda taraf olmalarına neden olmaktadır. Aileler kendi evlatlarını haklı olarak görmeleri eşlerin birbirine karşı olan öfkelerini daha da artmasına neden olmaktadır. Bu tarz bir tutum içerisinde olan aileler evli çiftlerin daha çok sorun yaşamasına neden olabilmekte bu durum çiftleri boşanmaya götürebilmektedir. Evliliklerdeki en önemli

problem alanlarından biri de rol paylaşımı noktasında yaşanmaktadır. Çalışmadaki katılımcıların verdiği cevapların sıklığına göre en fazla dile getirilen bir neden olarak belirlenmiştir. Bu konuyla ilgili çiftlerdeki farklı anlayış ve tutumlar boşanmalarda etkili bir unsur olarak görülmektedir. Kadın çalışıyor olsa bile ev içerisindeki eş ve annelik rollerini yerine getirmekle sorumlu olmaktadır anlayışı buna örnektir. Evliliklerde toplumsal cinsiyet rollerinin yerine getirilmeyişi eşler arasında sorunlara yol açabilmekte ve bu durumda birçok çiftin boşanmasına neden olabilmektedir. Çalışmadaki katılımcı kitlesi Twenge'in Ben Nesli isimli kitabında tanımladığı ben nesli tanımlamasına uyduğu görülmektedir. Çalışmanın bulgular kısmında da Twenge'in tespitlerinden alıntılar yapılmıştır. Twenge ben nesli çocuğunun ve annesinin ev içi rollere bakış açısını anne ve kız arasında geçen bir mektuplaşmadan alıntı yaparak bu durumu şöyle ifade etmiştir. Anne kızına *alışveriş yapmak ve temizlik gibi işleri yapmak benim sorumluluğum tanıdığım bütün kadınlar ev işi yapıyor bu durumu sorgulamak ya da reddetmek hiçbir zaman aklıma gelmedi. Mektubun da ev konusunda sana düşen rolle ilgili öfkeli olduğunu hissettiğini belirtmişsin. Oysaki ben ev kadını rolüm ve görevlerim konusunda hiçbir zaman öfkelenmediğimi hatırlamıyorum. Çünkü bunlar benim görevimdi.* Ancak ben nesli kadınları öfkeleniyor. Annenin mektubundaki barışçılığı onun neslinin tipik bir özelliği gibi olduğunu ifade eden Twenge ama *bu durum ben nesli için normal değil. Bu kadar aşikâr bir eşitsizliği hoşgörümüz yok. Kısacası bu saçmalığa katlanamayız diyen ben nesli kadınları ev işlerini annelerinden daha az zaman harcıyorlar. Ancak bizler ev işlerini eşimizde %50 %50 paylaşmak istiyoruz ve paylaşılmayınca da öfkeden patlıyoruz ya da kavga etmemek için her şeyi kendimiz yapıyoruz diye* (Twenge, 2013:271) konuyla ilgili ben neslinin bakış açısını ifade etmiştir. Yaşanan modernleşmeyle beraber gelen bu anlayış ve tutum, günümüz kadınlarının büyük çoğunluğunun benimsediği bir anlayışı göstermektedir. Evlilikteki rol paylaşımı problemleri, içinde yaşanan kültürün etkisiyle oluşan bu bakış açısından büyük oranda etkilenebilmektedir. Ayrıca katılımcıların kendilerini ev içinde *köle gibiyim, hizmetçi gibiydim* tarzındaki söylemleri evliliklerindeki rol paylaşımı noktasında sorunlar yaşadıklarını bunu hazmedemediklerini ayrıca Twenge'in ifade ettiği ben nesli bakış açısıyla örtüşebileceğini akla getirmektedir.

Eşlerden ikisinin de çalıştığı durumlarda kadın hem ev içerisindeki sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmakta hem de ev dışında çalışmaktadır. Bu şekilde evle ilgili sorumluluklar çocukların bakımı ve eğitimi gibi konular eşler arasında problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çalışmada rol paylaşımı noktasında en

fazla mağduriyet dile getiren tarafın kadın olduğu görülmüştür. Bulgular kısmında da değinildiği gibi Arıkan'ın yaptığı bir araştırmada kentlilik bilincinin rol paylaşımı noktasında daha eşitlikçi ve demokrat bir bilinç kazandırdığı ifade edilmiştir. Kentler çalışma yaşamına atılmış kadınların yığıldığı, kitle iletişim araçlarının en yaygın izlendiği, eğitimde üst basamaklara tırmanan kadınların en yüksek oranda olduğu, çeşitli sosyokültürel etkinliklere kadın ve erkeğin çok daha rahat ortaklaşa katılabildiği yerlerdir. Böyle bir ortamda kadın ve erkeğin kararlarının alımında eşitlikten yana tutum izlemeleri garipsenmeyecek bir durum olarak algılanmalıdır. Buna karşın eşitlikçi bir tutum sergilenmesi kent değerlerinin büyük ölçüde içselleştirildiğinin kanıtı olarak görülebilir. Kadının çalışma hayatına katıldığı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, sosyokültürel etkilerin çeşitlendiği, eğitim olanaklarının arttığı günümüz kentsel alanlarında geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin bu yapının görece olarak değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Kentsel alanlarda kadın ve erkek eşitliğinden yana tavır sergilenmesi yaygın bir durumdur (Arıkan, 1996:43-65). Katılımcıların büyük çoğunluğu kent yaşamı içinde olmaları verdikleri cevaplarda bahsedilen bilince uygun tavırlar sergiledikleri görülmüştür. Bu noktada çalışma hayatında olmayan kadınlarda rol paylaşımı noktasında kentli bilincini taşımakta eşlerinin ev işlerinde yardım etmesi talebinde bulunabilmektedir. Bunun yanında bazı kadın katılımcılar evlerinde rol paylaşımı noktasında bir sorun yaşamadıklarını eşlerinin ev işlerinde yardımcı olduklarını, beraber yapabildiklerini dile getirmektedirler. Ancak kadınlar eşlerinin ev içi rollere direnç göstererek reddettikleri ya da yapmadıklarını söylememekte eşlerinin kendileri tarafından yönlendirmeleriyle yaptıklarını ifade etmektedirler. Yani erkekler ev içi sorumluluğu paylaşmaya pek yanaşmamakla beraber yaptıkları işi de yardım olarak tanımlanmaktadırlar. Bura da geleneksel yapının hala görece olarak etkinliğini sürdürmesi söz konusudur. Erkeklerin ev hanımı beklentilerinin devam etmekte olduğu görülmüştür. Bu da Türkiye gerçeğiyle uyumluluk göstermektedir.

Bu konu da Twenge, "Ben nesli erkeği ev işlerine yardımcı oluyor. Erkeklerin neredeyse %50'si ev işlerine kendilerinden önceki nesle oranla %50 den daha fazla yardımcı oluyor. (Twenge, 2013:273) Söylenildiği gibi modern zaman koşullarında yeterli bir çaba olmasa da önemli bir gelişmedir. Çalışmada eşinin rol paylaşımı noktasında adil ve yardımcı olmadığı hatta kendisinin onunda yapacağı sorumlulukları üzerine almak durumunda kaldığını söyleyen kadınları tespit edilmiştir. Beck'in *Aşkın Normal Kaosu* kitabında kendi ayakları üzerinde durabilen ve ne istediğini bilen bir kadın

isteniyor diyor. Çünkü kendi ayakları üzerinde durabilen bir kadın hem kendi sorunlarını hem de ailedeki diğer üyelerin problemlerini ve sorumluluğunu üzerine alarak tüm bu sorumlulukları kendi başına düzenleyebildiğini, bu sayede de de erkeğin yükünü hafiflettiğini savunmaktadır. Beck bu durumu kadın açısından özgürleşmenin bir oyunu olarak nitelendirerek, bu oyun biçiminin erkeklere birçok olumlu yan kazandırdığını ifade etmiştir (Beck, 2012: 45). Yukarıdaki iki kadın katılımcı evlilik hayatlarında erkeğe ait sorumlulukları da almak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aldıkları tüm sorun ve sorumlulukları erkeğe göre daha iyi idame ettikleri için bu durumdan erkeğin rahatsızlık duymadığından dert yanarak yorulduklarından bahsetmişlerdir. Çünkü kadın hem ona biçilmiş olan ev içi rolleri hem de erkeğe biçilmiş olan ev dışı rolleri üstlenerek iki katı yorulmaktadır. Erkek ise bu durumda kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekten bu sayede kurtulmuş olduğu için duruma itiraz etmeyerek kadına göre daha avantajlı bir konuma geçebilmektedir. Bahsedilen durum çatışmalı ve cinsellik alanında duygusal bir doyum yaşamayan çiftlerde ikincil bir sebep olarak görülmüştür. Bu durumun boşanmaya neden olan görünmez bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Boşanmaya etki eden en önemli faktörlerden biri de psikolojik faktörlerdir. Bu tema altında katılımcıların en fazla dile getirdikleri ifadeler iletişimsizlik, cinsel problemler, ilgisizlik ve sorumsuzluk ve aldatmadır. Kadın ve erkek katılımcılar tarafından en çok tekrar eden bir tema olan ve iletişimsizlik, oldukça dikkat çekicidir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar evliliklerindeki iletişim eksikliğinin boşanmalarında önemli bir faktör olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu boşanma nedenlerini ekonomik değil, iletişim ve ilgisizlik gibi duygusal nedenlere dayalı olarak belirtmişlerdir. İletişim problemleri eşler arasındaki uyumun bozulmasına neden olmakla beraber katılımcılarında ifade ettikleri gibi sorunların konuşulmayıp ertelenmesine, ertelenen problemlerin ise birikerek çoğu zaman küçük olan sorunların büyüüp bir krizle dönüşmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla duygu ve düşüncelerin paylaşılabilmesi boşanma olasılığı olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde eşleriyle paylaşamamaları yaygın bir şekilde gözlenen durumu yansıtmaktadır. Buda boşanmalar üzerindeki en önemli faktörlerden biri olabilmektedir. Eşlerin evliliklerinin iyi ilerlemesi için iletişim çok önemli ve belirleyici unsurlardan biridir. Beck, günümüz çiftlerinde kadın ile erkek arasındaki bağ artık dışarıdan genel kriterlere göre uygun bulunup, kurulan dışsal bir bağ değildir. Bunun yerine artık iki insan arasında kurulan duyguya dayalı bir bağ, içten ve içeriden kurulan bir ilişkidir. Eşler artık sınıfsal ve ekonomik koşulların boyunduruğundan kurtuldular ve meşruluk için tek bir

ölçüde karar kıldılar kalbinin sesi (Beck,2013: 160). Dışsal belirlemeler azaldığı zaman partnerlerin birbirlerini anlamaları çok daha önemli hale gelebilmektedir. Bu koşullarda iyi bir partner olabilmek çaba, özen, birlikte düşünmek demektir. Bireyselleşmenin artış gösterdiği günümüzde çiftlerin bu durumla baş etmeleri için iyi ve sağlıklı bir iletişime sahip olmaları gerekmektedir. Görülmüştür ki paylaşımın az olduğu sorunların ise giderilemediği zaman fikir ayrılıkları artmakta ve bu da çiftler arasında tartışmalara yol açmaktadır. Günümüzde eşler arasında iletişimde büyük oranda azalma söz konusudur. Birlikte zaman geçirilmediği, konuşulmadığı zaman paylaşımlar da doğal olarak azalmaktadır. Bu durum boşanmaya yol açan bir etken olarak düşünülebilmektedir.

Çalışma da ön plana çıkan bir diğer tema ise sorumsuzluk ve ilgisizlik temasıdır. Bu tema daha çok kadınlar tarafında dile getirilmiştir. Rol paylaşımı noktasında erkeğin sorumluluk almaması ya da sorumluluktan kaçması, kadını evlilik hayatında zora sokmaktadır. Evlilik belirli kuralları ve sorumlulukları olan bir kurum olması nedeniyle bu kurum içerisindeki taraflardan birinin görev ve sorumluluklarını aksatması diğer tarafın bunu telafi için aşırı sorumluluk almasına, yıpranmasına ve sonucun ayrılıkla bitmesine neden olabilmektedir. Aile yapımızda anne baba desteği oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Çalışma da anlaşıldığı üzere erkeğin sorumsuz olduğu ya da evlilik birliği içindeki sorumluluklarını yerine getirmediği durumlarda ya eş ya da kayın valide gibi bir kadın faktörü devreye girip bu alanı doldurmaya çalışmaktadır. “*Ben destek olarak eşimi değil kayınvalidemi görüyordum, kendimi o evlilikte çok yalnız hissediyordum, evin hem kadını hem erkeği bendim ifadeleri* kadın olan eşi evliliğindeki mağduriyetini gidermek adına; anneyi ise çocuğunun yuvasının dağılmaması adına bu sorumluluğu üstlenmeye ittiği görülmektedirler. Bu durum evliliği olumsuz olarak etkilemektedir. Bunun yanında ilgi faktörü kadınlar açısından oldukça önemli bir duygusal doyum kaynağı olmaktadır. Çalışmada ilgi ve sevgi eksikliği çiftleri boşanmaya götüren bir unsurdur. Ön plana çıkan bir diğer tema ise aldatma yani sadakatsizliktir. Sadakatsizlik boşanmalara neden olan bir diğer önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken boşanmalarda cinsellik alanının da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu çalışmada da katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan bir diğer tema ise cinsel problemler olmuştur. Bireylerin cinsel yaşamlarında yaşadıkları sorunlar, çiftlerin aileleriyle yaşadıkları uyumlarını etkilemenin yanı sıra onların iş yaşamları ile toplumsal ilişkilerinde de mutsuz hissetmelerine yol açmaktadır. Kısacası araştırmalar evliliğin tüm aşamalarında cinselliğin olduğunu bunun yanında evlilikte bazı alanlarda

meydana gelen sorunların çiftlerin cinsel hayatlarının etkileri olabileceği gibi cinsel ilişkilerdeki sorunların da evlilik ilişkilerini etkileyebileceğini göstermektedir. Geleneksel toplumlarda bireyler açısından cinsellik rahat bir şekilde üzerine konuşulabilen bir konu olarak görülmemektedir. Buna karşın erkeklerin kadınlara nazaran daha rahat olabilmektedirler. Günümüzde cinsellik evliliklerde ifade edilmenin yanı sıra hem kadın hem de erkek açısından talep edilir hale gelmiş olduğu görülmüştür.

Boşanma süreci kategorisi altında ortaya çıkan bir diğer tema ise evliliğe bakış açısına bağlı faktörlerdir. Bu temaya bağlı olarak oluşturulan eşi tanıma ve evlilik kararı ile ilgili düşünceler alt teması altında en sık tekrar edilen yeterli bir süre değil onu iyi tanıyamamışım bunun içinde tanışma sürecinin yeterli olmadığı üzerinde durmuşlardır. Evlilik öncesinde gerçekleşen birbirine yabancı olan çiftlerin birbirlerini tanıyıp, anlamalarına fırsat veren arkadaşlık, flört ve nişan gibi bazı birliktelikleri kapsayan evlilik öncesi süreçtir. Bu süreçte çiftler belirli bir süre birbirleriyle zaman geçirerek birbirlerini tanıyıp ortak dil geliştirip, değer yargılarını öğrendikten sonra evliliğe karar vermektedirler. Bu süreç aynı zamanda evliliğe geçişi de kolaylaştırmaktadır O nedenle tanışma süreci ne kadar verimli ve doğru bir şekilde değerlendirilirse evlilikte o oranda başarılı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların çoğu bu süreci iyi değerlendiremediğini bu nedenle eşlerini yeteri kadar tanıyamadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu durum boşanmada karşımıza çıkan önemli bir etken olmaktadır. Katılımcıların hepsi eşleriyle bir flört dönemi sonrası evlenmişlerdir. Bu flört dönemi genel olarak en az 5 ay gibi bir süreç sonrası evlilikle sonuçlanmıştır. Bu süre zarfında eşlerini tanıdıklarına inanan katılımcılar, evlilik kararını hemen almaktadırlar. Sungur'un ifade ettiği gibi aşk, gerçekle hayalin farkını fark edinceye kadar geçen süredir. Bu sürede sevgi ve aşkın etkisiyle verilen karar bir süre sonra gerçeklerle beraber hayal kırıklıkları ve boşanmayla bitmiştir. Katılımcıların birçoğu aynı ev içerisinde ortak hayatı paylaşılmadığı müddetçe birini gerçek manada tanıyamayacaklarını ifade etmişlerdir. Evlenecekleri kişiyi ve kendilerini yeterince iyi tanıyamamış olmak çiftleri boşanmaya götüren önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Boşanma sonrası süreç kategorisinde ise boşanma kararının alınması teması oluşturulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu boşanma kararını bireysel olarak ailelerine danışmadan aldıklarını ve davayı açtıktan sonra ailelerinin haberdar olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise verdikleri kararı ailelerinin onaylaması ile davayı açtıklarını ifade etmişlerdir. Boşanma kararının alınması birey açısından aile etkisi

olmadan, bireysel bir kararla alındığı görülmüştür. Aile faktörünün büyük oranda devreden çıkmış olması bireyselleşmenin bir göstergesi olarak düşünülmüştür. Katılımcılar bu konuyu ailelerine söylemek istememeleri bir yönüyle ailenin *engel olacakları* düşüncesi ile bir yönüyle de *benim hayatım yanlış olacaksa da benim yanlışım olacağı* anlayışıyla yapıldığı görülmüştür. Ayrıca bu kararı alırken kimseyi dinlemek istemediklerini ve hiç kimseyi umursamadan gözü kara bir şekilde alabildiklerini dile getirmeleri bu benim hayatım ve o nedenle benim kararım olmalı düşüncesi bireyselleşme içeren inancı akla getirmektedir.

Boşanma sonrası süreç kategorisinde diğer bir tema ise boşanma deneyimine yönelik duygu ve düşünceler teması olmuştur. Verilen cevaplardan en öne çıkan *üzerimden yük kalktı* ifadesidir. Bu ifade içinde bulundukları çaresizlik, yoğun baskı ve stres durumlarını akla getirmektedir. Rahatlama ifadesi ise stres yaratan olumsuz durumun ortadan kalkmasıyla gelen bir duyguyu ifade etmektedir. Bu durum katılımcıların verdikleri karardan pişmanlık duymadıklarını ve doğru bir karar verdiklerini belirtmektedir. Ayrıca boşanma kararlarının verilmesi onları psikolojik olarak olumsuz bir ortamdan çıkarmış olduğunu göstermektedir. Görülmüştür ki katılımcılar baskı ve stres altında hissettikleri mutsuz bir evliliğe devam etmek yerine ayrılmayı tercih etmişlerdir. Bu durum onları iyi hissettirmiştir. Düşünce boyutunda ise katılımcıların hepsi aldıkları karardan dolayı pişman olmadıklarını, doğru bir karar verdikleri söylemişlerdir. Hatta bu kararlarını çok daha önce vermeleri gerektiğinden bahsederek bir yerde boşa zaman kaybettiklerini düşünmektedirler. Görülmüştür ki çiftler yolunda gitmeyen evlilikleri ne pahasına olursa olsun sürdürmenin gayreti içinde değiller. Bu tarz geçimsizlikler içinde olan evliliklerin aileye daha fazla zarar vereceği düşüncesi ile boşanmaya daha çabuk karar vermektedirler. Katılımcıların çoğu çocuk sahibi olmalarına karşın bu kararı verebilmişlerdir. Bunun yanı sıra evlilikte çocukların varlığı da evliliği sürdürmek için yeterli olmayacağı gibi boşanmanın artık çocuğun iyiliği için yapılmış olduğu görülmüştür. Boşanma sonrası süreç kategorisindeki diğer bir tema ise yeniden evlilik beklentisi olmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu evlilik ve aile kurmayı olumsuz bir deneyim yaşamış olmalarına rağmen yine de istemektedirler. Beck'in de ifade ettiği gibi gençlerin çoğunluğu evlilik ve aileye karşı kuşkuyla baksalar bile bağlılıklardan arınmış bir hayat peşinde koşmamaktadırlar. Sürekli ve sağlam bir ilişki düşüncesi bugün de hala önemini korumaktadır. (Beck, 2013:45) Evlilikle kurulan aileler sadece Türkiye'de değil dünya genelinde yaygınlığını sürdüren sosyal kurumlar

arasındadır. Bu nedenle evlilik hala kutsal bir kurum olarak tercih edilmektedir. Düzenli bir ilişki ve bağlılık için ihtiyaç duyulan evlilik hayatı ve evlilik çok önemli bir kurum olarak önemini koruduğu görülmektedir.

Çalışma sonunda görülmüştür ki boşanmaların altında yatan çok çeşitli bireysel ve sosyokültürel faktörler bulunmaktadır. Bu nedenle boşanma bu boyutlarıyla ele alınarak incelenmiştir. Modernizm ile yaşanan dönüşümlerin hem birey hem de aile üzerindeki etkileri aile içi rollerin ve fonksiyonların yeniden ele alınmasına neden olmuştur.

Günümüzde bireylerin evliliğe yönelttikleri beklentilerindeki değişim dikkat çekicidir. Kadınların çalışma yaşamına girmesiyle birlikte statüleri değişmiş, eşlerine bağımlılıkları azalmış ve kendine güvenleri yerine gelmiştir. Bu noktada kadınların duygusal boyuttaki beklentilerinde de bir artış olduğu görülmemektedir. Bu beklentilerin evlilik içerisinde giderilememesi çiftlerin boşanma kararı almalarını kolaylaştırıcı bir etken olduğu görülmüştür. Kadınların eskiye nazaran daha kolay iş imkânına kavuşabilmeleri ve çalışıyor olmaları onları ekonomik bakımından bağımsız hale getirmiştir. Bu durum da evlilik kurumu eskiden olduğu gibi ekonomik bir güvence olma özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Modernleşme süreciyle birlikte toplumun bireyler üzerindeki yoğun baskısının azalması boşanmanın ayıp, günah, kötü olduğuna yönelik kabullerin değişmesi; değişmeye başlaması eşlerin boşanma kararı alma sürecini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca boşanma olgusuna yönelik tutumlarda meydana gelen değişimlerle beraber boşanmanın evlilik gibi normal bir durum olarak görülmesi boşanmaları kolaylaştıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernleşmeyle beraber bireyselleşen bireyler artık toplumsal yapıların baskıcı unsurlarından daha az etkilenmektedirler. Artık boşanan insanlara karşı toplumsal etiketlemeler azalmıştır. Çalışmamız da göstermiştir ki katılan katılımcıların büyük çoğunluğu boşandıkları için pişman olmadıklarını yeniden evlenmeye açık olduklarını dile getirmişlerdir.

Boşanma nedenleri olarak ifade edilen faktörlerin kadın ve erkek için ortak olduğu görülmektedir. İletişim eksikliği, ilgisizlik, sadakat ve kök aile bunlar arasında sayılabilmektedir. Bunun yanında kadınların boşanma da daha çok iletişimsel ve duygusal sorunlara odaklandığı görülmektedir.

Bunun yanında evliliği bitiren nedenler arasında en fazla görülenlerinin çiftlerin gerek kendilerini gerekse eşlerini yetirince tanımadan evlenmeleri, evlilik zamanı ve kararının alınmasında yapılan hatalar, evliliğe ve sorumluluklarına dair bir evlilik

bilincinin olmaması, evliliğe dair ortak beklentilerin bulunmayışı, iletişim problemleri, cinsel sorunlar, rol paylaşımında yaşanan sıkıntılar, erkekler evliliklerindeki ev hanımı beklentisi sürmesi ve cinsiyet rollerindeki farklılaşma, görülmektedir. Özellikle iletişim eksikliği, cinsel problemler, rol paylaşımındaki sıkıntılar ve aldatma çalışmada öne çıkan nedenler olmuştur. Bu da çalışmanın hem TÜİK hem de literatürdeki diğer verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca evliliklerdeki bireyselleşmenin eş seçiminden rol paylaşımına ve iletişim unsurları üzerinde oldukça hissedilir etkiler bıraktığı görülmüştür. Bunun yanı sıra günümüzde artan bireyselleşmenin sonucu olarak toplumsal yapının baskıcı unsurlarından bireyler artık daha az etkilenmektedir. Bireyler dini ve ahlaki değerlerin ötesinde evlilik ilişkilerini şekillendirme şansına sahip oldukları için artan bireyselleşme ve ahlaki baskının azalması sonucu boşanmalarda artış gözlenmektedir. Bu nokta da katılımcılar gerek evlenirken gerekse boşanma kararını alırken bireysel bir karar vermişlerdir. Beck'e göre eskiden kadınlar umutlarını bir kenara bırakırlarken. Şimdi ise yani günümüzde umutlarına daha çok sarılıp buna karşın evliliklerini bir kenara bırakabiliyorlar. Kadınların artık ilişkilerinde eşitlik ve duygusal yakınlık; bunun yanında hayatları üzerinde ise kontrol sahibi olmak istiyorlar. Eskiden bir arada kalmayı garantileyen çimento olan erkeğe uyum sağlamak kendi haklarından ve arzularından feragat etmek artık pek tercih edilmemektedir. Kadının duygusal manada kendi haklarından feragat ettiği ve büyük çabalar verdiği durumlar yani kadının eski rolü artık pek rağbet görmemektedir. (Beck, 2013: 122)

Katılımcıların büyük çoğunluğunun kadın olması ve çalışma hayatının içinde bulunmaları onların boşanma kararını daha kolaylaştırdığını göstermektedir. Boşanma nedenleri konusunda yapılan yeni araştırmaların gösterdiği gibi kadınlar duygusal olarak doyurucu iyi bir birliktelikte yaşam konusunda yüksek beklentilere sahiptir. Bu yüzden de erkeklerden daha büyük oranda evliliklerinden hoşnut değiller (Beck, 2013: 123)

Twenge yapılan araştırmalar sonucunda içine doğduğumuz dönemin karakterinizi yetiştirdiğiniz aileden daha çok etkilediğini savunmaktadır. Hatta şöyle ki bir Amerikan atasözüne göre ‘‘insan içinde yaşadığı çağa babasına benzediğinden daha çok benzer’’(Twenge, 2013: 14-15) diyerek bu görüşünü daha anlaşılır kılmıştır. Görülmüştür ki modernizm ve onun beraberinde getirmiş olduğu bireyselleşme evlilik hayatımızdaki ilişkilerimizi ve iletişimimizi de belirlemeye başlamıştır. Evlilikler günümüzde daha çok iletişim, paylaşım, ortak zaman geçirme ve ortak karar alabilme üzerinde saygı, sevgi, sadakat ve sorumluluk bilinciyle yürümektedir bu değerler yozlaştıkça ve eksildikçe aile

yapımızda ne yazık ki bundan nasibini almaktadır. İçinde bulunduğumuz modern dünyanın getirmiş olduğu anlayış hem bizi hem de toplumsal yapımızı şekillendirmiş ve şekillendirmeye de devam edecektir.

Eşler arasındaki sevgiyi, saygıyı, dostluğu, cinsel doyumu ve eşler arasındaki sosyal benzerliği ihtiva eden bu unsurlar, evliliğin devamını sağlayan çekiciliklerdir. Evli kadın ve erkek rolleri, eşlerin aileleriyle olan ilişkileri ve sorumluluk bilinci gibi kritik öneme sahip gibi görünen konular için de yoğun bir çaba gerekmektedir. Fakat zaman içinde beklentilerin gerçekleşmemesi ile evliliğin çekici nedenlerini yerini itici nedenlere bırakabilmektedir. Evliliğin yararı, boşanmanın yararına dönüşmektedir. Başlarda evlilikten sağlanması düşünülen kazançlar, zamanla boşanma ile elde edilecek kazançlara yerini bırakmaktadır. Bu da boşanma olasılığını güçlendirmektedir. Ayrıca çalışma verileri boşanma kararından pişmanlık duymayan ve bu kararı evliliğinin ilk yıllarında ailelerine danışmadan hemen alabilen kişilerden yola çıkarak, boşanma oranlarının artmasının daha çok evliliğin başarısız olduğu anlamına gelmiyor olabileceğini, aksine daha çok insanın mutsuz bir evliliği devam ettirmek yerine ayrılmayı tercih ediyor olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Evlilik hayatlarında mutsuz olan insanların çoğu, artık mutsuz evliliklerini daha kısa sürede ve daha fazla beklemek istemeden bitirebilmektedirler.

Bu çalışmayla beraber evliliğin ilk yıllarındaki boşanma ve nedenleri incelenmiştir. Yapılan çalışmayla boşanma olgusunun süreci ve nedenleri araştırılmıştır. Evliliğin ilk yıllarındaki boşanma nedenleri incelenerek, çıkardığı sonuçları ve çiftleri boşanmaya götüren sebeplerin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abalı, S. (2006). *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Adak, N. (2018). *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*. (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Adak, N. (E d.). (2016). *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Akıcı, H. (2012). *Türkiye'de Boşanmanın Dini ve Psiko-Sosyal Sebepleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akpınar, R., Taşcı, K. ve Özsan, M. E. (2013). Hoşnutsuzluk Endeksine Göre Türkiye'de Bölgesel Farklılık. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (10), 59-70.
- Aksu, S. (1998). *Çiftlerin Kişilik Özellikleri ile Evlilik Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü, İstanbul.
- Altunek, S. (2001). Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2),17-28.
- Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aries P. (1982). L'amour Dans le Mariage. *Communication*,35,116-122.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi, 96, Ankara.
- Arıkan, Ç. (1992). Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma. Ankara: Şafak Matbaası.
- Arıkan, Ç. (1993). Kadın ve Şiddet. *Devlet Bakanlığı KSSGM Bülteni*. (8 Mart Özel Sayısı). 1, 21-23.
- Aslan, A. ve Gürel B. (2021). *Boşanmanın Anatomisi Mahkeme Kayıtları ile Boşanma Gereksinimleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Atar, F. (2010). *İslam Yargılama Hukukunun Esasları*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Aydınalp, E. (1981). *Boşanmalar ve Boşanmaların Ortaya Çıkardığı Bireysel Sorunların Aile Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi 66 Örnek Olay Üzerine Bir Deneme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydınalp, H. (2003). *Din Kurumu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Gerede'de Dini Hayat*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydos, S. (2017). *Boşanma Nedeniyle Parçalanan Ailelerde Çocukların Velayetine Karar Verme Sürecinin Velayet Raporları ve Uzman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Balaman, A. R. (2002). *Evlilik ve Akrabalık Türleri*. (2.Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baran, G. (Ed.). (2017). *Aile Yaşam Dinamiği*. Ankara: Pelikan Yayınevi.
- Baş, E. (2019). *Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklar Arası Dönüşümü: İzmir Örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Baş. T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri 2. Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: A. Arı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bucak, Y. (2020). *Evliliğin İlk Yıllarındaki Boşanmaların Feminist Kuramlar Çerçevesinden Sosyolojik Analizi: İstanbul İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Büyükaşın, G. (2009). Boşanmış ve Boşanmamış Ailelerden Gelen 11-13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, F. G. (1994). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimindeki Tercih ve Beklentileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.
- Cheal, D. (1991). *Family and the State of Theory*. North America: University of Toronto Press.
- Cin, H. (1988). *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Cin, H. (1976). *Eski Hukukumuzda Boşanma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Coontz, S. (2006). The Origins of Modern Divorce, *Family Process*, 46 (1): 7-17.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: S. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Çelen, M. (2011). *Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri*. <https://docplayer.biz.tr/1698613-Turkiye-de-bosanma-olgusu-ve-bosanma-cesitleri-1-mehmet-celen-10-04-2011-islam-hukuku-uzmani.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Çiçek, Z. (2014). *Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kent Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli
- Çimen, L. K. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Davis, R. (2008). Not Marriage At All but Simple Harlotry: Companionate Marriage Controversy, *Journal of American History*, 94(4), 1137-1163.
- Arıkan Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: T.C.Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Demircioğlu, N. (2000). *Boşanmanın Kadının Statüsüne ve Cinsiyet Rolüne Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- EUROSTAT (2022). Evlenme ve boşanma istatistikleri https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics (Erişim tarihi: 19.04.2023).
- EUROSTAT (2022). Avrupa Nüfus Yapısı Demography 2023 edition- Interactive publications -Eurostat (europa.eu) (Erişim tarihi : 19.04.2023)
- Doğan, C. (1998). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açından Değerlendirilmesi. *Sosyoloji Konferansları*, (25), 59-69.
- Doğan, D. (2011). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açından Değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 25, 59-69.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. (Çev: B. Aksu, M. A. Gevrek ve F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Duben, A. ve Behar, C. (2014). *İstanbul Aileleri: Evlilik, Aile, Doğurganlık 1880- 1940* (Çev: N. Mert). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ekinci, E. B. (2014). *Osmanlı Hukuku*. (3). İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emery, R. E. (2013). *Marriage, Divorce and Children's Adjustment*. (Çev: E. O. Gezmiş). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erarslan, L. (Ed.). (2020). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erdinç, İ. (2018). *Evli Çiftlerde, Evlilik Uyumu, Cinsel Yaşam Doyumu ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, Z. (1987). *Çağdaş Sosyoloji Teorilerine Genel Bir Bakış*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 139-149.
- Fişek, G. O. (2018). *İlişki İçinde Ben, Kültür, Aile, Bireyselleşme ve Psikoanalitik Arayışla*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Denizli.
- Fox, G. L. (1975). Love Match and Arranged Marriage in a Modernizing Nation: Mate Selection in Ankara, Turkey, *Journal of Marriage and the Family*, (37), 180–193.
- Geçtan, E. (1984). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. (3). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Güler A.V. Halıcıoğlu, M. Taşgın, B. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Güler,A., Halıcıoğlu, M. ve Taşgın,S.(2015).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3).
- Günindi, E. A. (2011). Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 43 (1), 249- 264.
- Güvenç, Bozkurt (1977). Sosyal Değişme Sürecinde Aile, Akrabalık ve Soy İlişkileri, Türkiye’de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler. (Eds. S. Karabaş ve Y. Yeşilçay), *Ankara: ODTÜ Türk Halk Bilimleri Topluluğu*, 161-172
- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (2), 142-153.
- Hart, (2007). Loveby Arrangement: the Ambiguity of SpousalChoice” in a TurkishVillage. *Journal of the Royal Anthropological Institute*,13,345-362.
- Hooks, B. (2014). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çev: E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A. Yıldırım). İstanbul: BGTS Yayınları.
- Hortaçsu, N. (2007). Family- versus Couple- Initiated Marriages in Turkey: Similarities and Differences Overt he Family Life Cycle, *Asian Journal of Social Psychology*,10, 103-116.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 59-68.

- İlgar, Ş. Yavuzer, H. (2011). *Evlilik Birlikteliğinin Bozulması – Boşanma*, Evlilik Okulu. (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen Dünyada Değişen Aile-İç Roller, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İmamoğlu, O. (1995). Değişim Sürecinde Aile: Evlilik İlişkileri, Bireysel Gelişim ve Demokratik Değerler, *1994 Aile Kurultayı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (1952). Türk Düğünlerinde Exogami İzleri, Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar: I., 102
- Karadağ A. S. (2019). *Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (11. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (25. Baskı). Ankara: Nobel.
- Kasapoğlu, A. (2012). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kasapoğlu, A. (2013). *Sosyolojik Teorilerinin Özellikleri ve Tipleri*. Don Martindale. Ankara, Klasik Sosyolojik Kuramları Ders Notları.
- Kasapoğlu, A. (2018). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayını.
- Kasapoğlu, A. ve Karkıner, N. (Ed.). (2011). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kaya, K. ve Tan E. G. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 708-728.
- Kaya, T. (2016). İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 409-430.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Koroğlu, T. (2013). *Üniversite Gençliğinin Evlilik, Aile ve Boşanma Konusundaki Düşünce ve Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Karabük Üniversitesi Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, D. (2015). *Sosyoloji ve Antropolojiye Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Gülsün, M. Ak, M. ve Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik Açından Evlilik ve Cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*- 1, 68-79
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji*. (Çev: V.Akan). Ankara: Nobel.
- Maden, A. (1991). *Evlenme ve Evlenme Şekilleri*. Ankara: Türk Aile Ansiklopedisi 2. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev: O. Akınhay, D. Kömürcü). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Merriam, S. B. Turan, S. (Ed.). (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel.
- Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Çev. Ed.: Özge, S). İstanbul: Yayın Odası.
- Nüfusçu, G. A. ve Yılmaz, A. (2012). Evlilik Pratiklerinin Dönüşüm/ Yeniden Üretim Sürecinde Evlendirme Programları. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 16, 23-48.
- Oy, O. (2008). *Boşanma*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Özcan, G. (2011). *Aşk ve Evlilik*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Özdemir, P. (2013). *Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi (Ordu İli Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgüven İ.E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkalp, E. (2011). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Öztürk, S. (2006). *Anne Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Patton C. W. (2007). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, D. (2012). *Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tez Önerisi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Polat, D. (2006). *Evli Bireylerin Evlilik Uyumları, Aldatma Eğilimleri ve Çatışma Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, D. (2006). *Evli Bireylerin Evlilik Uyumları, Aldatma Eğilimleri ve Çatışma Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Poloma, M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (Çev: H. Erbaş). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev Bayrak, D. Arslan, H. B. Akyüz, Z.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Çev: D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ritzer, G. ve Stempnisky, J. (2019). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri* (Çev: I. E. Howison). İstanbul: Deki Yayınları.
- Sadıkoğlu, Z. Z. (2019). 1920- 1960 Yılları Arasında ABD’de Aile Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 215-253.
- Sandalcılar, A. R. (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik/ Does Unemployment Effect Separations ? Regional Panel Causality. *Ege Akademik Bakış*, 12(2), 225-238.
- Savran, G.A. ve Tura, N. (1992). *Kadının Görünmeyen Emeği: Bir Feminizm Üzerine*. İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Seggie F.N. ve Bayyurt, Y. (2015). Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımları. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sevim, A. (2005), *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de Evlilik Biçimleri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, 27, 185-195.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Sungur, M. Z. (2017). *Aşk Evlilik Sadakatsizlik Şeytan Üçgeni, Sen Ben ve Aramızdaki Her Şey*. (4. Baskı). Ankara: Büyükkada Yayıncılık.

- Süzer, F. (2003). *Evlenmek Üzere Olan Çiftlerin Kaygı Durumu ve Danışmanlık Gereksinimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Afşaroğlu Matbaacılık.
- Tarhan, N. (2012). *Evlilik Psikolojisi*. (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2010). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tarhanacı, M. (2017). Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon’da Aile ve Boşanma Olgusu. *İmgelem*, 1(1),89-120.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme Kavramsal Analizi Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Tekçe, B. (2004). Paths of Marriage in Istanbul: *Arranging Choices and Choice in Arrangements Ethnography*, 5 (2), 173–201.
- Tekin, M. (2019). *Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Tezcan, M. (2000). *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de Aile Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Doğu Matbaacılık Ltd. Şti.
- Timurturk, M. (2018). (4. Baskı) Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme içinde; Değişen Toplumda Değişen Aile (Ed. Begüm, Özge, Güçlü, Demez, Elife, Cihan, Tuğçe, Azize, Baygal, Nurşen, Cihan, Senem), ss. 201-218. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Topsever, Y. (1991). *Psikolojide Araştırma Deney ve Analiz*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2023), <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 19.04.2023)
- Türk Medeni Kanunu (TMK). (2001). Türkiye Cumhuriyeti, 4721, <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>. (Erişim Tarihi: 17.07.2021).
- Türkarlan, N. ve Yurtkuran, D. S. (2007). *Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Görüş ve Düşünceleri*. Ankara: T.C.Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği Görüşme. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543- 544.
- Türküzeli, O. (2019). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimselliklerinin Karşıllanması* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Twenge, M. J. (2013). *Ben Nesli Bugünün Gençleri Niçin Bu kadar Özgüvenli ve İddialı Fakat bir O kadar da Depresif ve Kaygılı?* (7. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014. <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf> (Erişim Tarihi: 30.09.2022).
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996. <https://www.aile.gov.tr/media/36498/halkin-bosanmaya-iliskin-tutumlari-arastirmasi-1996.pdf> (Erişim Tarihi: 12.09.2022).
- TÜİK (2010). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://demirbas.av.tr/tuik-2010-yili-evlenme-ve-bosanma-istatistikle> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).

- TÜİK (2011). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2011-10844>(Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2012). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2012-13469> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2013). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2013-16051>(Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2014). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2014-18628> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2015). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2015-21515> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2016). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2016-24642> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2017). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2017-27593> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2018). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2018-30698> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- TÜİK (2019). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2019-33708> (Erişim Tarihi: 21.05.2022).
- TÜİK (2020). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).
- TÜİK (2021). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bo%C5%9Fanma-%C4%B0statistikleri-2022-49437&dil=1> (Erişim Tarihi: 15.0.2022).
- TÜİK (2022) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bo%C5%9Fanma-%C4%B0statistikleri-2022-49437&dil=1> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Türkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>
- Beck, U. ve Beck- Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. Ankara: İmge Kitabevi
- Uluocak, G. P. ve Bulut, I. (2011). *Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 12 (7).
- Wallace, R. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev: L. Erbaş ve R. Ayas). İzmir: Punto Yayınları.
- Wells, C. (1984). *İnsan ve Dünyası*. (Çev: B Güvenç), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yabancı, S. (2019). *Unutmak mı? Affetmek mi?* (8. Baskı). İstanbul: Mona Kitap Kişisel Gelişim.
- Yaman, Ö. M. (2014). *Apaçi Gençlik, Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da Apache Alt Kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*. (5. Baskı). İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti

- Yener, S. (2018). Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6),869-878.
- Yenilmez, Ç. (2017). *Aile Yapısı ve İlişkileri*. (9. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, M. E. (2017). *Yeni Bir Hayat Kurmak. Kadınlar Anlatıyor: Babalık, Evlilik, Boşanma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma Sebepleri. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 59- 81.
- Yörükoğlu, A. (1994). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüce, T. ve Yaman, Ö. M. (2022). Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Sosyal Çalışmacıların Boşanma Olgusuna İlişkin Düşünceleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22 (57), 825-862.
- Yücel, İ. (2020). *Çalışan Kadın Sayısının Boşanma Oranındaki Etkisi: Bankacılık Sektöründe Örnek Bir Çalışma*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zara, A. (2013). *Kadınlar Erkekler ve Çocuklar İçin Boşanma Terapisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

EKLER

Ek 1: Araştırmada Kullanılan Sorular

1. Yaşınız

2. Doğum yeriniz,

3. Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz? (Yaşadığınız yer nasıl bir yerdi? Geleneksel yapıda bir yer miydi yoksa yeniliğe açık insanların rahat ve serbest davranabildikleri bir yer miydi?)

4. Eğitim durumunuz nedir? (Eski eşinizin ki neydi?)

5. Varsa İş ve mesleğiniz nedir? (Eski eşinizin ki neydi?)

Evlilik Sürecine İlişkin Sorular

6. Eski eşinizle kaç yıl evli kaldınız?

7. Kaç yaşında ve nasıl tanıştınız? (Eski eşinizin ve sizin yaşınız, Evlenme yaşınız hakkındaki görüşünüz nedir? Erken buluyorum çünkü zamanında, geç bir yaş çünkü eski eşinizi kendiniz mi seçtiniz? Eğer eşinizi kendiniz seçtiyseniz, aileniz bu seçimi nasıl değerlendirdi? Herhangi biri uygun bulmadıysa, neden uygun bulmamıştı?)

8. Evlilikten ne tür beklentileriniz vardı? (Eski eşinizle benim evlilikten beklentilerim şunlar, şunlar şeklinde konuştunuz mu? Eşinizle sizin beklentileriniz örtüşüyor muydu?)

9. Bir evlilikte sizin için önemli olan şeyler nelerdir? (Size göre evliliğin devamlılığının dayanakları nelerdir? Evlilikte nasıl kurallar olmasını isterdiniz? Evlenmeden önce nasıl bir evlilik hayal ediyordunuz?)

10. Siz ve eski eşinizin dışında evliliğinize etki eden şeyler nelerdi?

Evlilik Sonrası Sürece İlişkin Sorular

11. Evlenme kararı aldığınız süreci biraz anlatabilir misiniz? (Eski eşinizin, evlenmek için onu tercih etmenize yol açan en önemli özelliği/özellikleri nelerdi? (Ekonomik gücü, dini inancı, iyi huyu, sosyal statüsü, yakışıklılığı-güzelliği, akrabam olması, kişisel kabiliyetleri, ideolojik görüşleri, aile yapılarımızın benzer olması yeniden evlenecek olsanız, eş adayınızda yine aynı özellikleri arar mıydınız? Evlilik öncesi tanışıklık sürenizi ya da nişanlılık sürenizi, eşinizi tanıma açısından yeterli buluyor musunuz?)

12. Evlilik hayatınızdan biraz bahseder misiniz? (Mutlu bir beraberlik miydi? Bir ve biz olabilmiş miydiniz? Katılıp karılmak gibi Kararları birlikte mi alırdınız? Rol paylaşımı nasıldı? Eşiniz yaptığınız güzel şeyleri görür müydü? Birbirinizin yaptığı

olumlu ya da olumsuz şeyleri konuşabiliyor muydunuz? Mali yönetim kimin elindeydi? Bu sizi rahatsız eder miydi?)

13. Sizin evliliğinizde yolunda gitmeyen şeyler nelerdi? (Evliliğinizde sevgi boşluğu ya da değersizlik hissettiniz mi? Harcamalarınız nasıldı? Bunları karşılayamadığınızda nasıl hissederdiniz? Güç mücadeleleri, rol çatışmaları, kültürel farklılık, farklı beklentilerin olması, cinsel sorunlar, parasal konular, evlilik dışı ilişki,)

14. Sorunlar ne zaman ortaya çıkmaya başladı?

15. Evliliğinizi olumlu ya da olumsuz nelerin etkilediğini düşünüyorsunuz? (Eski eşinizde evlenmeden önce beğenmediğiniz, fakat evlenince değişir dediğiniz özellikler var mıydı? (Cimri olması, Ailesine aşırı düşkünlüğü, Çekingen ve az konuşur olması, Aşırı sosyal olması, Sorumsuz olması, Soğuk ve uzak olması, İşine aşırı düşkünlüğü, Şiddet kullanması, Alkol, Kumar alışkanlığı gibi) Eski eşinizin özelliklerine ilişkin olarak, evlendikten sonraki düşünceniz ne oldu? (Evlendikten sonra, eşimi yanlış tanıdığımı anladım, Evlendikten sonra, eşimi yeterince tanımamış olduğumu anladım, Eşimin özellikleri evlendikten sonra değişti, Eşimin özellikleri, evlendikten sonra değişmedi gibi)

Boşanma Sürecine İlişkin Sorular

16. Sizi boşanma kararına götüren süreci biraz anlatır mısınız? (Sizin ya da eşinizin ailesinde bir boşanma var mıydı?)

17. Verdiğiniz kararınızı farklılaştırabilecek neler olabilirdi?

18. Evliliğiniz boşanmayla sonuçlandı bu süreç sizi nasıl etkiledi?

19. Geriye doğru baktığınızda sağlıklı bir karar olduğunu düşünüyor musunuz? (Boşanmadan dolayı pişman mısınız? Hayırsa neden? Yeniden evlenmek konusundaki düşünceniz nedir? Aile, evlilik ve boşanma olgularına yönelik fikriniz nelerdir?)

20. Şu anki siz olsanız farklı hareket ederim dediğiniz konular var mı? (Evlilik öncesi, evlilik süreci, evlilik sonrasına yönelik?)

Ek 2: Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurul Kararı

